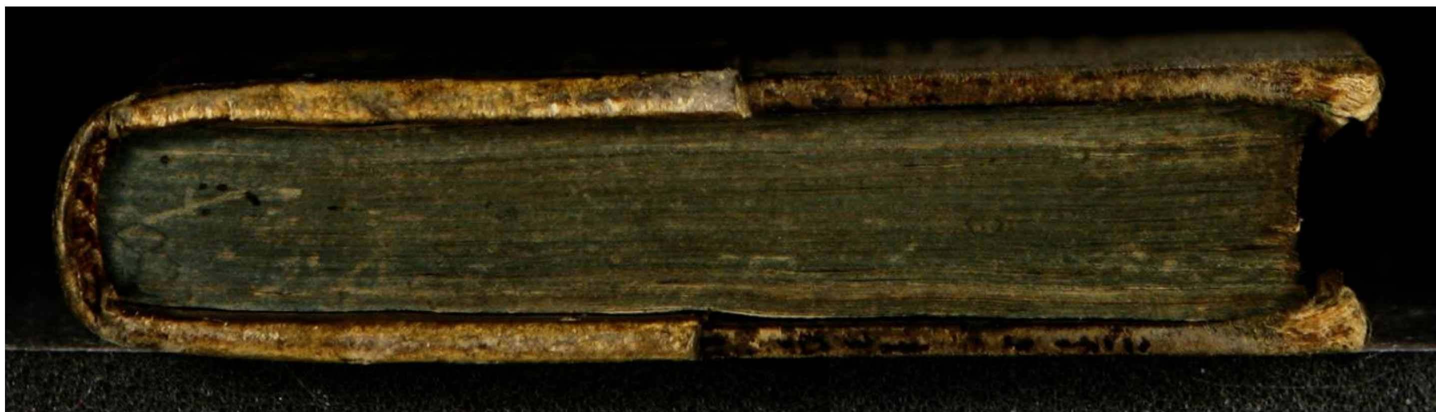
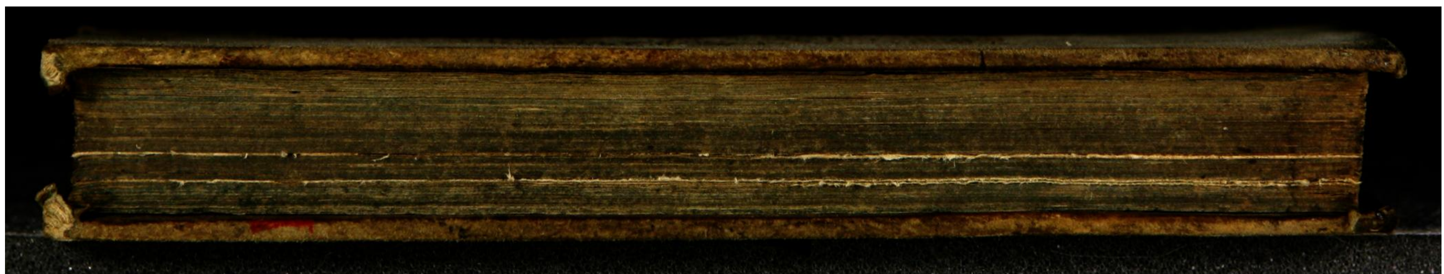

46

Kay Hölgs ets.

LIBELLVS DE Coniugio, Repudio, & Diuortio.

IN GRATIAM FRATRVM, QVI IVDICES CAVSARVM matrimonialium in Regnis Dania & Noruegia constituti sunt, conscriptus à

Nicolao Hemmingio D.

Leuit. 19.
Nolite facere aliquid iniquum in iudicio.

LIPSIÆ.
CVM PRIVILEGIO.

DE CONIVGIO.

TRES SVNT APPELLATIONES præcipuæ, quibus copula coniugalis apud Latinos significatur, videlicet, Nuptiæ, Coniugium, & Matrimonium: quæ appellationes, tametsi non re, ratione tamen quadam differunt, singulæq; coniuges de officio monent.

NVPTIAE dicuntur à gestu sponsæ. Nam sponsa, cùm in domum sponsi duceretur, velabat faciem, & flammeo, hoc est, velamine matronali, vultum & caput veluti nube quadam obtexit, idq; in signum casti pudoris, liberalis subiectionis, & firmi propositi, quòd sponsa statueret sub tectum solius mariti degere, eiusq; solius thoro contenta esse. Ex quo factum est, vt hæc copula nuptiæ & connubium dicatur, etsi postea vox nuptiarum apud solas ceremonias & solennitates nuptiales remanserit.

CONIVGIVM appellatur à iugo, eò quòd coniuges stabili iugo, parique iunctos esse oporteat, seu quod sint eiusdem iugi consortes: Quo symbolo indicatur, quòd parem conatum, curam, amorem studiumq; in consortibus esse deceat, vtq; mutuis officijs, paribusq; obse-

quijs coniuges ſe complectantur, domum regant, & adminiſtrent. Huc reſpexit Sapiens, cùm de impari coniugio diceret: Βοοζύγιον σαλευόμενον γυνὴ πονηρὰ, hoc eſt, Mulier mala eſt tanquã iugum bouis inſtabile, vt quod huc illuc agitetur incõſtans.

MATRIMONIVM, quare dicatur maritalis copula, intelligemus, ſi cur facultates, quas liberis reliquunt parentes, patrimonij nomen acceperint, cognouerimus. Cùm ergo non ſit dubium, facultates, quas parentes liberis relinquunt, ex eo dictas eſſe patrimonium, quòd potiſsimùm patris induſtria, labore, & ſolicitudine ſint acquiſitæ: ſequitur matrimonium dici ab induſtria, labore & ſolicitudine matris in pariendis, fouendis, curandis & educandis prolibus, quæ pignora, tanquam certiſsima amoris mutui, & indiſſolubilis copulæ argumenta, nominantur. Tametſi autem ſæpè contingit, vt coniuges abſq; prolibus viuant: tamen denominatio rectè à conſilio & propoſito contrahentium deſumta eſt, & non ab euentu qui eſt incertus. Atq; hactenus de appellationibus.

Porrò cum vniuerſa de coniugio doctrina, pendeat ab eius iuſta definitione, ex verbo Dei rectè extructa, in principio defini-

definitionem coniugij tradam. Deinde, quoniam in difinitionis analysi, offerent se omnia, quæ de coniugio vtiliter dici possunt, ea quoque pertractabimus, qua possumus summa perspicuitate, diligentia, ac fide. Deinde de repudijs & diuortijs dicturi.

Etsi autem Iurisconsulti & Canonistæ suas habent definitiones eruditas & bonas, quas in declaratione difinitionis, quam dabimus, per occasionem attingemus: tamen hac vice nobis placet paulò pleniorem definitionem, ab ipso Mose, qui primus de coniugio ex ore Dei scripsit, desumtam, proponere. Hic ergo capite secundo Genes. hanc difinitionem coniugij nobis suppeditat.

DEFINITIO CONIVGII.

CONIVGIVM est diuinitus ordinata, vnius maris & vnius fœminæ, legitimè consentientium, in vnam carnem, mutui adiutorij causa coniunctio. Hæc definitio plena est, in qua nec quicquam redundat, nec quicquam desideratur. Omnibus enim partibus iustæ definitionis constat. Quare non dubium est, quin quic-

quid de coniugio vtiliter dici poſsit, ex hac definitione, tanquam ex fonte fluat.

ANALYSIS DEFINITIONIS.

Hanc definitionem, ſi retexuerimus in ſuas, ex quibus contexta eſt, partes quinque inueniemus, quas diſtinctè proponemus & declarabimus.

PRIMA, quiſnam ſit coniugij autor.
SECVNDA, quæ ſit coniugij materia.
TERTIA, quæ ſit coniugij cauſſa efficiens.
QVARTA, quæ ſit coniugij forma.
QVINTA, quis ſit finis coniugij.

DE PRIMA.

DEVM ipſum autorem, conciliatorem & approbatorem eſſe coniugij, prima definitionis pars oſtendit, & ex ſecundo cap. Gen. manifeſtum eſt. Ex hac definitionis parte tanquam ex immoto principio, vt multa extruuntur in laudes coniugij: ita multi pernicioſi errores, quibus nonnulli deformarunt hanc Dei ordinationem clariſsimè refutantur. Quid enim quæſo laudabilius eſſe poteſt, quàm à Deo eſſe profectum? Quis eſt, qui opus Dei

accu-

accuſare, & ordinationi ipſius quicquam detrahere audebit, niſi ab impuro dæmonio impulſus?

Primum itaq́, cùm coniugium prædicatur eſſe ordinatio diuina, neceſſe eſt, vt coniugij ſtatum ſanctum & bonum eſſe fateamur: cùm certum ſit, nihil niſi ſanctum & bonum manare poſſe à ſanctitatis & bonitatis fonte Deo. Is enim & coniugium ſapienter inuenit, & vtiliter ordinauit, idq́ non in pœnam, ſed in bonum eorum, qui coniugio piè copulantur, & in ſuam gloriam, quemadmodum ex circumſtantijs inſtituti coniugij promtum eſt colligere. In paradiſo enim ſanctiſſimo loco initium cœpit coniugium, idq́ ante lapſum primorum coniugum. Proinde nullo pacto ſentiendum eſt, quòd coniugium ſit ordinatum in pœnam. Non enim pœna pręcedit, ſed ſequitur culpam. Cœptum eſt coniugium inter ſanctiſsimos homines Adam & Euam, tum alienos ab omni labe & peccato. Ipſe Deus ſancto ſponſo ſanctam copulauit ſponſam, & copulatis benedixit, tanquam ſuæ ſanctiſsimæ ordinationi. Neq́ hæc benedictio ad perſonas illas ſolummodo, quæ tum præſentes aderant, referenda eſt, verùm etiam ad ipſam Dei ordinationem in omnes

posteros Adæ. Tametsi autem postea astu Satanæ subintrauit peccatū in mundum, quo omnes homines natura polluti sunt: tamen sanctitas coniugij, vt ordinationis Dei perpetua est. Peccatum quidem polluit contrahentes: ordinationem tamen Dei non vitiat. Huc respiciens Apostolus ait: Honorabile seu preciosum est coniugium in omnibus, & thorus immaculatus. Hîc profecto Apostolus & coniugium honorabile sanctumq; vult haberi, & ipsum thorum, hoc est, congressum piorum coniugum, immaculatum, hoc est, sanctum censeri postulat. Quis quæso mortalium in hac clarissima veritate non acquiescit, qui verbum Dei in aliquo loco habet?

Si proinde hoc ante omnia infixum animis nostris aduersus omnes, qui vel minimum detractum volunt huic Dei ordinationi, quòd coniugium non sit immundicia, sed res sancta, immaculata, preciosa, omnibus ordinibus & statibus hominum concessa. Quod qui negant, Deum absq; omni dubio autorem malorum tacitè statuunt, quicquid verbis simulent.

Tacianus, à quo suum venenum suxêre Encratitæ, nuptias vocat πορνείαν φθορὰν,

μῦσος,

μῦσος, βδέλυγμα, hoc eſt, ſcortationem, corruptionem, ſcelus, abominationem. Et addit, Nihil planè differre matrimonium à ſcortatione, nec quenquam ſaluari poſſe, qui coniugium ſit amplexus, adeò quòd nec Adam quidem ipſius ſententia ſit ſaluatus. Quis non exhorreſcit ad hanc blaſphemiam? Quis non videt iſtam blaſphemam vocem, manifeſtè pugnare cum veritate Dei, quam propoſuimus? Quis non intelligit impurum iſtum nebulonem, confuſionem à diabolo inuectam, confundere cum ordinatione Dei bona? Quare non immerito Paulus, de ipſo & eiuſdem farinæ hæreticis prædicens, vocat illorum furores doctrinas Dæmoniorum, 1. Timoth. 4.

Fuerunt multi, qui tametſi primas nuptias vtcunq; ferebant, de ſecundis tamen variè iudicabant. Quidam enim eas prorſus damnabant. Nonnulli, vt Antanagoras, σέμνην μοιχείαν definiuerunt. Sed horum vanitatem ſuo loco videbimus.

Pontificij, etſi coniugium ipſum non videntur damnare, (Nam illud titulo Sacramenti ornant) tamen cùm vſum coniugij coniunctum eſſe cum peccato fabulantur, re ipſa cum Encratitis ſentiunt. Quis enim rem probauerit, cuius vſus im-

probetur, quacq; vti non liceat ſine peccato? Sed quo nam quæſo nituntur fundamento? Coniuges, inquiunt, mutua concupiſcentia ardent, ſine qua opus generationis iacet: Concupiſcentia autem peccatum eſt, vt carnis opus. Proinde vſus coniugalis cum peccato coniunctus eſt. Sed falluntur & fallunt Papiſtæ, cum non diſcernunt inter concupiſcentiam ordinatam, imò creatam à Deo, & concupiſcentiam ruentem contra ordinem diuinum. Nos autem ex verbo Dei nouimus, diſcernendum eſſe inter concupiſcentiam honeſtorum coniugum, quæ Deum autorem habet, & concupiſcentiam carnis, id eſt, vicioſitatis naturæ, quæ limites ordinationis diuinæ tranſgreditur, qualis eſt perditè & contra ordinem diuinum ſe amantium. Deinde carnis opus duplex eſt, licitum & illicitum. Licitum, quod non pugnat cum ordinatione Dei, nec aduerſatur caritati Dei aut proximi. Illicitum autem, quod huic aduerſatur. Nec iuuat cauſam eorum dictum Dauidis: Ecce in iniquitatibus conceptus ſum, & in peccatis concepit me mater mea. Non enim recte inferunt: Dauid eſt conceptus in peccato: Ergo complexus piorum coniugum eſt peccatum. Nam cui perſuadebunt,

bunt, quòd Dauid hîc transferat culpam ſuam in matrem, & non conqueratur potius de contagione & reatu totius humanæ naturæ, propagatæ ab vno Adam? Nullo proinde modo, opus generationis in ſanctis coniugibus pollutum eſſe pronunciat Dauid, neq; ſtatus coniugalis ab eo carpitur, neq; congreſſus piorum coniugum, qui fit in timore Dei, taxatur. Eſt enim ſancta Dei ordinatio, & opus Deo acceptum. Senſus proinde verborũ Dauidis hic eſt: In iniquitatibus conceptus ſum, id eſt, mox in conceptione fui pollutus communi naturæ vitio, & in peccatis concepit me mater mea, id eſt, cùm conciperer in vtero matris meæ, fui reus, idq; ex iuſto Dei iudicio. Propter vnius enim peccatum, rea eſt facta tota humana natura, Rom. 5.

Cæterum cùm Papa ſuis ſacrificulis legem perpetui celibatus imponit, tametſi multa videtur cumulare argumenta, quibus ſimpliciores ſeducit, eodem tamen quo Tacianus & Encratitæ fundamento nititur. Omnia enim argumenta Papæ de celibatu ſacerdotum hinc fluunt, quod tacitè ſtatuat coniugium eſſe rem prophanam, & immundam. Quod vt clarius pateat, argumenta Innocentij III. in for-

mas

mas dialecticas retexta proponam, vt nuditas Bobylonicæ meretricis conſpiciatur. Habetur autem Innocentij decretum, diſtinctione 82. capite, Propoſuiſti, in quo capite Innocentius ſecutus veſtigia Siricij, tanquam principium ſibi ſumit ad abolenda coniugia ſacerdotum, quòd coniugium ſit res prophana & immunda. Quod etſi verbis non dicit, ex conſecutione tamen argumentorum ipſius ſequitur.

Propoſitio probanda in nominato capite hæc eſt: Sacerdotes non debent eſſe coniuges. Hanc propoſitionem confirmat ordine, his argumentis.

PRIMVM, Coniuges ſunt incontinentes: Sacerdotes non debent eſſe incontinentes: Igitur Sacerdotes non debent eſſe coniuges. RESP. Etſi fateor inueniri quoſdam incontinentes coniuges, qualis eſt maxima celibum turba: tamen non rectè culpa hominum transfertur in rem, qua homines & bene & male vti poſſunt. Deinde, Paulus ex ſpiritu Dei pronunciat coniugium eſſe remedium aduerſus incontinentiam, 1. Cor. 7. Quis ergo credet Innocentio, qui ex ſpiritu Montani contratium docet?

SECVNDVM, Leuitici Sacerdotes abſtinebant eo anno à coniugibus, quo

ſacra in templo adminiſtrabant. Ergo Chriſtani Sacerdotes, qui ſemper in templo ſacrificant, debent ſemper abſtinere. Iccirco proſus à coniugio alieni eſſe debent. RESP. In hoc argumento multa ſunt vicia. Primùm non poſſunt Papiſtæ docere, quòd Leuitici Sacerdotes toto tempore vicis ſuæ abſtinuerint ab vxoribus. Debili igitur fundamento nituntur. Deinde in hoc peccat argumentũ, quòd id quod omnibus Chriſtianis eſt commune, proprium ſacerdotum eſſe nugatur. Verùm ſi de Miſsis intelligunt, ſicuti reuera faciunt, nouimus Miſſam illorum horrendam eſſe prophanationem, & non minus execrandam, quàm Sodomiticam abominationem.

TERTIVM, Quicunq; ſeruient iugiter ſacris oblationibus, puri & ab omni labe purgati eſſe debent. Sacerdotes iugiter ſeruient ſacris oblationibus. Igitur ſacerdotes puri & ab omni labe purgati eſſe debent. Ex quo ſequitur, ſacerdotes non debere eſſe coniuges. RESP. Quis non videt hæc profecta à Montani ſpiritu & non à Chriſti ſpiritu. Siquidem Apoſtolus per ſpiritum Chriſti loquens, thorum coniugalem, ſanctum & immaculatum eſſe pronunciat. Gloſſator decreti

multò

multò rectius, qui audet contra Papam dicere, matrimonium esse rem sanctissimam.

QVARTVM, Sacerdotes debent esse sancti, Coniuges non sunt sancti: Ergo Sacerdotes non debent esse coniuges. RESP. Hoc argumentum extruit Papa ex verbis Domini, Leuit. 20. Sancti estote, quoniam ego sanctus sum. Glossator hoc loco contra Papam argumentatur ab autoritate Nicenæ Synodi, Contra est, inquit, Nicena Synodus, quæ castitatem concludit esse concubitum cum propria vxore.

QVINTVM, Quibuscunque sacrificandi & orandi iuge officium est, semper abstinebunt à coniugibus. Sacerdotibus iuge sacrificandi & orandi officium est. Igitur Sacerdotes non debent esse coniuges. RESP. Hoc argumentum re ipsa conuenit cum secundo & tertio. Sed & maior & minor falsa est: Nam vt multi sancti coniuges fuêre & sunt, qui & semper orabant, & vera sacrificia quotidie offerebant: ita non sacerdotum tantùm est, veras hostias offerre, sed omnium piorum, siue sint coniuges, siue celibes. Offerre autem in Missa Papistica filium Dei, (hoc enim Papistæ officium iuge sacrificu-

crificulorum definiunt) non est officium sed contra officium, cùm sit mera abominatio à Deo damnata. Sed de idolo Papistico vide quæ annotauimus in Psal. 84.

SEXTVM, Contaminati carnali concupiscentia non exaudiuntur. Sacerdotes debent exaudiri. Igitur non debent contaminari carnali concupiscentia. Hinc vult inferre Innocentius, Sacerdotes debere esse celibes, quasi omnes coniuges essent contaminati carnali concupiscentia. RESP. Hoc argumentum petunt ex verbis Pauli: Omnia munda mundis, pollutis autem & infidelibus, nihil est mundum, quorum & mens & conscientia polluta est. Quis hîc non agnoscit Montani spiritum, qui pollutum pronunciat, quod Spiritus sanctus sanctum esse affirmat. Deinde malignè torquet verba Pauli ad suam Sodomiticam castitatem. Neque enim Paulus eo in loco confert inter se celibes & coniuges, sed impios Iudæos (delectum ciborum superstitiosè docentes) & pios ex gentibus conuersos: Illorum mentem pollutam ait: atque ideo omnem illorum cibum immundum concludit: horum autem mentem mundam affirmat, atque adeò omnem cibum eorum mundum pronunciat, siue sint con-
iuges

iuges ſiue celibes. Deinde de exauditione dico: quòd vnicum habeamus Sacerdotem, quem ſcimus exauditum eſſe, IESVM Chriſtum, cuius interceſsione omnes, qui ex fide inuocant, exaudiuntur, ſiue ſint conuges, ſiue celibes. Quis non ex hoc argumento intelligit? quid ſentiat Innocentius de coniugibus, quorum & mentem & conſcientiam pollutam eſſe ſubindicat. Imo niſi ſic ſentit, nulla eſt conſecutionis argumẽti ipſius neceſsitas.

SEPTIMVM, Qui in carne ſunt, Deo placere non poſſunt: Coniuges ſunt in carne: Igitur coniuges Deo placere non poſſunt. Sacerdotes itaque cùm debeant placere Deo, non poſſunt eſſe coniuges. RESP. Huc renitentem & inuitum, obtorto çollo trahunt Apoſtolum, cuius verba hæc ſunt, Rom. 8. Qui autem ſunt in carne, Deo placere non poſſunt, Vos autem non eſtis in carne, ſed in ſpiritu. Quis non riſerit ineptias iſtius pontificis? qui ita verba Pauli accipit, quaſi diſtingueret inter coniuges & Sacerdotes, vt coniuges dicantur in carne eſſe, Sacerdotes autem in ſpiritu, cuius vanitas indigna eſt reſponſo. Nemo enim tam rudis erit, qui vel elementa religionis didicit, qui non intelligat, Papam iſtum ludere, quòd

ita in

ita in alienum ſenſum verba Apoſtoli torquet. Paulus vult, homines iuſtificatos fide ſeruire Deo per iuſticiam, & non indulgere vicioſitati naturæ ad perpetrandam iniuſticiam, vt eſſe in carne, ſit nihil aliud, quàm obædire carni in concupiſcentijs damnatis à Deo, & eſſe in ſpiritu ſit, ſpiritui fide ſe ſubmittere per nouam obœdientiam.

Præter hæc ſeptem argumenta Innocentij & Siricij habent & alia, quorum præcipua attingam.

OCTAVVM, Qui ducit vxorem, ea quæ ſunt mundi curat, 1. Cor. 7. Sacerdos non debet curare quæ ſunt mundi, ſed quæ ſunt Dei. Igitur Sacerdos non debet vxorem ducere. RESP. Maior comparatiuè accipienda eſt, Qui ducit vxorem, curat quæ ſunt mundi, ſcilicet, plus quàm celebs habens donum caſtitatis. Nam celebs non habens donum caſtitatis, non tam curat quæ ſunt mundi, quàm quæ ſunt immunda. Ad minorem dico. Sacerdos non debet curare, quæ ſunt mundi, quatenus impediunt ipſius miniſterium, & auocant à confeſsione tempore perſecutionis, quale tum fuit, cùm Paulus hæc ſcriberet.

NONVM, Sacerdotum ſtatus debet eſſe perfectior, Celibatus eſt perfectior coniugio: Igitur ſacerdotes non debent eſſe coniuges.

RESP. Primùm dico, perfectionem ſtatus Chriſtianorum, non poſitam eſſe in vitæ genere, ſed in animo & propoſito, videlicet, cùm homo pius obedientiam erga Deum, omnibus rebus mundi, atque adeo propriæ vitæ anteponit, ſiue ſit coniugiatus, ſiue celebs. Deinde quantum ad minorem attinet, dico, coniugium nequaquam poſtponendum eſſe celibatui, propter perfectionis meritum. Non enim Abraham poſtponendus eſt Iohanni, quia ille maritus, hic celebs fuit. Concludo itaque, celibatum non eſſe meliorem coniugio, ἁπλῶς ſed κατά τι, hoc eſt, non bonitate operis, ſed vſu, idq; nec ſemper nec in omnibus, ſed ſolummodo in ijs, qui donum habent continentiæ. Hanc eſſe ſententiam Pauli non negabit, qui textum inſpexerit.

PORRO, tametſi ex ijs, quæ hactenus diximus, patere exiſtimo, quàm ſit impium interdictum, quo Sacerdotes arcentur à nuptijs: tamen vt fortius premantur aduerſarij, & habeant pij præcones Euangelij, quo ſuas conſcientias ad-

uerſus

aduerſus impia Paparum decreta muniant, quædam argumenta notabo, quibus nuptias ſacerdotibus liberas eſſe diuino iure demonſtrabimus, & cum DEO pugnare omnes, qui imponunt perpetui celibatus iugum vlli hominum ordini.

PRIMVM, Quod ſanctum eſt, honorabile, & immaculatum, nullis ordinibus aut ſtatibus hominum eſt illicitum. Quomodo enim illicitum, quod ſanctum eſt? Quomodo illicitum, quod eſt honorabile? Quomodo illicitũ: quod eſt immaculatum? Neque enim prophanat quod eſt ſanctum, neque viciat quod eſt honorabile, neque polluit, quod eſt immaculatum. Cùm igitur Spiritus ſanctus, coniugium ſanctum, honorabile & immaculatum eſſe affirmet, ſicuti ſuprà à nobis demonſtratum eſt, Quis ſanæ mentis audebit, ſe Spiritui ſancto opponere? & arcere ſacerdotes à nuptijs, tanquam eorum ſtatui indignis, niſi impuro Montani in ſpiritu fuerit agitatus?

SECVNDVM, Author Epiſtolæ ad Heb. clarè & diſertè ponit particulã vniuerſalem, cùm affirmat, nuptias ἐν πᾶσι in omnibus eſſe honorabiles. Hîc neceſſe eſt, vt retineamus particulam vniuerſa-

lem, & eam applicemus, & omnibus hominibus aptis ad coniugium, & omnibus partibus coniugij. Cùm igitur Papa autoritatem Apoſtolicam mentitus, excipit ſacerdotes, ſatis oſtendit ſe non Apoſtolico, ſed apoſtatico ſpiritu regi. Nam manifeſta contradictio eſt, honorabiles eſſe nuptias inter omnes, & non eſſe honorabiles inter ſacerdotes. Quicunque ergo ſtatuit Deo obædiendum eſſe magis quàm homini, Apoſtolum, & non apoſtatam ſequendum eſſe ſciat. Græcus ſcholiaſtes admodum eleganter vniuerſalem particulam partibus coniugij accommodat: τίμιος, inquit, ἐν πᾶσι ὁ γάμος οὐκ ἐν τούτῳ μὲν τὸ μέρει τίμιος, ἐν ἑτέρῳ δὲ οὐκ ἔτι, ἀλλ' ὅλος δι' ὅλου πᾶσι τρόποις τίμιος. Hæc interpretatio includit priorem, & omnem exceptionem, quam Papiſtæ afferre poſſunt, euertit.

TERTIVM, Epiſcopum, inquit doctor gentium, oportet irriprehenſibilem eſſe, vnius vxoris maritum, &c. Si ergo habere vnam vxorem caret reprehenſione, quicunq; ſacerdotibus interdicit nuptias, Paulo ſe opponit, vt qui repræhendat, quod Paulus non repræhendendum eſſe pronunciat, atq; adeò Deum in Paulo loquentem contemnit. Proinde cùm Spiritus ſanctus in Paulo nuptias Epiſcoporum

rum probat, vt irreprehensibiles, quis feret Siricium, Nicolaum, Innocentium, aut alios Papas, Montani spiritu afflatos, sibi legem celibatus tanquam necessariam imponere? Innocentius Papa hoc argumentum ex Paulo desumtum eludere conatur, cùm ait: Sed fortè, inquit, hoc sibi licere credet, quia scriptum est: Vnius vxoris virum: Non dixit hoc, vt permaneat in concupiscentia generandi, sed propter incontinentiam futuram, hoc est, propter incontinentiam quam metuebat Apostolus, Sed quis non videt Papam se suo gladio confodere? Nam si Paulus, metuens futuram incontinentiam, vult Episcopum esse vnius vxoris virum, cur non Papa idem periculum metuit? Alij, vt refert Græcus scholiastes, dicunt, vnius vxoris, id est, vnius Ecclesiæ, oportet Episcopum, hoc est, sacerdotem esse, sed pudendo errore. Nam Paulus in eo loco non loquitur de officio Episcopi, sed de conditione seu qualitate personæ Episcopi.

QVARTVM, Omnis qui continere se non potest, mandato Dei, per Paulum loquentis, & vocatur & obligatur ad coniugium: Vnusquisque, inquit, propter fornitationem (scilicet vitandam) pro-

priam vxorem habeat, & vnaquæque ſuum virum. Verbum ἐχέτω imperantis eſt, & non liberum permittentis. Hoc mandatum cùm ſit vniuerſale, nullam prorſus exceptionem admittit. Siue ergo ſit Sacerdos, ſiue Monachus qui vritur, hoc eſt, vincitur à flammis libidinum, ita vt ſcortationem aut aliam immunditiem nefandam meditetur, Deo potius quàm homini obœdientiam debet, ne contemto hoc Dei mandato in laqueos Diaboli propter incontinentiam ſuam incidat. Fit enim violenta continentia, vt plurimum laqueus Satanæ, quo inuoluntur homines, vt tandem ruant in varias concupiſcentias, donec prorſus à Deo deficiant ad impuras & damnatas libidines: quemadmodum videre eſt in regno Pontificio, in quo lupanaria præferuntur honeſtis nuptijs, vt manifeſtum eſt in illo, quod iactabatur à Papiſtis, tempore Vdalrici Auguſtani: Honeſtius eſt, inquiunt, pluribus occultè implicari, quàm apertè & in hominum vultu & conſcientia cum vna ligari. τὰ ἄῤῥητα σιγᾶν βέλτιον.

QVINTVM, Nicæna Synodus, etſi inclinauit in celibatum Sacerdotum: tamen audita ſententia Paphnutij, pro-

coniu-

coniugio Sacerdotum pronunciauit. Ita enim (vt doctiſimus Gallus hiſtoriam recitat) in actis Synodalibus ſcriptum eſt: In media Epiſcoporum turba, diuinus Paphnutius magna voce clamans: Ne, inquit, aggrauate ſacerdotum iugum, cùm honoratæ ſint in omnibus nuptiæ, & cubile impollutum, ne potius iſta ſummè exacta ſeueritate, detrimentum Eccleſiæ afferatis. Nec enim omnes tuendæ iſti rationi vitæ ab omnibus iſtiuſmodi affectib. alienæ pares eſſe poſſunt. Nec quiſquam, opinor, caſtitatem ſeruabit, ſi vxores ſuis maritis priuentur. Aio verò, honeſtam etiam caſtitatem eſſe, cuiusq; cum legitima vxore concubitum. Hæc Paphnutius in cuius ſententiam itum eſt à toto conſilio.

SEXTVM, Exempla laudatorum ſacerdotum, in veteri & nouo Teſtamento, vim regulæ habent, præſertim cum ſcripturis congruant. Rectè igitur Syneſius affirmat, ſe non dimiſſurum vxorem, quam & Deus, & Lex, Et Epiſcopi manus ſibi tradidiſſent.

SEPTIMVM, Chriſtus Matthæi 19. vult omnes remedio diuinitus dato, hoc eſt, coniugio, vti, niſi quos vel natura

ineptos ad coniugium procreauit, vel casus impotentes reddidit, vel gratia continentes fecit, Qui plures eximunt à lege coniugij, Christo aduersantur, & eius doctrinam conantur corrigere.

PORRO cùm Papistæ se hisce solidis rationibus adeò vrgeri animaduerterunt, vt causa prorsus cecidisse videantur, alia via aggrediuntur, & nouis technis conantur sacerdotum celibatum stabilire. Ad quatuor enim confugiunt, vt ipsi putant tutissima præsidia, videlicet, autoritatem Ecclesiæ, votum, meritum & consuetudinem longam, clamantes, temporibus mutari decreta, & disciplinæ leges, prout commodum videatur gubernatoribus. Ista præsidia si expugnauerimus, nihil erit reliquum præter pertinaciam, quo se recipiant celibatus defensores.

Primùm ergo aiunt, se fateri, nuptias olim fuisse sacerdotibus, sicut alijs, liberas, ac nunc ijsdem autoritate summi pontificis imperatum esse, vt à nuptijs abstineant. Huic imperio clamant necesse esse parere, præsertim cùm Papa habeat iurisdictionem supra omnes reges, atque adeò supra Imperatorem ipsum. Ita enim Bonauentura nugatur. Hîc primùm illos interrogo, num liceat homini œconomo,

quos-

quosdam excludere ab eo, ad quod Deus paterfamilias vult omnes liberum habere accessum? Nam si hoc licebit, œconomus erit supra patremfamilias, quo nihil est dictu absurdius. Deinde manifestè iurisdictionis eminentiam mentiuntur, extra expressum Dei verbum. Nam illi obtemperandum est, non propter eminentiam hominis, sed propter autoritatem Dei. Cùm igitur potestas Ecclesiastica ab ipso Dei verbo dependeat tota, dico non licere cuiquam in Ecclesia leges condere, quæ verbo Dei, Apostolorum decretis, & purioris Ecclesiæ institutis repugnant. Præterea & hoc addo, si Papa tam facilè castitatem dare quàm imperare posset, non tamen deberet legem celibatus condere necessariam, sed relinquere hoc in cuiusuis arbitrio, propter multiplices diaboli insidias. Fieri enim potest, vt qui longo tempore continens vixit, accedente lege, tentetur ac superetur à carne, atque ita ruat in laqueos diaboli. Nam vt est in versiculo: *Nitimur in vetitum semper cupimusq; negata.* Est enim continentia perpetua non hominis opus, sed singulare Dei donum, vt Christus ait: Non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est. Cùm igitur Christus ipse, incontinentibus celibatum

batum imperare noluit, neque Papa vel alius quisquam hoc facere debuit. Fateor quidem bonum esse vxorem non attingere, scilicet illi cui collatum est continentiæ donum, sed simul dico, bonum esse vxorem attingere, scilicet illi, qui donum continentiæ non habet. Nam hîc regulam habet, quam sequatur, modo non velit in laqueos Diaboli incidere: Vnusquisque propter fornicationem, propriam vxorem habeat, & vnaquæque suum virum.

De voto quod obijciunt, facile refellitur. Vota, inquiunt, sunt seruanda. Scriptum est enim Psalm. 76. Vouete & reddite Domino Deo vestro. Item Paulus affirmat damnari viduas, quæ post votum celibatus factum, sectantur nuptias. Cùm igitur sacerdotes celibatum perpetuum vouerunt, debent manere perpetuo celibes. Resp. Discernendum esse inter vota pia & impia. Illa propter mandatum Dei seruanda sunt, hæc quia contra mandatum Dei pugnant, non sunt seruanda. Viduarum, quarum Paulus meminit, votum fuit pium, vt quod ex caritate profectum, finem habuerit curam pauperum sanctorum. Sacrificulorum autem & Monialium impium est, vt quòd ex errore

rore

rore profectum in finem malum tendat. Vouent enim sacerdotes, vt merito celibatus Deum sibi debitorem faciant, vt Deum colant abominatione Missæ, & mandatis hominum, contra apertum interdictum Dei apud Prophetam, & Christi apud Euangelistas: Frustà me colunt mandatis hominum.

De votis igitur teneatur hæc regula: Nullum votum ratum haberi debet, cùm homo vouet quod Deus improbat. Hinc illa hypothesis Bernhardi: Rescinde fidem in malis promissis, in turpi voto muta decretum. Et Canon Iuris: In malis promissis fidem non expedit obseruari. Ratio regulæ est: Qui præstat quod impiè vouit sine iuramento, duplicat scelus, quia & impiè vouit, & impiè votum præstitit. Qui verò præstat, quod impiè vouit interposito iuramento, triplicat malum, quia & impiè vouit, & impiè iurauit, & impiè quod vouit præstitit, vt Herodes. Siquidem iuramentum non debet esse iniquitatis vinculum.

De merito hoc inter alia afferunt: Christus, inquiunt, laudat eos, qui castrauerunt se propter regnum Dei, id est, iuxta Papisticum spiritum, qui vouerunt castitatem, vt mereantur regnum Dei.

Dei Resp. Verba Christi agnosco, sed interpretationem vt impiam & blasphemam in Christum repudio. Non enim, iuxta Christi sententiam, castrare se dicuntur, qui volunt cœlum mereri celibatus dignitate, sed qui cùm habeant donum castitatis, vt vterq; Iohannes, Baptista, & Apostolus, abstinent à nuptijs propter regnum Dei propagandum absque distractione per prædicationem Euangelij: id quod ex ingenti amore propagandi Euangelium Christi profectum est, cùm adhuc non essent constitutæ Ecclesiæ & distinctæ Parochiæ. At nunc postquã singulis Ecclesijs præfecti sunt Parochi, & Episcopi diœcesib. additi, vtilius & laudabilius censeo ministros Euang. esse maritos, cùm vt honestate familiæ ornent ministerium suum, alijsq; coniugibus sint bono exemplo, & veluti viuendi norma, tùm vt minus sint expositi laqueis Satanæ, propter quas causas nollem pastores, adhuc ætate robusta, & salua valetudine, viuere celibes.

Quod afferunt de Consvetvdine & prescriptione temporis, nihil eos iuuat. Nam neq; semper obtinuit ea consuetudo, nec apud omnes. Siquidem nec Græcæ Ecclesiæ nec Rhutenicæ vnquam legem

gem celibatus ſacerdotum admiſerunt. Deinde conſuetudinis differentia duplex eſt. Eſt enim conſuetudo æqua, quæ à iure dependet, & habet iuſtam rationem: eſt conſuetudo iniqua, quæ cum iure pugnat, & nulla iuſta ratione nititur, qualis eſt, quam hîc prætendunt Papiſtæ, de qua Chryſoſtomus in hunc modum loquitur: Non conſuetudo quæ irrepſit impediri debet, quo minus veritas præualeat & vincat. Nam conſuetudo longa ſine veritate vetuſtas erroris eſt. Et Tertullianus ait: Veritati nemo præſcribere poteſt, non ſpacium annorum, non patrocinia perſonarum, non priuilegia nationum, quia Chriſtus, qui in æternum manet, veritatem ſe, non conſuetudinem cognominauit. Et Cyprianus: Non hominis conſuetudinem ſequi oportet, ſed Dei veritatem.

Atq; hactenus dictum ſit de prima definitionis parte, in qua coniugium affirmauimus eſſe ordinationem Dei ſanctam, & de quæſtionibus cum ea coniunctis. Nam ſtante hac definitionis parte inconcuſſa, omnes aduerſæ ſententiæ corruunt. Cuiuſlibet enim rei vna eſt tantum veritas, quæ opponenda eſt tanquam murus omnium aduerſariorum rationibus quan

tumuis

tumuis ſubtilib.& acutis. Nunc ad ſecundam noſtrę definitionis partē veniamus.

DE SECVNDA PARTE DEFINITIONIS CONIVGII.

SECVNDA pars difinitionis Moſaicæ continet materiam coniugij. Diximus enim coniugium eſſe vnius maris,& vnius fœminæ: Ex quo ſequitur, non debere eſſe in vno coniugio vel vnum marem & plures fœminas, vel vnam fœminam & plures mares. Siquidem inſtitutionis vox eſt: Et erunt duo in carnem vnam. Hanc inſtitutionem, aliquando collapſam, reuocat Dominus, atque eam ſuæ Eccleſiæ commendat, Matth. 19.

Cum hac coniugij inſtitutione pugnat Polygamia, non qua quis ſucceſsiuè, priore vxore mortua, ſecundam ducit, & hac mortua, tertiam, &c. ſed qua quis, vel vno tempore plures habet vxores, vel vna non legitimè abiecta, aliam viuente priore ducit.

Sunt ergo tria polygamiæ genera, quorum primum licitum eſt, reliqua autem duo pugnant cum coniugij inſtitutione. De his tribus Polygamiæ generibus ordine dicemus.

De

De primo Polygamiæ genere.

Primum polygamiæ genus eſt, vt diximus, cùm quis vna vxore mortua, aut legitimè per ſententiam iudicis excluſa, aliam ducit. Hoc genus polygamiæ in omnibus damnabant Cathari, & Montaniſtæ: in ſacerdotibus non ferebant Papiſtæ: in alijs honeſtam eſſe ſcortationem mentiebantur. Antanagoras, vt ſupra attigimus, in apologia pro Chriſtianis coram Antoninis σέμνλω μοιχεῖαν iteratum coniugium pronuncibat. Horum omnium ſententias vaniſsimas eſſe clariſsimis rationibus oſtendemus.

Etſi autem multa contorquent argumenta, qui ſecundas nuptias damnant: tamen hoc eſt præcipuum illorum fundamentum: Quod Deus coniunxit, homo ne ſeparet. Hoc ſi euerterimus, non magnopere curanda ſunt leuiora quæ afferunt.

Colligunt autem hoc modo: Quod Deus coniunxit, homo ne ſeparet. Igitur ne morte quidem (aiunt) ſoluitur coniugij vinculum. Primùm reſpondeo ad antecedens, quod illi contra mentem Chriſti interpretantur. Neq; enim hoc dicto negatur ſeparationem fieri poſſe, ſed ſolummodo vetatur, ne quis vxorem abijciat;

ijciat, ſcilicet illegitimè. Senſus ergo eſt: Ne ſeparet, id eſt, non debet ſeparare. Hoſtes autem ſecundarum nuptiarum atque adeo Papiſtæ iſti, ſic accipiunt: Homo non ſeparet, hoc eſt, homo nullus poteſt ſeparare. Quod igitur Chriſtus de iure intelligit, illi de facto interpretantur. Quod chriſtus de officio, illi tanquam de eo quod fieri non poteſt, accipiunt. Quod deniqꝫ Chriſtus homini marito præcipit, hoc extendunt ad quemuis hominem. Quod quàm vicioſum ſit, nemo non videt, niſi qui μὴ χωριζέτω pro μὴ χωρίζῃ ἂν imperitè accipiat, cum illud ſit prohibentis, hoc negantis. Ex his videmus conſecutionem argumenti vicioſam eſſe. Etſi enim non oportet vt homo ſeparet, quod Deus coniunxit: tamen fieri poteſt ſeparatio, vel morte alterius interueniente, vel facto legitimo diuortio. Quoties enim duo vno ligantur vinculo, ſoluitur vterqꝫ alterutro quouis modo ſoluto. Huius rei teſtem habemus Apoſtolum, qui ait: Mulier viuenti viro alligata eſt lege, ſed ſi mortuus fuerit vir eius, libera eſt vt nubat alteri. Ad hæc Chriſtus ait: Si quis vxorem dimiſerit extra rationem fornicationis, & aliam duxerit, mœchatur. Ergo ſi quis dimiſerit vxorem propter fornicationis rationem,

nem, & aliam duxerit, non mœchatur. Soluitur ergo coniugium non minus diuortio, quàm morte. Hinc falſum eſſe fundamentum hæreticorum, ex quo extruunt ſecundas nuptias licitas non eſſe, manifeſtum eſt: quandoquidem vinculum coniugij rumpitur, velcùm alter coniugum moritur, velcùm alteruter legitimè ſeparatur ab altero propter crimen alterius. Soluto igitur vinculo, liberum eſt viuenti, vel alioqui iudicis ſententia abſoluto, alias ſectari nuptias, modo in Domino, alioqui Paulus non rectè diceret: Iuniores viduas volo nubere.

Quanquam autem Papiſtæ, quantum ad ſummam rei attinet, hoc ipſo fundamento nituntur: tamen aliud quærunt ſuæ opinionis fulcimentū. Omitto quòd, ante legem latam de celibatu ſacerdotū, permiſerint ſacerdoti virginem ducere, ſed illa mortua non licere iterare nuptias, propter excellentem honorem ſacerdotum, & dignitatem, vt ait Epiphanius. Hæc enim vanitas per ſe euaneſcit, euerſo fundamento, de ſecundis nuptis damnatis. Secundæ, inquiunt, nuptiæ non ſunt ſacramentales. (vide, quæſo, principium Papiſticum.) Cur non ſunt ſacramentales? Quoniam, inquiunt, non ſunt vnæ vnius.

(præclara, ſi dijs placet, principij demonſtratio.) Sed quid hinc concludunt? Ergo, inquiunt, ſecundæ nuptiæ non habent plenam Chriſti & Eccleſiæ coniugij ſignificationem, ex quo ſequitur eas non eſſe ſacramentales. Hoc præcipuum Papiſtarum fundamentum eſt, ex quo concludunt, ſecundas nuptias parum honeſtas, & Chriſtianis non ſatis dignas.

Verùm vt ſtudioſi hoc argumentum rectius diſſoluant, placet illud ſubtilius proponere. Solæ iſtæ nuptiæ ſunt probandæ, quæ ſunt ſacramentum Chriſti & Eccleſiæ. Primæ nuptiæ ſolummodo ſunt ſacramentum Chriſti & Eccleſiæ. Igitur ſolæ primæ nuptiæ ſunt probandæ. Proinde cùm ſecundæ nuptiæ non ſunt ſacramentum Chriſti & Eccleſiæ, vt quæ non ſint vnæ vnius, ſed plurium, non videntur probandæ. Ad maiorem, quam dicunt eſſe Pauli, reſpondeo, & dico Paulum nequaquam affirmare coniugium eſſe ſacramentum gratiæ & noui teſtamenti, ſicuti illi falſò ſomniant, ſed ſolummodo illius ſpiritualis Chriſti & Eccleſiæ coniunctionis, veluti imaginem quandam in coniugali copula extare, idque vt coniuges ad mutuum amorem exemplo Chriſti & Eccleſiæ excitet. Deinde minorem propoſi-

tionem

tionem nego. Non enim minus ſecundæ nuptiæ, tertiæ, quartæ, quintæ, ſextæ, &c. ſunt iſtius ſpiritualis copulæ myſterium, quàm primæ. Nam illud quo minorem fulciunt eſt debile. Non, inquiunt, ſunt vnæ vnius, quaſi verò qui ſecundam ducit, non ſit æquè vna caro cum illa, ſicut fuit cum priore, dum viueret. Perperam præterea faciunt Papiſtæ, cùm quod Paulus in genere dixit de quouis coniugio, transferunt ad primas nuptias tantum.

Subuerſis hoc modo fundamentis Montaniſtarum & Papiſtarum, videamus quibus rationibus noſtra nitatur ſententia, qui & ſecundas & tertias & quartas, adde etiam, ſi fieri poſſet, centeſimas probamus nuptias. Non enim tam ſpectandum eſt, quis hoc vel illud dixerit, quàm expendendum quibus rationib. id quod defenditur, nitatur & confirmetur. Argumenta itaque, quibus iteratæ nuptiæ licitæ eſſe probantur, hæc inter multa ſunt præcipua.

PRIMVM, Eædem cauſæ, & ijdem fines, ſunt in bonis & pijs hominibus coniugij ſucceſſiuè iterati, quæ cauſæ & qui fines fuêre primarum nuptiarum, quas ſanctas & honorabiles eſſe demonſtrauimus.

Quare necesse est, vt fateamur iteratas nuptias, siue fuerint secundæ, siue tertiæ, &c. esse sanctas, honestas & honorabiles. Nam vt primæ nuptiæ mutui adiutorij causa (cuius partes sunt plures, sicuti suo loco docebimus) per legitimum consensum promittuntur & ineuntur, ita & secundæ, tertiæ & quartæ, &c. Nullo enim modo fingendæ sunt aliæ causæ honesti coniugij iterati, quàm fuêre primi, nec alij fines. Proinde cùm quælibet actio, sua natura media siue indefferens, à causis efficientibus & finalibus qualitatem bonitatis vel malitiæ mutuetur, stultissimè faciunt, qui iteratis nuptijs piorum hominum, vel minimum honoris detractum volunt. Erasmus quidem dicit, Monogamiæ applauditur, polygamia toleratur: Sed angeli Dei & pij omnes, qui ordinationes Dei sanctas honorandas esse norunt, non solùm applaudunt castis nuptijs, siue fuerint primæ, siue successiuè iteratæ, sed etiam suis precibus iuuant & castitatis testimonio ornant.

His addo, quod interdum finis iterati coniugij, etsi in genere sit idem qui fuit primi: tamen vehementior, grauior & sanctior videatur, propter circumstantias graues, honestas & sanctas: familia fideliter re-

ter regitur, pueri piè educantur, conſilium domeſticum expetitur, in aduerſa valetudine diligens fidaq́ cuſtodia ſubleuat, ſocietatis ſolatium iuuat, pia & ſancta de Deo colloquia exhilarant, mutuæ admonitiones, exhortationes & conſolationes percipiuntur. Cùm igitur & cauſæ & fines & circumſtantiæ iterati coniugij ſint graues & honeſtæ & ſanctæ, nemo iure huiuſmodi nuptias reprehenderit, quib. Deus benedicit, angeli applaudunt, & ſancti Dei congratulantur. Ideo Auguſtinus in hæc Pauli verba : Si dormierit vir eius, ſcribens, rectè ſentit, cùm ait: Non dicit Apoſtolus, vt ſecundas vel quartas, nec nobis definiendum eſt, quod non definiuit Apoſtolus. Vnde nec vllas debeo damnare nuptias, nec eis verecundiam inferre numeroſitatis. Idem, Nuptiæ non tantum primæ ſunt inſtitutæ diuinitus, & benedictæ à Domino, ſed etiam ſecundæ & tertiæ.

SECVNDVM, Quod verbo Dei nec expreſſè, nec implicitè eſt prohibitum, nequaquam vel vt illicitum damnandum eſt, vel vt miniſtris Euangelij, tanquam illorum excellenti honore indignum interdicendum, præſertim cùm gubernatores Eccleſiarum habeant ſolummodo pote-

ſtatem ædificandi Eccleſiam iuxta verbum Dei, & non deſtruendi, ſiue præter, ſiue contra verbum, per nouas leges quæ poſſunt fieri laquei conſcientiarum, in multarum animarum certiſsimum interitum. Cùm ergo ne vnum quidem iota, ex verbo Dei poſsint Papiſtæ afferre de prohibitione ſecundarum nuptiarum, contra officium faciunt, ne quid durius dicam, cùm legem condunt de abſtinendo vel à ſecundis, vel tertijs vel quartis, alijsq; nuptijs ſucceſsiuè iteratis.

TERTIVM, Quod ſcriptura requirit, clareq; & diſertè approbat, hoc Deus requirit & approbat. Nunc autem ſcriptura & requirit & approbat ſecundas nutias: Volo, inquit Paulus, iuniores viduas nubere. Ergo Deus eas & requirit & approbat. Proinde nullus debet lege humana à ſecundis arceri nuptijs.

QVARTVM, Quod in probatis exemplis eſt laudabile, non eſt in genere illicitum. Cum ergo Abraham iam ſenex duxit Cehturam mortua Sara, non eſt improbandum ſi filij patris veſtigijs inſiſtant præſertim cum exemplum congruat cum regula.

QVINTVM, Hæc vox Dei: Non eſt bonũ hominem eſſe ſolum, hoc eſt, abſq;

vxoris

vxoris adiutorio, ſeu extra coniugium, vniuerſalis eſt. Pertinet igitur etiam ad eos, quorum vxores vel mortuæ ſunt, vel propter crimen eiectæ per ſententiam iudicis Deum timentis.

SEXTVM, Neceſsitas vitandæ ſcortationis, omnes qui non habent continentiæ donum obligat ad obedientiam huius mandati: propter fornicationem vnuſquiſq; habeat ſuam vxorem, & vnaquæq; ſuum virum. Si ergo aliquis amiſſa priore vxore vritur, hoc præcepto obligatur ad quærendas nouas nuptias. Huc illud Auguſt. Quia ægritudini ſemper conſulendum eſt, propterea ſi contigerit primo priuari coniugio, ſi voluerit ſecundas vel tertias inire nuptias, nullum de illis peccatum habebit, ſi eas caſtè ſeruauerit.

Porro cùm hæc certiſsima ſint, & luce meridiana clariora, meritò mirantur multi, quid mouerit Papiſtas, cur tam abiectè iudicarint de nuptijs, præſertim iteratis, eaſq; tandem prorſus ſuis interdixerint ſacrificulis. Hoc ex ſingulari calliditate & malicia Satanæ profectum eſſe non eſt dubium. Videbat enim impurus iſte ſpiritus, ſe hac ratione ſeu lege perpetui celibatus poſſe totum terrarum orbem nefandis libidinibus, quibus curſus

Euangelij impediretur, implere. Nam cum ſacerdotes rectores aliorum, & veluti morum cenſores conſtricti lege celibatus, propter incontinentiam ruerent in varias libidines, non dubitabat ſimilem damnatæ veneris peſtem inuaſuram alios:

Scilicet in vulgus manant exempla regentum.

Hac ſpe minimè fruſtratus eſt Satanas, quemadmodum videre eſt hodie in toto regno Pontificio.

Huc acceſsit inſatiabilis Paparum & Epiſcoporum auaritia, qui putarunt bona Eccleſiaſtica conſeruari melius & augeri per celibes ſacerdotes, quàm per maritos. Ita enim Papa Gelaſius Cethego, patricio Syracuſanæ vrbis reſcripſit, cùm peteretur Epiſcopus vir coniugatus, vt eſt in decretis diſtinct. 28. capite de Syracuſane. Ibi enim apertè Papa fatetur, ſe annum diſtuliſſe ordinationem eius qui electus erat, propterea quod haberet ſuperſtitem adhuc vxorem, & liberos ex ea natos, per quos, inquit, Eccleſiaſtica ſolet periclitari ſubſtantia.

Ad hæc, propoſitum Satanæ & auaritiam Epiſcoporum plurimum adiuuit hypocriſis eorum, qui & virginitatis laudem vulgò captabant, & meritum ex voto celibatus venabantur. Ex quo factum eſt,

vt & corpora & animæ ſeorſim & vtraq; ſimul venerint in Satanæ poteſtatem per legem celibatus ſacerdotum. Siquidem corpora ipſa, per libidines, animas per auaritiam, & vtraq; ſimul per hypocriſin diabolo obtulêre in maximam ruinam veræ religionis & Eccleſiæ Chriſti, quemadmodum res ipſa clariſsimè docet.

De ſecundo polygamiæ genere.

SECVNDVM polygamiæ genus eſt, cùm vnus vir eodem tempore & ſimul, plures habet vxores, vel cùm vna fœmina ſimul pluribus eſt nupta viris. Sunt qui hanc polygamiam probant, eamq; nituntur ſtabilire ſanctorum quorundam exemplis, qui leguntur fuiſſe polygami, habentes ſimul plures vxores.

Verùm vitioſè adducunt exempla particularia contra vniuerſalem regulam. Nam tum demum valent exempla, quando cum vniuerſali regula congruunt, & nulla monſtrari diuerſitatis ratio poteſt. Quare rectè à Iuriſconſultis dicitur: Non exemplis, ſed legibus iudicandum eſt. Diſcernendum eſt igitur inter vniuerſa-

lem regulam, & extraordinarios casus, quorum est peculiaris ratio. Exempli gratia: Regula vniuersalis in lege Mosis erat: Nemo ducat vxorē fratris sui. Nam huiusmodi nuptiæ sunt incestuosæ: Nihilominus tamen in certo casu, ob peculiarem causam Deus, qui est supra omnes leges, mandat, vt si quis moriatur sine semine, frater superstes ei semen excitet, quod & ante legem visitatum fuit, & postea noua lege sancitum est. Abraham promtissima voluntate Deo mandante ascendit montem, ligat filium, imponit in rogum, stringit gladium vt mactet filium, quæ ipsius promtitudo magnopere Deo placuit, & pro facto reputabatur. Quod exemplum cùm alij imitarentur, horribiliter peccarunt, non discernentes inter vniuersalem regulam: non occides, & peculiarem rationem facti Abraham. Ad eundem modum iudicandum est de proposita quæstione. Regula vniuersalis est: Erunt duo in carnem vnam. Specialis casus fuit patrum polygamia, quæ peculiarem rationem habuit. Deus enim in populo Israëlitico ad polygamiam conniuebat, vt præstandæ suæ fidei, de innumerabili multitudine, ex paucissimis oriturae, quendam aditum hoc pacto sibi faceret.

Non

Non ergo turpis libidinis explendæ gratia, ſed prolis tollendæ cauſa, patres polygami fuêre. Hîc proinde locum habet regula Iuris : In argumentum trahi nequeunt, quæ propter neceſsitatem aliquando ſunt conceſſa. Alias rationes eorum qui defendunt hoc polygamiæ genus omitto, vt quæ indignæ ſint refutatione. Sunt enim ex Veneris ſchola adductæ. Quare ijs præteritis, firmas demonſtrationes aſcribam, quibus iſta impura Polygamia funditus euertitur.

PRIMA, Coniugij inſtitutio, ad quam Chriſtus nos reuocat Matthæi 19. tantum duas perſonas in vno coniugio admittit. Eſt autem hæc inſtitutio : Data eſt vna Eua vni Adam, & commendatum eſt exemplum toti poſteritati hac lege: Erunt duo in carnem vnam. Hanc enim legem Chriſtus & Apoſtolus Paulus accommodant ad omnium ætatum coniugia. Ergo contra hanc inſtitutionem, & contra hanc legem coniugij perpetuam fuerit, ſi vel vnus vir ſimul habuerit plures vxores, vel vna fœmina pluribus ſimul viris nupſerit. Hæc ratio vel ſola omnibus pijs abſque dubio ſatisfacit. Pij enim non ſtultæ rationis argutias, ſed lucernam verbi DEI ſequuntur, iuxta illud:

illud: Lucerna pedib. meis verbum tuum.

SECVNDA, Vnum debere vnius esse, & non plures in vno coniugio, ipsa natura nos docet, & ipso opificio corporum maris & fœminæ, & perfectione generationis ostendit. Perficitur enim generatio ex duorum corporum complexu.

TERTIA, Maximus & integerrimus amor debet esse coniugum inter sese. Solidus amor & ex omni parte æqualis est maximus & integerrimus. Igitur coniugum amor solidus & ex omni parte æqualis esse debet. Nunc autem natura duce intelligimus, duorum tantum inter se amorem posse esse solidum, & ex omni parte æqualem, vt qui æmulatione careat, & non duorum aut plurium ad vnum. In hunc enim æmulatio cadit, qui reddit amorem languidiorem, & inæqualem. Igitur naturali instinctu eò ducimur, vt iudicemus societatem coniugalē ex duabus solummodo personis, videlicet masculo & fœmina debere constare. Hæc naturę lux, cùm congruat cum prima coniugij institutione & perpetua lege, debet nobis gratissima esse.

QVARTA, Societas coniugalis æqualem obligationem coniugum requirit, quantum ad vsum corporū attinet. Nunc

autem

autem cùm vel vnus maritus plures habet vxores, vel vna fœmina plures habet maritos, non poteſt ſeruari in obligatione æqualitas. Cùm ergo huiuſmodi inæqualitas ſit contra naturam, erit profectò contra naturam, ſi plures perſonæ quàm duæ in vno copulentur coniugio.

QVINTA, Recta ratio in omnibus ſanis dictat, quòd nemo debeat ſe obligare ad aliquid cui par eſſe nequeat. Iam autem fieri non poteſt, vt vnus vir peræquè obligari poſsit pluribus vxoribus, ſicuti vni ſoli. Quare cum natura pugnat vnius viri cum pluribus vxoribus copula.

SEXTA; Pax domeſtica eſt ſumma coniugum felicitas, vt diſcordia ſumma miſeria. Verùm hæc pax domeſtica conſeruari non poteſt, ſi vnus maritus plures habet vxores. Fieri enim nequit, quin zelo quodam mulierculæ aduerſus ſe mutuo inflammentur, vnde iurgia, conuitia, negligentia in officijs præſtandis, breuiter, totius familiæ perturbatio, & euerſio tandem, quibus malis quid quæſo poteſt eſſe miſerius? Cùm igitur natura pacem domeſticam poſtulet, polygamiæ manifeſtè aduerſatur.

SEPTIMA, Ius naturæ eſt, vt nemo faciat alteri quod ſibi nolit fieri. Cùm ergo

maritus

maritus nolit vxorem ſuam pluribus miſceri viris, debet & ipſe vna vxore contentus eſſe. Cùm autem hoc ius analogum violatur, vis fit legi naturæ, & iniuria alteri coniugum.

OCTAVA, Chriſtus apertiſsimè pronunciat eum mœchari, qui omiſſa vxore, excepta ratione fornicationis, aliam ducat. Ergo prohibet Chriſtus polygamiam. Nam ſi plures ſimul habere vxores liceret, nequaquam committeret adulterium quiſquam, aliam ducendo, ſiue priorem repudiaret ſiue minus. His rationibus muniti aduerſus polygamiæ defenſores, eorum fallaces concluſiunculas contemnamus.

De tertio Polygamiæ genere.

TERTIVM polygamiæ genus ſequitur, de quo quid ſit iudicandum, ex proxima ratione, qua euertimus Polygamiam ſecundi generis, ſatis euidenter conſtat. Diximus autem ſuprà, tertium polygamiæ genus eſſe, ſi quis priore vxore non legitimè ſeparata alteram ducat, quod cum quis fecerit, manifeſtè adulte-

rium committit, iuxta hanc Christi sententiam: Si quis vxorem dimiserit extra adulterij rationem, & duxerit aliam, mœchatur,, & facit eam mœchari, si scilicet alteri nupserit. Proinde, & vir dimittens vxorem, non ob rationem adulterij, & vxor dimissa, si alias nuptias quærunt, adulterium committunt. An idem sentiendum sit de illo, qui eam in vxorem ducit, cum qua consueuit viuente marito. variant sententiæ doctorum. Iurisconsultus quidam ait: Id quod initio viciosum est, non potest tractu temporis conualescere. Sed de hac quæstione infrà plenius dicemus.

DE TERTIA PARTE DEFINITIONIS CONIVGII.

TERTIO loco in coniugij definitione legitimi consensus meminimus, qui est veluti quædam contractus coniugalis anima. Sine enim legitimo consensu nuptiæ ritè fieri nequeunt. Siquidem consensus primus est ad nuptias gradus. Consensus quidem est, quando plures idem & sentiunt & volunt, vt ad consensum requirantur duo, videlicet iudicium & voluntas. Legitimus verò est rectus & laudabilis,

videlicet, qui cum voluntate Dei, cum iure naturæ, cum honestis hominum constitutionibus, cum honestate publica, cum ordine decenti, & decoro congruit.

Spectatur autem hic consensus & in sponsalibus, & in nuptijs, vt ille sit pactionis de futuro coniugio, hic autem de præsenti. Consensus enim in sponsalibus est causa disponens ad nuptias futuras. Ideo rectè dicitur, Sponsalia esse promissiones de accipienda vxore, qualibuscunque tandem verbis fiant. Consensus in nuptijs est causa efficiens coniugium, qui dicitur consensus cohabitationis, & indiuiduam vitæ consuetudinem retinendi. Iccirco rectè asseritur, nuptias esse quibus accipitur vxor, & ratificatur promissio prius facta. Longa enim aliud est promittere quàm facere, & longè aliter iudicandum est de promissis nuptijs, quàm de ratificatis & consummatis. Quapropter verè dictum esse existimo de consensu sponsalium: Consensus causa est nuptiarum, sed non tota. Et rursus verè dicitur: Consensus facit coniugium, cùm de consensu, qui in nuptijs fit, loquimur.

Quoniam autem consensum coniugalem grauissimum, sanctissimum, & religiosissimum esse oportet, vt qui contrahunt

hunc verè ſtatuere poſsint ſe à Deo coniungi & copulari, vt Adam & Eua à Deo coniuncti ſunt: neceſſe eſt diligenter perpendere, quas conditiones legitimus nuptiarum conſenſus requirat, ne quid in tanta re peccetur.

Requiruntur igitur ad legitimum conſenſum plures conditiones, quas recitabo, & ſunt ſex præcipuæ. Debet enim legitimus conſenſus eſſe,

1. Licitus.
2. Honeſtus.
3. Iuſtus.
4. Liber.
5. Plenus.
6. Sincerus.

Licitus, ne fiat contra Dei & naturæ legem, neuè contra honeſtas hominum conſtitutiones. Nam conſenſus qui fit contra voluntatem Dei & naturæ legem, pro nullo habendus eſt. De humanis conſtitutionibus eſt exceptio, de qua ſuo loco dicemus.

Honeſtus, ne ſit inter diſsimiles moribus, genere, fortuna, religione, perſonas, aut etiam contra honeſtatem publicam.

Iuſtus, ne ſit clandeſtinus, & contra eorum voluntatem, in quorum poteſtate, vel vterq; contrahentium vel alter fuerit.

Huius iusticiæ rationem reddidit Iustinianus, cum ait: Nam hoc fieri debere & ciuilis & naturalis ratio suadet, in tantum vt iussus parentis præcedere debeat.

Liber, nequis vel coactus metu aut minis, vel pellectus promissionibus, promittat verbis, quod animo improbet.

Plenus, ne sit vel ambiguus vel turbatus cœco amore aut temulentia. Ratio ergo in re tanti momenti in consilium adhibenda est, & non affectus sine ratione.

Sincerus, ne alter alterum vllo dolo aut mendacio circumueniat. De his sex conditionibus legitimi contractus ordine dicemus. Etsi autem requiruntur omnes hæ conditiones, vt contractus sit legitimus, non sunt tamen omnes eiusdem ponderis. Aliæ enim impediunt nuptias, si non assunt. Aliæ grauitatem & circumspectionem in tanti ponderis contractu respiciunt.

Prima conditio, consensus.

CONSENSVS legitimus debet esse licitus, ratione personarum contrahentium, ne videlicet personæ contrahentes se attingant consanguinitate aut affinitate in gradibus prohibitis, quas & Moses recitat

citat Leuit. 18. & Imperator lib. 1. Institutionum, titulo de nuptijs, & omnes sani tacito naturæ consensu agnoscunt. Hoc ergo loco dicendum nobis erit primum de consanguinitate. Deinde de affinitate.

De consanguinitate hæc ordine sunt explicanda.

1. Quid consanguinitas.
2. Quæ consanguineorum appellationes.
3. Lineæ consanguinitatis.
4. Gradus consanguinitatis.
5. Supputatio graduum.
6. Leges diuinæ de prohibitis gradi.
7. Causæ prohibitionis.
8. Leges humanæ de interdictis nuptijs.
9. Humanæ prohibitionis ratio.

Hisce veluti elementis dextrè explicatis, nihil reliquum erit, vt spero, quod in hac parte desiderabimus.

Quid Consanguinitas?

Quandoquidem stipes, consanguinitatis origo & causa existit, primùm de stipite nobis dicendum est, sine quo nec de lineis, nec de gradib. rectè iudicabimus.

Eſt itaq; Stipes, quantum ad noſtrum inſtitutum attinet, perſona, à qua alij traxerunt originem. Metaphora ſumta à ſtipite, hoc eſt, à trunco. Vt enim à ſtipite viuo in terram defixo plures rami, eiuſdem cum ſtipite naturæ, pullulant: ita ab vno patre plures generantur, qui patris originem ſapiunt.

Porro quadruplex ſtipes eſt. Primus, communis omnium. Secundus, communis multorum. Tertius, communis duorum tantum. Quartus, ſuus cuiq; proprius ſeu ſingularis.

Communis omnium ſtipes eſt Adam. Siquidem ab hoc vno traximus originem omnes, adeoq; vniuerſum hominum genus ab eo propagatum, non aliter quàm à trunco rami. Quare & natura ipſius con ſortes ſumus omnes. Hinc conſanguinitas omnium hominum communis naſcitur, qua omnes propagati ab vno Adam, naturæ vinculo iuncti, atq; adeò nobis inuicem æterna lege deuincti ſumus, qua de cauſa quilibet homo alteri cuiuis proximus dicitur. Hinc manat præceptum illud diuinum & naturale: Diliges proximum tuum ſicut teipſum. Dicitur autem hæc communis conſanguinitas naturalis.

Stipes multorum communis eſt, à quo multi

multi deſcendunt, & ad quem ſuam originem multi referunt. Vt Iſraël eſt ſtipes communis multorum. De hoc enim vt generis ſui autore gloriantur Iſraëlitæ omnes. Duodecim Patriarchæ ſtipites ſunt, à quibus duodecim propagatæ ſunt tribus, Vt Rubenitæ à Ruben, Beniamitæ à Beniamin, &c. Ad eundem modum ab Aeaco Aeacidæ, Dardanidæ à Dardano. Ab Hercule Hiraclidæ, Rumulidæ à Rumulo propagantur. In hoc regno Daniæ multæ ſunt nobiliſsimæ familiæ, ad quarum ſtipites, hoc eſt, autores familiarum, ſuam plurimi originem reuocant, cognomina ab illis ſe obtinere non parũ gloriantes. Neq; enim contemnenda eſt gloria à bonis & fortib. natum eſſe, modo maiorum indolem ſapias, & à virtute progenitorum non degeneres. Vt hic ſtipes rectè familiarum dicitur: ita cognatio eorum generis cognatio appellabitur.

Communis duorum ſtipes eſt, quem duo ſolummodo inter ſe collati communem agnoſcunt, & ad quem vt communem patrem ſe referunt.

Suus cuiq; proprius ſtipes eſt, qui non eſt pluribus eodem reſpectu communis, ſed vni tantum proprius, quemadmodum videre eſt in hoc Schemate.

SCHEMA.

ABRAHAM.

Iſmaël.	Iſaac.
Nabaioth.	Iacob.
Cedar.	Iudas.

Hîc Cedar habet ſuum proprium ſtipitem, videlicet Nabaioth. Similiter Nabaioth habet proprium ſtipitem, nempe Iſmaëlem, & Iſmaël proprium ſtipitem, agnoſcit Abrahamum. Ad eundem modum ab altera parte Iudas habet proprium ſtipitem, Iacobum, Iacob, Iſaachum, Iſaac Abrahamum. Verùm ſi illi qui ſunt in lateribus oppoſitis, inter ſe conferuntur, communem ſtipitem habent, Abrahamum, eumq́ꝫ propinquum. Cedar igitur & Iudas inter ſe collati, communem habent ſtipitem, Abrahamum. Quare cùm de eorum cognatione quæritur, ad Abrahamum communem ſtipitem recurrendum eſt. Vocatur hic ſtipes communis & propinquus, & cognatio generali vocabulo conſanguinitas.

De primo & vltimo genere ſtipitis & conſanguinitatis non eſt præſentis inſtituti diſputare, ſed ſecundum & tertium, quorum ratio habetur in conciliandis nuptijs,

ptijs,ad noſtrum inſtitutum pertinent. Ex his promtum eſt intelligere vſitatam conſanguinitatis definitionem quæ ſequitur.

Conſanguinitas eſt vinculum perſonarum, ab eodem ſtipite deſcendentium, carnali propagatione contractum. Siquidem conſanguinitas dicitur à communi ſanguine,vt quæ ſit quaſi vnius & eiuſdem ſanguinis communio.

Hæc conſanguinitas generali quoque vocabulo cognatio appellatur, quam latius extendunt, & in tres ſpecies diuidunt, videlicet, naturalem, ciuilem & ſpiritualem.

Naturalis cognatio eſt, quæ per generationem contrahitur, & ſubdiuiditur in agnationem & cognationem ſpecialem.

Ciuilis cognatio eſt, quæ per adoptionem contrahitur, vt cum hominem alienum, vel ſaltem remotiorem à ſanguine meo in filium aut nepotem adopto.

Spiritualis cognatio eſt duplex, vna communis omnib. verè Chriſtianis. Huius enim virtute iuncti ſumus omnes eodem Chriſti ſpiritu: Et Eccleſiaſtica quam compaternitatem vocant. De hiſce duabus poſterioribus cognationibus quid ſit ſentiendum, ſuo loco videbimus.

Quæ Consanguineorum appellationes?

CONSANGVINEI dicuntur omnes, qui quouis modo se sanguine attingunt. Horum duo sunt veluti prima genera. Consanguineorum enim quidam agnati, quidam cognati dicuntur. Agnati quidem sunt mihi, qui me sanguine paterno attingunt. Cognati verò, qui mihi sanguine materno iuncti sunt, tametsi interdum vtrique promiscuè, latius accepto vocabulo, cognati dicuntur. Horum alia atque alia habitudo est, vt ex eorum definitionibus & comparatione patebit.

Agnati mei in recta linea si sursum aspicio, hi sunt: Proximè à patre meo, hoc est, in secundo gradu est Auus paternus, patris mei pater: Auia paterna patris mei mater (Fader moder: Eltermutter oder Grosmutter.) In tertio Proauus paternus aui mei pater: (Oldefader: Oberelter vater.) Proauia paterna auiæ meæ mater, (Oldefaders moder: Oberelter mutter.) In quarto Abauus paternus proaui mei pater: (Storefader: Vorelter elter vater.) Abauia paterna proauiæ meæ mater. In quinto Attauus paternus abaui pater:

Attauia paterna abaui mater. In ſexto Tritauus paternus attaui pater: Tritauia paterna attaui mater. Huc vſque aſcendendo à filio ad Tritauum, generali nomine parentes dicuntur & progenitores, (Foreldre: Vorelteꝛn.) Qui verò ſupra hos ſunt, communi appellatione maiores dicuntur, tametſi ſæpenumerò, omnes qui ſunt ſupra nos quouis gradu, dicuntur maiores, (Oldinge: Eltern oder vorfaren.)

Sed vt clarius hæc conſpiciantur, ſchemata proponamus, quæ omnia ob oculos ponent. Verùm quia ſæpe vnus plures perſonas pro eius diuerſa comparatione ad alios, ſuſtinet, fingamus eum vocari IANVM. Vt enim Ianus bifrons fingebatur, vt qui & retrorſum & antrorſum ſpectaret: ita nobis Ianus ſit, qui nunc ad ſuperiores, nunc ad inferiores, nunc ad eos, qui ſunt ad latera, reſpiciat.

SCHEMA.

6 { Tritauus paternus.
Tritauia paterna.

5 { Attauus paternus.
Attauia paterna.

 Abauus

4 { Abauus paternus.
Auauia paterna.

3 { Proauus paternus,
Proauia paterna.

2 { Auus paternus.
Auia paterna.

1 Pater.

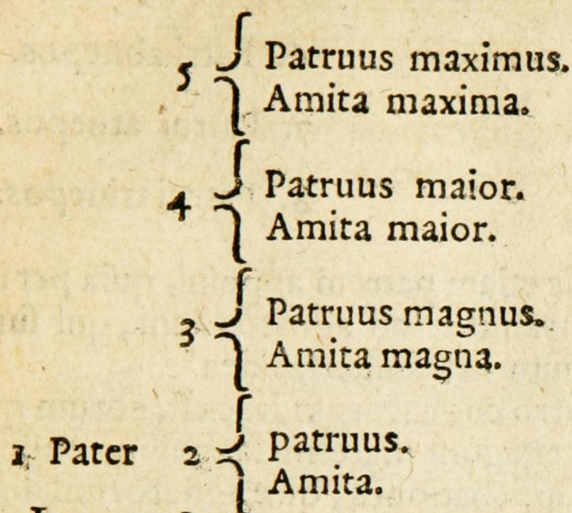
IANVS.

Ianus hîc fungitur vice filij, & quia non peruenitur ad Auum, niſi per patrem, primo loco patrem poſuimus, etſi non agnatus, ſed pater dicitur. Illi autem qui ſunt ſupra patrem, ſurſum agnati dicuntur, quorum gradus diſtinguunt numeri appoſiti.

In tranſuerſa linea ſi ſurſum aſpicit Ianus, agnati ſunt illi patruus, (Farbroder: Vetter.) Amita, (Farſøſter: Baſe.) Supra hos patruus magnus, (Faders farbroder: Grosuetter.) Amita magna, (Faders farſøſter: Grosbaſe.) Supra hos patruus maior & amita maior. Item patruus maximus, & amita maxima.

SCHE-

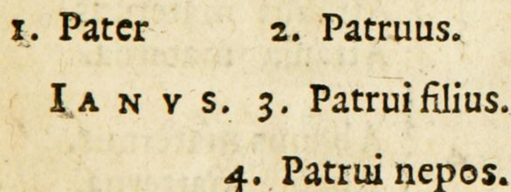
SCHEMA.

Hîc Ianus etiam filij locum obtinet, à quo ad patruum non peruenies, nisi per patrem transeas, ex quo fit, vt patruus sit à Iano in secundo gradu, sicuti nota numeri indicat.

Porro si in transuersa linea deorsum à patruo despicis, sic ordinabis Schema.

SCHEMA.

4. Patrui nepos.

5. Patrui

5. Patrui pronepos.

6. Patri abnepos.

7. Patrui atnepos.

8. Patrui trinepos.

Hîc etiam patrem apposui, quia per illum transitur ad agnatos Iani, qui sunt deorsum in transuersa linea.

Porro cognatorum, hoc est, eorum qui nos attingunt materno sanguine, eædem sunt appellationes, quæ agnatorum, solo Epitheto mutato. Vt Auus maternus, matris pater. Auia materna, matris mater. Proauus maternus, proauia materna, & sic de cæteris.

SCHEMA.

6 { Tritauus maternus.
  Tritauia materna.

5 { Attauus maternus.
  Attauia materna.

4 { Abauus maternus.
  Abauia marterna.

Proa-

3 { Proauus maternus.
Proauia materna.

2 { Auus maternus.
Auia materna.

1 Mater.

IANVS.

porrò in transuersa linea sursum est Auunculus, (Morbroder: öhem) Matertera, (Morsøster: Muhm.) & supra hos proauunculus seu auunculus maior, (Morsøster fader: Grosöhem.) promatertera seu matertera maior, (Morsøsters moder: Grosmuhm.) Auunculus maximus, Morsøsters oldefader: Oberöhem.) matertera maxima; Morsøsters oldemoder: Obermuhm.)

SCHEMA

5 { Auunculus maximus.
Matertera maxima.

4 { Auunculus maior, seu proauunculus.
Matertera maior, seu promatertera.

Auun-

	3	{	Auunculus magnus.
			Matertera magna.
1 Mater	2	{	Auunculus.
			Matertera.

IANVS.

Ianus non poteſt venire ad auunculum & materteram, niſi tranſierit per matrem ideo auunculus eſt in ſecundo gradu.

Porro qui deſcendunt recta & perpendiculari linea, ſic ordinantur, Ianus. 1. filius filia. 2. nepos neptis. 3. pronepos proneptis. 4. abnepos abneptis. 5. atnepos atneptis. 6. trinepos trineptis. Hi omnes generali nomine liberi dicuntur. Qui verò infrà hos ſunt, poſteri nominantur. Vt Adæ filius Seth, nepos, Enos, pronepos Cainam, abnepos Malalehel, atnepos Iareth, trinepos Enoch. atq; hi liberi dicuntur. Qui verò infra hos ſunt, Mathuſalem, Lamech, Noë, Sem, &c. poſteri Adæ nominantur.

Comparantur autem ſeu relatiuè opponuntur perpendiculariter pater & filius, auus & nepos, proauus & pronepos, abauus & abnepos, attauus & atnepos, tritauus & trinepos, maiores & poſteri.

Adda-

Addamus ſchema cùm aſcendentium, tùm deſcendentium in recta linea.

SCHEMA.

Maiores.

6. Tritauus, tritauia.
5. Attauus, attauia.
4. Abauus, abauia.
3. Proauus, proauia.
2. Auus, auia.
1. Pater.

IANVS.

1. Filius, & filia.
2. Nepos & neptis.
3. Pronepos proneptis.
4. Abnepos & abneptis.
5. Atnepos & atneptis.
6. Trinepos & trineptis.

Poſteri.

Hîc Ianus ſurſum ſpectans, filium refert, deorſum verò patrem. Numerus appoſitus & comparationem ſuperiorum & inferiorum, & gradus aſcendentium & deſcendentium indicat. Linea à Iano ſurſum verſus rectà aſcendentium dicitur.

At linea

At linea à Iano deorsum versus appellatur rectà descendentium. Sed paulo post de lineis dicetur.

Cæterum in transuersis lineis æqualib. opponuntur relatiuè, proximè à Iano Frater & Frater, Frater & Soror, Sorór & Soror. Infra hos fratrum liberi, qui si nati sunt ex duobus fratribus masculis, patrueles, (Farbrodre sønner: Bruder kinder.) dicuntur. Si sunt ex duobus fratribus masculo & fœmina, ille consobrinus hic amitinus dicitur. At si filij duarum sororum sunt, consobrini dicuntur, (Syskenbørn: Geschwister kinder.) Infra hos Sobrini, (Nest Syskenbørn: nechst geschwister kinder / oder / geschwister neffe.) Sobrinorum filij nostra lingua dicuntur, (Første frender: nechst geschwister vnterkinder/oder/ geschwister vnterneffe.)

SCHEMA.

A. B. C.

Frater. Frater. Frater. Soror. Soror. Soror.

Patruelis. Patruel. Consobri. Amitinus. Consobri.

Cōsob. Sobrinus. Sobrinus. Sobrinus. Sobrinus. Sobri.

Post hos Sobrinorum filij, nepotes, pronepotes, &c. Idem iudicium sit de fœmellis. In

In linea inæquali quomodo fiat comparatio, oſtendit ſequens ſchema.

SCHEMA.

IANVS.

1.	Petrus.	1.	Paulus.
2.	Iacobns	2.	Andreas.
3.	Marcus.	3.	Robertus.
4.	Lucas.	4.	Ionas.
5.	Probus.	5.	Chriſtiernus.
6.	Albertus.	6.	Iohannes.

1. Petrus vocabit Andream fratris filium, Robertum fratris nepotem. Ionam fratris pronepotem. Chriſtiernum fratris abnepotem. Iohannem fratris atnepotẽ.

2. Iacobus vocabit Paulum patruum. Robertum patruelis filium. Ionam patruelis nepotem. Chriſtiernum patruelis pronepotem. Iohannem patruelis abnepotem.

3. Marcus vocabit Paulum patruum magnum, (Faders farbroder: Grosuetter.) Andream Sobrino propiorem. Ionam Sobrini filium. Chriſtiernum Sobrini nepotem. Iohannem Sobrini pronepotem.

4. Lucas vocabit Paulum patruum maiorem, (Sin oldefaders broder: Oberuetter.) Andream patrui maioris filium. Ro-

 bertum

bertum, patrui maioris nepotem. Ionam (qui est in æquali gradu) patrui maioris pronepotem. Christiernum patrui maioris abnepotem. Iohannem patrui maioris atnepotem.

5. Probus vocabit Paulum patruum maximum, (Oldefaders farbroder: Vorelter oberuetter.) Andream patrui maximi filium. Robertum patrui maximi nepotem. Ionam patrui maximi pronepotem Christiernum patrui maximi abnepotem.

6. Albertus vocabit Paulum patrui maximi patrem. Andream filium patris maximi patrui, atque ita ordine descendendo, ad nepotes, pronepotes, &c. patris patrui maximi.

Ab altero latere eodem prorsus modo instituenda est comparatio.

SCHEMA.

IANVS.

1. Anna.	1. Paulus.	1. Martha.
|	|	|
2. Petrus.	2. Iohannes.	2. Iacobus.
|	|	|
3. Ionas.	3. Claudius.	3. Probus.

1. Anna vocabit Iohannem fratris filium. Claudium fratris nepotem. Iacobum

bum ſororis filium. Probum ſororis nepotem.

2. Petrus vocabit Paulum auunculum. (Morbroder: ohem.) Martham materteram, (Morſøſter: Muhm.) Iohannem conſobriuum, (Morborder Søn.) (cui ipſe viciſsim eſt amitinus. Eſt enim Anna amita Iohannis.) Iacobum ſimiliter vocabit Petrus conſobrinum, cui ipſe viciſsim dicitur eſſe conſobrinus. At Claudium & Probum conſobrinorum filios appellabit Petrus, quem ipſi viciſsim ſobrino propiorem agnoſcent.

3. Ionas Paulum Auiæ fratrem agnoſcit & Martham auiæ ſororem, Iohannem ſobrino propiorem, etſi Iohannes Ionam amitini filium nominat. Idem Ionas ſalutat Iacobum ſobrino propiorem, etſi Iacobus Ionam conſobrini filium nominat.

Lineæ Conſanguinitatis.

ORDINES cognationum vſitatè lineæ dicuntur. Definitur autem linea, quantum ad noſtrum propoſitum attinet, hoc modo.

Linea eſt ordinata collectio perſonarum conſanguinitate coniunctarũ ab eo-

dem ſtipite deſcendentium, diuerſos continens gradus, numeros diſtinguens.

Metaphora ſumta videtur à lineis fabrorum. Vt enim illi lineas pingunt, quarum ductum in ædificando ſequuntur, ne aberrent: ita in cognatorum examine ordines cognatorum deſcribimus, quos cùm intuemur, & gradibus & numero, abſq; omni errore eos diſcernimus.

Linearum differentiæ ex diuerſitate comparationis cognatorum inter ſe ſumuntur. Quare cùm hæc comparatio in genere ſit triplex, erit & triplex linea.

PRIMA comparatio cognatorum eſt ſurſum verſus perpendiculariter, vt filij ad patrem, patris ad auum, aui ad proauum, proaui ad abauum, abaui ad attauum, attaui ad tritauum, hinc ad maiores. Linea quæ ex hac comparatione naſcitur, dicitur aſcendentium, quæ hoc modo definitur.

Linea aſcendentium eſt, quæ ſurſum verſus rectà tendit, hoc eſt, quando numerando aſcendimus à filio ad patrem, ab hoc ab auum vſq; ad tritauum, tritaui patrem & auum, cæteroſque quibus non ſunt peculiaria vocabula.

SECVNDA comparatio cognatorum deorſum verſus perpendiculariter vergit, vtpote

vtpote à patre ad filium , à filio ad nepotem, à nepote ad pronepotem, hinc ad abnepotem, atnepotem, trinepotem. Ex hac comparatione naſcitur linea deſcendentium, quæ hoc modo definitur.

Linea deſcendentium eſt, quæ deorſum verſus rectà tendit, hoc eſt, cum numerando progredimur à patre ad filium, ab hoc ad nepotem, deinde ad pronepotem, &c.

TERTIA comparatio cognatorum eſt, quando à duobus fratribus (quorum communis ſtipes eſt pater) tanquam proprijs ſtipitib. deſcenditur, quales ſunt fratrum filij, fratrum nepotes, fratrum pronepotes, abnepotes, atnepotes, trinepotes, &c. Ex hac comparatione lineæ laterales ſeu parallelæ naſcuntur, quæ definiuntur hoc modo.

Lineæ laterales ſunt, quæ ex duobus oppoſitis lateribus nunc ſurſum nunc deorſum ſpectant.

Verùm cùm cognati, qui ad iſtum modum deſcendunt, ab oppoſitis lateribus ſe mutuo reſpicitur, naſcitur linea, quæ tranſuerſa dicitur, eaq́ vel æqualis vel inæqualis. Nam ſi æquè diſtant perſonæ, quæ in lateribus oppoſitis ponuntur à communi ſtipite, tranſuerſa æqnalis dici-

tur. At si inæqualiter, transuersa inæqualis appellatur. Sed omnia in hoc schemate clarius conspiciuntur.

SCHEMA.

Patruus max.	Abauus.	Amita max.
Patruus maior.	Proauus.	Amita maior.
Patruus mag.	Auus.	Amita mag.
Patruus.	Pater.	Amita.

A.

IANVS.

B.

Filius.	Filius.	Filius.
Nepos.	Nepos.	Nepos.
Pronepos.	Pronepos.	Pronepos.
Abnepos.	Abnepos.	Abnepos.
Atnepos.	Atnepos.	Atnepos.
Trinepos.	Trinepos.	Trinepos.

Ab A sursum versus ad Abauum, &c. est linea recta ascendentium, à B, deorsum vsque ad trinepotem, &c. est recta linea descendentium, reliquæ sunt laterales, quæ cùm inter se conferuntur, in transuersas æquales & inæquales diuiduntur, quemadmodum ex ijs constat, quæ supra diximus de linea transuersa.

Gradus

Gradus Conſanguinitatis.

GRADVS aliter ab alijs definitur, Iuriſconſultis nihil aliud eſt gradus, quàm generatio, vt graduum ordo ſit generationum ſeries. Canoniſtis autem gradus eſt habitudo perſonarum diſtantium, qua cognoſcitur, quota diſtantia perſonæ inter ſe differunt, hoc eſt, Gradus eſt interuallum, quo cognoſcitur perſonarũ (quæ in quæſtionem veniunt) inter ſe propinquitas & diſtantia.

Metaphora autem ſumta eſt à gradibus ſcalarum, ſeu locorum procliuium. Vt enim in ſcalis & locis procliuibus à proximo gradu in proximum, atque ita ordine progredimur, donec peruenerimus quo tendimus: Ita hîc gradatim per ſeriem generationum ducimur à proximo in proximum, qui ab eo naſcitur, atque ita deinceps, donec ad eum veniatur, quem quærebamus.

porro cum gradus ſimpliciter à Iuriſconſultis pro generatione accipitur, duplex eſt eius conſideratio. Aut enim reſpicit plures ab eodem ſtipite immediatè ortos ſine reſpectu vlterioris ꝓgreſſus. Vt cùm à Iacob plures filij, videlicet Ruben,

Simon, Liui, Iudas, naſcuntur, hîc quia ſunt tres generationes, tres quoq; gradus eſſe ſtatuuntur. Sed hæc conſideratio graduum ad noſtrum inſtitutum parum admodum facit. Aut ſpectatur gradus, prout ordine ad remotiores per intermedios progredimur, cùm videlicet alij ab alijs progignuntur, & quaſi per gradus alios atque alios deſcendunt, Vt cum à Thare naſcitur Abraham, ab hoc Iſaach, ab hoc Iacob, ab hoc Ruben, vt Abraham ſit à Thare in primo gradu, Iſaach in ſecundo, Iacob in tertio, Ruben in quarto. Atque hic reſpectus graduum & generationum ſolummodo habetur à Canoniſtis, cùm agitur de nuptijs. Ob quam cauſam doctiſsimi quidam viri potius retinent definitionem Canoniſtarum, quia congruit ad nuptiarum argumentum, quàm Iuriſconſultorum, quæ latius patet, & eorum inſtituto optimè congruit, vt qui de hæreditatibus & tutelis diſputent.

Supputatio graduum.

IN LINEIS rectis aſcendentium & deſcendentium nullum planè eſt diſcrimen inter ſupputationem Legalem & Canonicam. Nam iuxta Iuriſconſultos & Cano-

Canonicos computandæ ſunt perſonæ mediæ (ſi quæ ſunt) inter illas de quibus quæritur, ex quarum numero graduum ſupputatio inſtituitur, hoc modo.

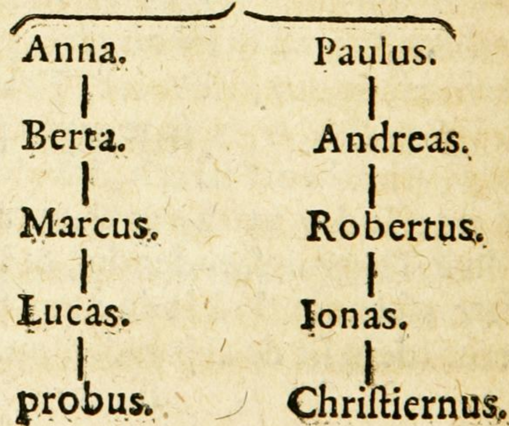
Si nulla ſit perſona media inter perſonas, de quibus quæritur, erunt in primo gradu, vt Abraham & Iſaach deſcendendo, Iſaach & Abraham aſcendendo, hoc eſt, pater & filius in primo gradu, ſiue aſcendas, ſiue deſcendas. Verùm ſi inter eas perſonas, de quibus quæritur, aliæ fuerint intermediæ perſonæ, numerentur omnes perſonæ, hoc eſt, & mediæ & extremæ, & tot emergent gradus, quot ſunt perſonæ vna demta. Hinc regula Canonica: In lineis rectis aſcendentium & deſcendentium, tot ſunt gradus, quot ſunt perſonæ vna demta. Vt ſi quæras de Thare & Iuda, numera perſonas intermedias & extremas, & habebis quinque perſonas. Nam inter Thare & Iudam ſunt Abraham, Iſaach & Iacob, tres perſonæ, extremæ ſunt duæ, videlicet, Thare & Iudas. Cunctæ ergo ſunt quinque, vt Thare, Abraham, Iſaach, Iacob, Iudas. Erit ergo Iudas iuxta regulam in quarto gradu à Thare deſcendendo, & Thare ſimiliter aſcendendo à Iuda in quarto gradu erit. Idem ſit de alijs iudicium.

Sed quare in regula additur vna demta? Quia persona per se gradum non facit, sed quatenus est ab alia generata. Quare concinnius hic loqui videntur Iurisperiti, cum dicunt: Numera generationes (scilicet ꝓgrediendo ordine ad remotiores) & gradus numerasti. Sed Canonica regula rectè intellecta, nihil habet incommodi.

In lineis collateralib. variant Iurisconsulti & Canonistæ. Iurisconsulti enim eadem ratione in lateralibus numerant gradus, vt in recta ascendentib. & descendentibus. Nam vt generationes, ita & gradus numerant, atq; primum gradum tribuunt ei, qui proximus est illi, de quo quæritur, iuxta regulam eorũ: Cùm quæritur quo gradu quæq; persona sit, ab eo incipiendum est, de cuius cognatione quæritur.

SCHEMA.

IANVS.

Hîc ſi quæratur, quo gradu Marcus diſtet à Iona, iubet Iuriſconſultus, vt ordine à Marco aſcendas. (Nam de illo quæſtio eſt) & per ſtipitem tranſeas, vnde deſcendas in aliud latus ordine & gradatim ad Ionam. A Marco igitur in primo gradu eſt Berta, in ſecundo Anna, in tertio Ianus, in quarto Paulus, in quinto Andreas, in ſexo Robertus, in ſeptimo Ionas. Diſtat ergo Marcus à Iona in ſeptimo gradu, ex Iuriſconſultorum ſententia. Eodem modo de alijs omnibus abſq; omni diſcrimine iudicandum eſt.

Etſi autem hæc ſupputatio Iuriſperitorum vera eſt & accommodata illorum vſibus, præſertim cùm de tutelis, ſucceſsionibus & hæreditatibus diſputatur: tamen cùm de nuptijs agitur, planè ocioſa eſt. Quid enim iuuerit ad conciliandas nuptias inter Annam & Chriſtiernum, quòd inter ſe ſexto diſtent gradu, cùm Anna ſit Chriſtierno loco matris. Eſt enim eius amita maxima. Quare neceſſariò hîc alia inſtituenda eſt ſupputatio, qualis eſt Canonicorum.

Supputatio graduum Canonica hoc pacto inſtituitur. Primùm videndum eſt, vtrum perſonæ, de quibus quæritur, diſtent à communi ſtipite æqualiter vel inæquali-

qualiter. (Neq; refert siue hoc explores descendendo à communi stipite iuxta naturæ ordinem, siue ascendendo iuxta cognitionis nostræ viam, id quod ideò dico, ne assentiamur illis, qui damnant Canonicos, eò quòd velint à stipite communi inchoandam esse supputationem.)

Si æqualiter ambo distant à communi stipite, eo gradu coniungendi sunt, quo distant à stipite, ex quo fit, vt quoto gradu vterlibet eorum distet à communi stipite, eo gradu inter se quoque iuncti sint. Hinc regula Canonica.

In linea transuersa æquali quoto gradu distat vna persona à communi stipite, eo etiam altera alteri iungitur. Fratres ergo iuxta hanc supputationem sunt in primo gradu. Vt Nachor & Abraham, quorum cummunis stipes, hoc est, pater, est Thare. Patrueles iunguntur in secundo grago. Sobrini in tertio. Sobrinorum filij in quarto, & ita ordine ad alios procedendum est, vt in proposito schemate Anna & Paulus sunt in primo gradu. Berta & Andreas in secundo. Marcus & Robertus in tertio. Lucas & Ionas in quarto. Probus & Christiernus in quinto.

Porro si personæ, de quibus quæritur, in linea inæquali à communi stipite distant:

ſtant : vt frater & fratris filia , Sobrino propior & Sobrina , Sobrinus & Sobrini filia : gradui nomen ab eo qui remotior eſt à communi ſtipite , tribuunt Canonici, id quod vtiliſsimo conſilio factum eſt. Nam cùm lege cauiſſent generali , ne vlli matrimonio copularentur intra gradum quintum , quæſtio ſæpe offerebatur , an, cùm vnus eſſet in ſecundo vel tertio, alter in quinto gradu alterius lateris, licitè contraherent nec ne ? Hæc quæſtio ſoluitur, cùm gradui inæqualiter diſtantium à ſtipite , nomen tribuitur à remoriore. Si ergo quæritur , An Berta & Chriſtiernus, vt maneamus in propoſito ſchemate, poſſint connubio iungi , reſpondetur , quòd poſsint, quia ſunt in quinto gradu.

Noſtris legibus Eccleſiaſticis cautum eſt, ne vlli in tertio gradu copulentur. Offerebantur duo in Conſiſtorio Roſchildenſi quorum ille in quarto , hæc autem in tertio gradu fuit. Hîc iudices rectè ex regula Canonica pronunciarunt, eos non contra legem noſtram, quæ vetat contractus coniugales fieri in tertio gradu, facturos , ſi contraherent , vt qui in quarto gradu cenſerentur eſſe. Atque hinc regula illa approbata à doctis extructa eſt , quæ eſt in decretis : Collateralium in linea inæquali,

æquali, quoto gradu remotior diſtat à communi ſtipite, toto diſtant inter ſe, hoc eſt, Quoto gradu remotior diſtat à communi ſtipite, eodem etiam à quolibet per aliam lineam deſcendentium diſtat. Hæc regula veriſsima & certiſsima eſt, modo accipiatur ſine calumnia & Sophiſtica, eo ſenſu quo tradita eſt. Neque enim regula hoc vult, vt ſtatuamus ſimpliciter, à ſe inuicem peræquè diſtare eos, quorum vnus eſt in ſecundo, & alter in quinto gradu alterius lateris. Sed vt quantum ad ius connubialis contractus attinet, æquè diſtare cenſeantur. Significatur igitur regula iſta ſuperuacaneum eſſe, diſputare de deſcendentibus in altera linea, id eſt, de ijs, qui ſunt poſteriores primo gradu à ſtipite, modo in alterius fratris linea is de quo quæritur, in quinto ſit à communi ſtipite gradu. Vt ſi vnus fuerit in quolibet gradu deſcendentium ab vno latere, & alter verò in quinto, Canonici rectè iuxta regulam traditam nuptias concedunt. Nam ambo cenſentur in quinto gradu.

Verùm quidam contra hanc regulam, ſed mutilatam, hoc modo inſurgunt: Quoto gradu diſtat remotior à ſtipite, toto inter ſe diſtant. Si hæc regula vera eſt, (aiunt)

(aiunt) Ianus qui eſt in quinto gradu, poteſt ducere Annam amitam maximam.

SCHEMA.

PAVLVS.

Anna.	Iacobus.
	Andreas.
	Ionas.
	Petrus.
	Ianus.

Sed cùm amita maxima ſit Iano loco matris, profectò contra legem naturæ fuerit Ianum & Annam connubio iungi, id quod Gloſſographus licere ex regula malè intellecta ſtatuit. Putat enim cognationem Pauli in Iano deſijſſe, hoc eſt, non extendi cognationem vltra atnepotes. Sed error, vt fit, errorem parit. Quid ergo dicendum? Regula integra eſt inſpicienda, hæc videlicet: Quoto gradu remotior diſtat à communi ſtipite, eodem etiam à quolibet per aliam lineam deſcendentium diſtat. Si ergo Anna deſcendit per lineam alterius lateris, rectè concludunt, qui regulam impugnant. At ſi non deſcendit, nulla eſt illorum concluſio, vt quæ cum regula qua nituntur, pugnet.

Quis

Quis enim quæso verè dixerit, Annam ab altero latere à stipite descendere? Nam si Annam consideres respectu stipitis, an non in recta linea ascendentium inuenitur? Recta enim linea à filia ad patrem ascenditur, vt vicissim à patre ad filiam, perpendiculariter descenditur. At si respicias Annam respectu descendentium à latere, nequaquam in numero descendentium eius lateris censenda est, cum sit stipes descendentium in eo latere, & filius eius primus descendentium, Nepos secundus, Pronepos tertius, atque ita deinceps. Proinde Anna & Iacobus, neque respectu mutuo, neque comparatè ad stipitem dicuntur laterales, seu propter aliud, hoc est, quia sunt stipites collateralium, ex quibus laterales descendunt. Ex quo factum est, quòd quidam ex veteribus, filios eorum, qui sunt primi in oppositis lineis, in prima generatione posuerint. Cùm ergo dicitur in regula: à quolibet per aliam lineam descendentium, is qui est proximus stipiti, manifestè excluditur, vt qui à stipite recta linea descendat, à quo prognati descendunt quidem recta linea, sed laterales dicuntur, quia opponuntur aduerso lateri. Non ergo ex hac regula sequitur, quod Ianus possit Annam

nam ducere. Non enim eſt in numero deſcendentium, ſi latera oppoſita reſpicis. Atq; ita videmus regulam accommodatam inſtituto eorum, qui ipſam primi tradiderunt, ex omni parte conſtantem & firmam eſſe, modo non ab eius vero ſenſu, quem vel ipſa grammatica ſuppeditat, diſcedamus.

Cæterum cùm hæc regula vulgò mutilata allegatur hoc modo: Quoto gradu remotior diſtat à communi ſtipite, toto gradu inter ſe diſtant, & generalius quàm voluerunt, qui illam tradiderunt, accipitur, videtur ſanè ſua generalitate primum etiam gradum alterius lateris à ſtipite communi complecti, ex quo factum eſt, quod multi hanc regulam impugnauerint. Exemplum eſto,

THARE.

Abraham.	Aram.
	Sara.

Hîc quia Sara diſtat ſecundo gradu à ſtipite communi, Abrahæ iuncta eſt ſecundo gradu. Hoc exemplum ſanctiſsimæ memoriæ præceptor noſter Philippus Melanthon ponit, neq; tamen regula ita accepta, modò commoda adhibeatur interpretatio, falſa erit. Nequaquam enim vult

hæc regula, vt æqualiter à ſtipite vel inter ſe diſtare putentur remotior à ſtipite & vicinior ſtipiti, quod quidem ſentire abſurdiſsimum eſſet. Sed hoc Solummodo vult regula, quod remotior à ſtipite non propius attingat quemlibet eorum, qui ab altero latere deſcendunt, quàm ſtipitem ipſum. Ponamus exempli gratia hoc ſchema.

PAVLVS.

Anna.	Iacobus.
Petrus.	Andreas.
	Ionas.

Hîc Ionas, qui eſt in tertio gradu, non propius attingit Petrum viciniorem ſtipiti, videlicet in ſecundo gradu, quàm ſtipitem ipſum. Nec idem Ionas propius attingit Annam, quæ eſt in primo gradu à ſtipite, quàm ipſum ſtipitem, etſi Ionas eſt in tertio gradu. Quod tamen ſuſpicari quis poſſet, cùm Anna & Iacobus ſint in vno gradu à ſtipite, nempe primo. Vult ergo regula, vt diſcernamus inter gradum ſimplicem & duplicatum. Breuiter, Si exponimus verbum diſtat, vt res ipſa poſtulare videtur, per remotionem, ſeu negationem contrarij, vt diſtat ponatur pro non propius attingit, regula nihil habet

habet incommodi, tametſi ſatius eſt eam reuocare ad pleniorem illam regulam, & inde eius interpretationem petere. Sed hæc placuit breuiter adijcere, ne regulam iſtam truncatam, tanquam abſurdiſsimam cum quibuſdam abijciamus, cùm poſsit commoda interpretatione adhibita rectè defendi,& vtiliter retineri.

Porrò quæ hactenus diximus, de regulis illis tribus Canonicorum, quæ ſeruiunt ſupputationi graduum, eò tantum referri volo, vt rectè eas iuxta Canonicorum ſententiam intelligamus, & accommodemus legibus diuinis & humanis, de licitis & illicitis nuptijs, ad quas modo nobis tranſeundum eſt.

LEGES DIVINAE DE PROHIBITIS GRADIBVS.

QVONIAM Deus hominem ad imaginem ſuam condidit, vult hanc imaginem in homine lucere. Huius quædam lineamenta ſunt virtutes, quæ in Deo ſunt perfectiſsimæ, inter quas primum locum, modò rectè iudicauerimus, occupat caſtitas, quæ in ſcripturis ſanctitas ſæpenumero appellatur, ad quam Deus ipſe in-

 uitat,

uitat, cùm ait: Sancti estote, quia ego sanctus sum. Ab hac enim vt manant cæteræ, ita quoque ad eandem tuendam & conseruandam referuntur omnes: Ex quo factum est, vt Græci castitatem aptissimis vocabulis, nunc à forma ἁγνότητα, nunc σωφροσύνην, ab effectu nominent. Nam quemadmodum corpus hominis in ebur neo sepulcro conditum, non putrescere putatur: ita anima hominis, donec in vera castitate manet, à putredine viciorum immunis est, & tuta conseruatur. Vt ergo homines hanc virtutem hominis excellentia dignissimam magis expeterent, amarent, tuerentur, Deus legem coniugiorum & in natura impressit, & postea eandē suo testimonio confirmauit, quam multæ etiam barbaræ nationes ignaræ Dei agnouerunt, tametsi, proh dolor, inueniuntur, qui omni exuta humanitate, à diabolo impulsi, tanquam frenetici aduersus hanc legem ferantur. Sed hi non tam homines quàm immanes bestiæ dici merentur. Huc accesserunt Imperatorum Constitutiones, Episcoporum decreta, & nationum instituta, quibus lex naturæ impressa, de castis coniugijs fulcitur, munitur & conseruatur, ne homines instar bestiarum in obscœnas ruant libidines,
quibus

quibus imago Dei veluti inducta aboletur, peritque. Hinc facile eſt iudicare, in quanto pretio ſint apud Deum caſta coniugia, quibus tot limites præfixi ſunt, vt lex naturæ, teſtimonium Dei, religioſorum Imperatorum Conſtitutiones, Sanctiones Epiſcoporum, & nationum inſtituta, de quibus ordine dicemus, ac primum de lege naturæ & teſtimonio Dei, quo non noua lex conditur, ſed olim mentibus hominum impreſſa repetitur & declaratur.

Quantum igitur ad legem diuinam, (quæ eadem naturæ eſt) attinet, obſeruandum eſt imprimis, à quorum nuptijs Deus velit nos abſtinere. Vult autem nos abſtinere ab ijs, qui nos proximè attingunt conſanguinitate & affinitate, quorum certos gradus limitesq́ ſtatuit, & addidit pœnas, ſi quis hos limites contumaciter tranſgrediatur, idq́ ideò, ne vel ignorantia boni, vel peruerſitate mali, hanc legem violaremus. Dicamus ergo primùm de prohibitione graduum, iuxta legem Dei & naturæ.

In prohibitione graduum propinquitatis ſeu conſanguinitatis, tria ſunt nobis ordine ex verbo Dei ſpectanda, videlicet, lex generalis, definitio propinquitatis, & declaratio vtriuſq́.

Lex vniuerſalis, ex qua particulares fluunt, in Leuitico ad verbũ hæc eſt, cap. 18.

Vir vir ad omnem propinquitatem carnis ſuæ non appropinquabitis.

Id eſt, non appropinquabitis vnuſquiſque ad propinquitatem carnis ſuæ, hoc eſt, Latina phraſi, nemo ad propinquam carnis ſuæ accedat, id eſt, ducat in vxorem, & cum ea rem habeat, ſeu, nemo iungat ſibi propinquitatem carnis ſuæ. Hanc legem, quæ caput eſt particularium prohibitionum, ſi rectè intellexerimus, facilis erit omnium aliarum legum, quæ ex ea concluduntur, intelligentia.

Primùm ergo in hac lege obſeruandum eſt, quo pertineat particula vniuerſalis. Deinde quod non dicat lex, nemo accedat ad proximam ſuam aut conſanguineam ſuam, ſed ad propinquitatem carnis ſuæ, ſeu vt proprijſsimè reddidêre ſeptuaginta interpretes, πρὸς οἰκεῖαν σαρκὸς αὐτοῦ, hoc eſt, domeſticam carnis ſuæ.

Propinquitas autem carnis meæ eſt, quæ me ſine interuallo attingit, idq; vel supernè vel infernè, vel dextrà aut ſiniſtrà,

hoc

hoc eſt, ad latera. Supra me proximè ſunt pater & mater. Ad latera, hoc eſt, dextrà & ſiniſtrà, fratres & ſorores. Infrà me proximè ſunt filius & filia. Ergo hac lege generali prohibentur parentes & liberi contrahere, & ex conſequenti, omnes qui in illorum loco ſunt. Item fratres & ſorores. Reliquis lege Dei liberũ relinquitur.

Poteſt ergo, inquies, auus cum nepti contrahere? Nullo pacto. Ideò adieci, qui in horum loco ſunt. Nam ſi non licet filiæ patri nubere, multò minus licebit nepti auo nubere, qui illi patris locus eſt. Siquidem maior reuerentia naturæ inſtinctu debetur & exhibetur remotioribus parentibus, quàm propinquis. Si ergo non licet contrahere cum proximis in recta linea, neq; cum remotioribus licebit, quorum reuerentia maior eſt, & dilectio arctior, ſicuti ſtorga in omnibus bonis teſtatur, & experientia confirmat. Ecce totum negotium de prohibitis gradibus conſanguinitatis, hac vniuerſalis legis expoſitione expediuimus, & poteſt hæc expoſitio prudentioribus, quantum quidem ad legem diuinam attinet, ſatisfacere.

Hanc noſtram legis generalis enarrationem, clariſsimè cõfirmat definitio propinquitatis à Moſe Leu. 21. tradita, vbi in

hanc ſententiam loquitur Moſes. Super anima nullus (ſcilicet Sacerdotum) contaminetur in populis ſuis, niſi ſuper propinquitate ſua, hoc eſt, propinquo ſuo, nempe ſuper matre ſua, & ſuper patre ſuo, & ſuper filio ſuo,& ſuper filia ſua, & ſuper fratre ſuo, & ſuper ſorore ſua. Sub hac enumeratione continentur & illi, qui in horum numero ſunt. An non hæc definitio propinquitatis, per omnia congruit cum enarratione noſtra? Proximus enim ſupra me eſt pater & mater, proximus iuxta me eſt frater & ſoror. Proximus infra me eſt filius & filia. Patrueles ergo conſobrini, conſobrinus & amitina ſub hac lege non comprehenduntur. Nam patruelis mea, conſobrina mea, aut amitina mea,non ſunt mihi proximè, neque ſupra me, neqꝫ iuxta me, neque infra me. Proinde lege diuina non cogor ab illarum nuptijs abſtinere, ſed de humanis legibus ſuo loco dicemus, quas nemo pius contemſerit.

Maximilianus Imperator patruelem ſuam in vxorem duxit, quæ res tametſi imperitos offendit, tamen culpa caruit. Nam principes neqꝫ communi lege, niſi quantum ad iuſticiam attinet, vt nemini contra leges fiat iniuria, tenentur, neque illorum

illorum facta, modo à Deo non ſint prohibita, transferenda ſunt ad imitationem, præſertim cùm ſubditi aliam legem habeant, cui eos propter publicum bonum obœdire oportet. Quod ergo licuit Maximiliano, non ſtatim licebit cuiuis nobili aut plebeio in Romano imperio. Sed hac de re infrà copioſius dicendum erit.

Porro cùm lex generalis vetat copulari propinquos, quales ſunt parentes & liberi, & qui in illorum numero ſunt, item fratres & ſorores, ſciendum eſt, quì nam in ordine parentum, & qui in numero filiorum habendi ſint.

In ordine parentum ſunt, & qui ſunt iuxta parentes, ſeu ad latera parentum tranſuerſa & æquali linea, & qui ſunt recta linea ſupra parentes. Ad latera quidem patris mei ſunt patruus & amita, Matris verò, auunculus & matertera. Supra verò parentes ſunt patris & matris reſpectu, auus auia, proauus proauia, abauus abauia, &c. De his tradunt regulam: prohibitio aſcendentium & deſcendentium in recta linea eſt perpetua. Adduntq́ facetè, Si hodiè viueret Adam, in celibatu illi fore viuendum. Verùm alij in quinto gradu redire ius contrahendi contendunt, ſed potius eorum ſententia probanda eſt,

qui perpetuam prohibitionē eſſe malunt.

In ordine filiorum ſunt omnes, qui ſunt in eadem linea deſcendente, hoc eſt, omnes qui recta linea à ſtipite deſcendunt, item omnes qui à fratre meo & ſorore mea naſcuntur. Nam ego, frater meus, & ſoror vna caro ſumus.

Similiter in tranſuerſa linea ab Amita & matertera ſurſum aſcendendo, perpetua quoque eſt prohibitio. Amita enim & matertera, cæteræque deinde perſonæ aſcendentes, cum nepotibus, alijsq́ꝫ deſcendentibus comparatæ, eorum parentum, quibus æquali linea tranſuerſa adiunguntur, vicem obtinent. Id quod in patruelibus, amitinis & conſobrinis nullum locum habet. Similiter deſcendendo à fratris & ſororis filia, perpetua eſt prohibitio, quia comparatæ inter ſe, parentum & filiorum vice funguntur. Quare laudandus eſt Paulus Iuriſconſultus, qui tempore Alexandri Imperatoris vixit, qui ius gentium eſſe docet, hanc de qua loquimur prohibitionem. Sororis, inquit, proneptem non poſſum vxorem ducere, quoniam parentis loco illi ſum. Eſt enim prohibitio, vt diximus, vniuerſalis, non ſolùm inter aſcendentes & deſcendentes in recta linea, verùm etiam in

tranſ-

transuersis lineis, inter eos qui parentum & liberorum loco sunt.

Iam veniemus ad declarationem vtriusque, hoc est, legis generalis & definitionis propinquitatis, hoc est, ad particulares seu speciales leges, quæ ex communi lege concluduntur, quemadmodum declarabimus.

Prima Lex Specialis.

Pudorem patris tui & matris tuæ non discooperies.

Hoc est, filia patri non nubet, nec filius matrem in vxorem ducet, seu quod idem est, pater non ducet filiam in vxorem, nec mater filio nubet. Nullus enim limes est inter has personas, proximè enim se attingunt. Concluditur igitur hæc lex ex generali lege, vt species à suo genere, seu hypothesis à sua thesi. Homo ad proximam suæ carnis non accedet. Mater & filia sunt filio & patri proximè, Quare nec pater filiam, nec filius matrem in vxorem ducet. Hæc lex comprehendit etiam eos, qui loco parentum & filiorum sunt.

ſunt. Rectè igitur Iuriſconſultus: Nuptiæ non poſſunt contrahi inter eos, qui parentum & liberorum ſunt numero, ſiue proximi, ſiue remotiores gradus ſpectentur.

Pœna gemina violatoribus huius legis debetur. Vna corporalis, nempe mors, Altera ſpecialis, videlicet maledictio. Nam ſi qui violat nouercæ thorum, morietur, & erit maledictus, multò magis qui hanc legem tranſgreditur.

Secunda Lex Specialis.

Pudorem ſororis tuæ, filiæ patris tui, aut filiæ matris tuæ, quæ genita eſt domi, vel genita eſt foris, non reuelabis.

Hvivs legis eadem ratio eſt quæ ſuperioris. Vt enim nihil propinquius eſt filiæ & filio, ſi ſurſum ſpectes, quam pater & mater: ita ſi ad latera reſpicis, nullum interuallum inter fratres & ſorores, ſiue ſint nati ab vtriſq; patre & matre, ſiue ab alterutro. Eodem modo ergo concluditur hæc lex à generali, vt prima.

Porro

Porro foris & domi naſci alij aliter interpretantur. Quibuſdam enim domi naſci eſt legitimè naſci, foris autem illegitimè. Alijs à patre naſci ab alia vxore, eſt domi naſci, ex matre naſci ex alio viro, eſt foris naſci.

De pœna corporali violatæ huius legis Moſes loquitur Leuit. 20. cùm ait: Si quis acceperit ſororem ſuam filiam patris ſui, occidetur in conſpectu populi. Spiritualis pœnæ meminit idem Moſes Leu. 27. Maledictus qui dormit cum ſorore ſua.

Tertia Lex Specialis.

Pudorem nepotis tui aut neptis tuæ non reuelabis.

Hoc eſt, Auia non nubet nepoti, nec auus neptem in vxorem ducet. Ratio legis eſt, quod auus & auia parentum loco ſunt, vt nepos & neptis liberorum. Qui tametſi ſe proximè non attingunt, tamen maiorem reuerentiam nepos auo exhibet, quàm patri, & auus nepotem arctiore dilectionis vinculo complectitur, quàm filium.

Pœnæ ergo tranſgreſſoribns huius legis eædem

eædem proponuntur, quæ violatoribus primæ legis ſpecialis.

Quarta Lex Specialis.

Pudorem amitæ tuæ non diſcooperies.

RATIO legis eſt, quòd amita ſit loco matris, vt quæ ad latus ſit patri. Cùm igitur fratris filius amitam ducere prohibetur, amita quoque illi prohibetur nubere. Iam ſi fratris filius non poteſt ducere amitam, profectò, nec fratris filia poteſt nubere patruo ſuo, aut auunculo, nec frater fratris filiam, nec neptem, nec proneptem. Nam cuius filiam ducere non poſſum, nec eius neptem, proneptem, abneptem, atneptem, trineptem, &c. licet mihi ducere. Siquidem cuicunque fœminæ non licet mihi nubere, eam non licebit mihi in vxorem ducere, & contra, quam non licet mihi ducere, ei non licebit mihi nubere. Vtrinque enim eadem eſt ratio. Cùm ergo non licet fœminæ nubere auunculo aut patruo, non licebit profectò auunculo aut patruo, filiam ſororis aut fratris ſui ducere. Nam cùm vna perſona

persona prohibetur, reliquæ omnes, quæ sunt in pari gradu, cum illis prohibentur. Siquidem ex ijs, quæ vetantur, certa norma de ijs, quæ non expressè ponuntur, petenda est.

Quinta Lex Specialis.

Pudorem materteræ tuæ non discooperies.

HVIVS legis ratio ex superius dictis manifesta est. Est enim matertera loco matris, vt quæ illi ad latus, hoc est, in transuersa linea æquali sit proxima.

His quinque legibus prohibetur omnis consanguineorum incestuosus coitus. Qui autem sub his legibus non continentur, iure diuino propter consanguinitatem non vetantur nuptias contrahere. Sed hæc omnia propositis schematibus oculis subijciemus. Primum enim Schema simplex erit, ex verbis nudis Mosis desumtum. Alterum ex consecutionis necessitate extruetur.

SCHEMA PRIMVM.

Amita

Amita.	Mater.	Matertera.
Soror.	IANVS.	
	Filia.	
	Neptis.	

Hîc IANVS prima lege à matris & filiæ: Secunda à ſororis: Tertia à neptis: Quarta ab amitæ: Quinta à materteræ nuptijs arcetur.

Alterum ſchema ex conſecutionis neceßitate extructum.

&c.	&c.	&c.
maxima.	Abauia.	maxima.
maior.	Proauia.	maior.
magna.	Auia.	magna.
Amita.	Mater.	Matertera.
Soror.	IANVS.	Frater.
Filia.	Filia.	Filia.
Neptis.	Neptis.	Neptis.
Proneptis.	Proneptis.	Proneptis.
&c.	&c.	&c.

IANVS procus nullam ex his fœminis poteſt in vxorem ducere. Nam quæ ſupra illum ſunt, matres cenſentur: Quæ infra illum perpendiculariter, filiæ ſunt. Ijs quæ à ſorore Iani & fratre eiuſdem deſcendunt,

dunt, ipſe Ianus eſt patris loco, qui cum ſorore ſua vna eſt caro. Idem iudicium ſit de fœmina quærente nuptias, quæ ſimiliter abſtinebit ab ijs, qui ſimili modo ſe attingunt.

Licebit ergo per leges diuinas patrueles, amitinos, conſobrinos, & qui ſunt infra illos, matrimonio iungi. Non enim ſunt ſibi proximi ſanguine. Nam limes tranſuerſus interponitur inter ipſos & ſtipitem, nec parentum & liberorum loco ſunt. In horum igitur nuptijs, quantum ad leges diuinas attinet, licet exempla ſanctorum ſine peccato bona conſcientia imitari. Quatenus autem legibus humanis obligemur, & qua exceptione, ſuo loco docebimus.

Exempla ſanctorum.

BATHVEL.

Rebecca.	Laban.
Iacob.	Rachel.

Hîc Iacob filiam auunculi in vxorem duxit.

Ioſue 15.

IAPHVNE.

Caleb. Cenas.
Axa. Othoniel.

Hîc Othoniel patrui filiam ducit in vxorem. Quod matrimonium ipse Iosue legis diuinæ sanctissimus custos & conciliat & probat.

Alimd quod Philippus ponit.

MATHAN

Iacob. Eli.
Ioseph. Maria.

Hîc Ioseph patrui filiam in vxorem ducit, quod nequaquam fecisset vir sanctus & iustus, si contra legem Dei fuisset patruelem ducere. Quod autem Eli dicitur pater Ioseph à Luca, qui tamen patruus ipsius fuisse videtur, id fit more scripturæ, quo maiores minorum patres censentur. Quod autem Euangelista Matthæus, Iacob fuisse filium Mathan affirmat, & Lucas Eli fuisse filium eiusdem Mathan testatur, id ideò factum est, vt cognatio Ioseph & Mariæ intelligatur, vt cum Ioseph descendat à Dauidis prosapia, intelligatur Maria ab eadem descendisse.

Si iam licuit Iosepho ducere patrui filiam.

liam. Si licuit Othoniel idem facere, & si licuit Iacob auunculi filiam per legem diuinam in vxorem ducere, cur non Maximiliano Imperatori patrui sui Caroli V. filiam, hoc est, suam patruelem, ducere in vxorem liceret? Nam præterquã quòd huiusmodi contratus coniugalis, videlicet, natorum ex duobus fratribus, non sit prohibitus, habet probata sanctorum exempla, & approbationem Mosis & Iosue, qui huiusmodi nuptias & conciliauerunt & approbauerunt. De Mose enim legitur vltimo Numerorum capite, vbi Maacha, Thersa, Egla, Melcha, & Noa filius patrui sui approbante Mose nupserunt. De Iosue legitur in eius libro cap. 15. vt paulò antea meminimus.

Si quis autem obijciat, non tam spectandum esse quid liceat, quàm quid honestum sit, & habendam esse rationem publicæ honestatis, hunc vicissim interrogo, Quis nam honestatis maiorem rationem, quàm ipse Deus omnis honestatis fons & autor habere potuerit? Si ergò Deus hoc honestum iudicat, tu quis es, qui hoc inter minus honesta numeras? Loquor autem de diuinis legibus, de humanis autem quid sit sentiendum, quos obligent & quatenus, paulò post dicam.

Causæ interdictarum nuptiarum in certis gradibus.

Cvm non dubium ſit omnia officia Chriſtianorum ſub his duabus legibus: Dilige Deum ex toto corde, & dilige proximum tuum vt teipſum, contineri, meritò hîc quæritur, quomodo prohititiones nuptiarum inter certas perſonas ſub his legibus contineantur. Nam ſi lege prohibitionis obligamur, qui legib. Moſaicis exemti ſumus, neceſſe eſt, vt ea prohibitio ſub altera harum rerum contineatur: præſertim cùm Dominus ſolam dilectionis legem nobis commendet, & omnia in ea contineri affirmet. Ad hanc quæſtionem ita reſpondeo: Duæ ſunt cauſæ prohibitionis diuinæ, videlicet naturalis ſanguinis reuerentia, & dilectionis inter homines propagatio. Naturalis ſanguinis reuerentia eſt, quam homines ſibi mutuò iuxta naturæ legem & mandatum debent ob ſanguinis propinquitatem. Liberi progenitoribus ſuis debent ſummam reuerentiam, & quo ſunt remotiores, eò maiorem. Sunt enim progenitores liberis loco Dei, vt ſecundum Deum ipſos honorent. Proinde oportet, vt in omni

vita

vita liberi parentes ſuos tanquam deos quoſdam ſuſpiciant. Cùm ergo coniuges debent eſſe pares, etſi non conditione, coniugali tamen amore, reuerentia & dignitate, contra ſanguinis reuerentiam fieret, ſi parentes cum liberis connubio copularentur. Nam ſi pater filiam duceret, eamq; ſibi ſociam adiungeret, ipſe quidem ſuam eminentiam & dignitatem contra naturæ ordinem & legem Dei deponeret & contemneret. Illa verò reuerentiam paternam maritali commutaret. Et quoniam vxor marito vt capiti iure naturæ ſubiecta eſſe debet, contra naturam faceret mater, ſi filio nuberet. Similiter filius maternam reuerentiam maritali commutaret contra naturæ ordinem. Breuiter, ius naturæ dictat, maiorem deberi reuerentiam parentibus, quàm coniugibus. Ex his manifeſtè concluditur, quod lex prohibens nuptias parentum cum liberis, contineatur ſub quarto præcepto, & ſub communi dilectionis proximi capite. Eadem naturæ lex fratres cum ſororib. connubio iungi vetat, etſi hîc ratio obſcurior eſt. Videtur autem ordini naturæ non congruere, vt qui iam ſanguine vnum ſunt, fœdere maritali iungantur, necq; reuerentia fraterna in maritalem contra na-

turæ ordinem transformanda eſt. Ideò Auguſtinus ait : Neſcio quomodo ineſt humanæ verecundiæ quiddam naturale, vt cui debet cauſa propinquitatis verecundum honorem, ab ea contineat. Huc accedit tacitus naturæ conſenſus in omnibus ſanis hominibus, ex quo factum eſt, quòd etiam ethnici ignari Dei, præſertim philoſophi Græci & Romani, nuptias parentum cum liberis, & fratrum cum ſororibus inceſtas iudicarint.

Altera cauſa prohibitarum nuptiarum in gradibus certis eſt caritatis inter homines propagatio. Lex ergo dilectionis vetat quicquid impedit caritatis mutuæ inter homines propagationem, & præcipit, quod eam latiſsimè inter homines ad ſocietatem natos diffundit, hoc eſt, quod alijs verbis dici ſolet : Lex naturæ ea dictat, quæ faciunt ad conſeruationem naturæ, & vetat impedientia naturæ conſeruationem. Nunc autem nuptiæ cum propinquis amorem inter homines in anguſtum cogunt & impediunt, quo minus ſe latiſsimè amor inter homines diffundat: Et contra, nuptiæ cum remotioribus initæ amorem inter homines latiſsimè ſpargunt, & veluti fugientem reuocant. Quare & ſocietas humana ſtabilitur, & incolumitas

lumitas conseruatur. Proinde vt illæ nuptiæ lege naturæ & dilectionis prohibentur, ita hæ præcipiuntur. Siquidem societas hominum amore coit, amicitia firmatur, officijs mutuis continuatur, nuptijs fouetur, dilatatur & conseruatur. Id quod Deus absque omni dubio his legibus de nuptijs voluit.

Sed video quid obijciant, qui nostræ sententiæ aduersantur. Lex naturæ, inquiunt, est immutabilis. Si ergo licuit aliquando cum proximis matrimonio iungi, videtur prohibitio non esse legis naturæ, sed politicæ ordinationis in Republica Mosaica. Respondeo. Lex naturæ dupliciter consideratur. Aliàs enim lex naturæ sic dicitur, ἁπλῶς seu ὅλως, hoc est, simpliciter, & ex omni parte, vt, Deus colendus est, honorandi sunt parentes, nati sunt educandi, parentum & liberorum nuptiæ sunt incestæ. Hæc lex naturæ planè est immutabilis. Aliàs dicitur lex naturæ κατά τι, seu τινὸς ἕνεκα, videlicet, cùm natura finem intuetur, qui est incolumitas humanæ societatis & conseruatio. Hæc lex naturæ, etsi quo ad finem mutabilis non est: tamen si modum, quo ad finem peruenitur, respicis, est mutabilis. Lex naturæ in exordio mundi requi-

rebat proximorum nuptias, vt fratrum cum ſororibus, vt homines multiplicarentur. Iam eadem lex natruæ, humano genere multiplicato,& latè ſparſo, prohibet proximorum nuptias in lineis certis & gradibus propter eundem finem, videlicet, vt homines inter ſe ſocietate coaleſcant, & firmis amicitiæ fœderibus iungantur, ſerpente in plures caritate per affinitates. Cicero ait: Ipſa caritas generis humani,qua tota domus coniugio & ſtirpe coniungitur, ſerpit ſenſim foràs cognationibus primùm, tum affinitatibus. Et Auguſtinus: Habita eſt ratio rectiſsima caritatis, vt homines, quibus eſſet vtilis & honeſta concordia, diuerſarum neceſsitudinum vinculis necterentur, nec vnus in vna multas haberet, ſed ſingulæ ſpargerentur in ſingulos, ac ſic ad ſocialem vitam diligentius colligendam plurimæ plurimos obtinerent. Voluit ergo natura, vt neceſsitudinis vinculum in multos diffuſis coniugijs,& non intra eoſdem parietes manentibns,plures connecteret. Hanc naturæ legem, vt ſit inuiolabilis, Deus ſua voce confirmauit,& diſerte eam pertinere ad omnes nationes pronunciat, Leuit. 18.

LEGES

LEGES HVMANAE DE PROHIBITIONE CERTORVM GRADVVM

LEGES humanæ de nuptijs ſunt triplices: Pontificiæ, Imperatoriæ, & Nationum propriæ.

Pontificiæ leges Chriſti ſponſam non obligant. Nam cùm Pontifex ſit verus Antichriſtus, illius legibus non poteſt ſe ſubijcere Chriſti ſponſa, niſi Chriſto perfidè repudiato. Ineptiſsima eſt ratio, qua Bonauentura αὐτονομίαν papalem extollens, nititur. Dicit enim Deum dediſſe Petro iuriſdictionem ſupra omnes Reges & Imperatorem ipſum. Ideò ſtandum eſſe Papæ legibus, qui Petro ſucceſsit. Hac oratione Bonauenturæ nihil vanius, nihil mendacius, nihil contumelioſius fingi potuit. CHRISTVS enim Eccleſiæ Monarcha vult reges gentium dominari in mundo, & non ſuos. Et Petrus Apoſtolorum coriphæus prohibet, ne quis dominium in hæreditatem Dei, hoc eſt, in Eccleſiam ſibi vendicet. Non igitur dare Petro claues regni cœlorum, & Petrum habere iuriſdictionem, ſeu autoritatem ſupra reges mundi & Imperatores, idem ſunt, cùm hæc duo Dominus adeò exactè

distinguat. Non est proinde, quod moueamur autoritate Papæ, quæ planè nulla est in Ecclesiam Dei. Præterea, si rationem, qua lex pontificia de interdictis nuptijs nititur, examinemus, inueniemus eam ridiculam esse & ineptam. Quatuor, inquiunt, sunt humores in humano corpore, & in his totidem elementa. Ideo non licet nuptias coire intra quartum gradum, quasi verò humorū aut elementorum in humano corpore plus faceret ad prohibitionem nuptiarum, quàm numerus partium anni aut portarum Nili. Olim duriores fuerunt, cùm intra septimū gradum nuptias non admitterent, propterea quòd septem (iuxta illos) numerentur ætates mundi. Quæ lex vt crudelissima fuit, ita eius ratio stultissima. Cùm igitur leges pontificiæ de gradib. prohibitis nec autoritate, nec ratione nituntur, nō sunt nobis vt iustæ leges obtrudendæ.

Imperatoriæ leges de prohibitis certis gradibus, graues & honestæ sunt. Nituntur enim autoritate summi Monarchæ, & honestis rationibus fulciuntur. Has leges dico obligare eos, qui sunt sub Romano imperio, & non alios. Quemadmodum ergo nos Dani sumus sub Imperatore, sed sub proprio rege: ita non legibus Impe-

ratoris,

ratoris, ſed noſtri principis legibus parere debemus. Quilibet enim ſuo magiſtratui, & non alieno ex mandato Dei obedientiam, quæ cum pietate ſtare poteſt, debet. Præterea leges Imperatorum ſæpè variarunt. Ante Theodoſium nihil adiecerant Imperatoriæ leges diuinis ledibus. Theodoſius prohibuit, ne patrueles, fratrum liberi matrimonio iungerentur, quam legem ſucceſſores rurſus aboleuerunt.

Propriæ nationum leges ſunt, quas nationes habent peculiares, quæ non ſunt ſub Romano imperio. Atque hæ in nonnullis locis magis ſunt conſuetudines laudabiles, quàm leges, niſi quòd conſuetudo longa, modo laudabilis fuerit, vim legis obtineat. His legibus ſiue conſuetudinibus in quibuſdam regnis abſtinetur à tertio gradu, vtrinque incluſiuè: Rurſus alibi à quarto ſimiliter incluſiuè, iuxta ſupputationem Canonicam.

Ratio humanæ prohibitionis.

Imperatoriæ & nationum leges honeſtiſsimas rationes prohibitionis nuptiarum in certis gradibus aſsignant. Viderunt enim ſapientiſsimi gubernatores ad

quar-

quartum vſque gradum durare amicitiam inter homines, propter vinculum amoris naturale, quo conſanguinei inter ſe deuincti ſunt. Ideo putarunt vſque ad hunc gradum non ſuperſtitioſè, ſed ob politicum finem, abſtinendum eſſe à nuptijs. Rurſus quoniam viderunt illam naturalem amicitiam, veluti fugere in quarto, & in reliquis inferioribus gradibus, concedebant nonnulli nuptias in quarto, multi in quinto, & inferioribus gradib. vt amicitia quodammodo fugiens reuocaretur, vtq; iſto pacto, caritas inter homines ſpargeretur latius, & plures amica ſocietate iungerentur. Nam poſtquam caritas ad paucos affectuum vicio & ſcelere contrahi cœpit, rurſus per connubia eam diffundi in plurimos ſapienter ſtatuerunt nationũ gubernatores. Vnde Philo: Connubia cum exteris, nouas coniunctiones faciunt, nihilo deteriores quàm conſanguinitas. Et Cicero affirmat caritatem ad plurimos ſerpere affinitatibus. Etſi autem hanc honeſtiſsimam rationẽ eſſe iudico, nolim tamen in ea regulam generalem figere, ſed habendam eſſe rationem publici boni, & ad illud accommodandas eſſe leges.

Primum igitur iudico, rectè diſcerni inter il-

ter il-

ter illustres personas, præsertim eas, penes quas summa rerum est, & alias. Est enim planè indignum communibus legibus principes constringere, vt nullis in rebus eis quicquam, quod tamen fieri posit sine offensione Dei & iniuria subditorum, concedatur, nisi quod infimis cerdonibus & baiulis ex lege communi conceditur; cùm tamen multis priuatis propter singularia in rem publicam & Ecclesiam merita iustè conceduntur priuilegia. Nec omnium in vlla benè constituta republica eadẽ est prærogatiua, id quod profectò omnem ordinem tolleret, & barbaricam ἀναρχίαν inueheret, qua nihil humano generi magis noxium esse poterit. Inter illustres igitur personas nuptiæ concedi iustè possunt in omnibus gradib. diuinitus nõ prohibitis, potissimum cum inde bonum publicum speretur. Nam si idem finis monstrari poterit concessionis nuptiarum in illustribus personis, qui est prohibitionis in alijs, poterit & concessio & prohibitio simul stare sine vlla legis communis iniuria. Nam vt concessio non pugnans cum verbo Dei, vergit sæpè in publicum bonum in illustribus personis: ita prohibitio humana in alijs ad bonum publicum refertur. Non igitur inter se

pugnant concesſio & prohibitio, cùm finibus conueniant. Hanc ob cauſam concedi poſſunt illuſtribus perſonis nuptiæ in gradibus diuino iure non prohibitis, præſertim cùm contractus huiuſmodi, vt diximus, videtur in bonum publicum cedere. Nulla enim lex Dei id vetat, nec voluntas communis legis alia eſſe poteſt. Siquidem omnis lex iuſta bonum publicum ſibi proponit, vt finem vltimum, quem cùm aſſecuta fuerit, ſibi ſatisfactum eſſe iudicat, etiamſi τὸ ῥητὸν legis aliud videtur poſtulare. In papatu recurritur ad diſpenſationem, quæ non poteſt fieri, niſi per eum, penes quem eſt ſumma rerum, quam diſpenſationem Papa, tanquã ſummus in Chriſtianorum orbe Monarcha ſibi vendicat, & diſpenſat cum ijs, qui pecuniam numerant. Subditorum autem non eſt diſpenſare cum ſuis principibus, ſed ijs ſubeſſe & parere, & nihil inquirere in ea quæ principes faciunt præter legem communem, præſertim cùm nec legem Dei violant, nec vllam ſuis ſubditis ſuo facto iniuriam inferunt, ſed potius bonum publicum ſpectant.

Cæterum, etſi eorum, qui in ſecundo gradu æquali ſunt, & eorum qui infra eos collocantur, ſiue æquali, ſiue inæquali li-

nea, nuptiæ, verbo Dei prohibitæ non ſunt: tamen optandum eſſet in alijs omnibus, præſter illuſtres perſonas, idq; propter finem à nobis poſitum, prohibitionem humanam ſeruari, qua cauetur, ne qui contrahant in primo, ſecundo, & tertio gradibus, ſeruata ſupputatione Canonica. Non enim tam ſpectandum eſt, quid liceat ſimpliciter, quàm id quod expediat faciatq; ad humanæ ſocieatatis conſeruationem & incolumitatem. Nam ſi idem permitteretur alijs quibuſuis, quod illuſtribus perſonis propter certas cauſas conceditur, factiones metuendæ eſſent, ex quibus periculum immineret, ne potentiores inſtar piſcium paulatim deuorarent minus potentes.

Porro quia ſæpè accidit, vt vnus volentium contrahere ſit in tertio gradu, alter in quarto, vellem tales non arceri à nuptijs, ſed reputari vtrunq; in quarto gradu, iuxta veterem regulam: Quoto gradu remotior diſtat à communi ſtipite, eo inter ſe diſtant. Hoc enim modo & caritas ſe ad plures diffunderet, & non prorſus alieni à ſanguine, in bona mortuorum inuolarent. Vnde ſæpè magnæ inimicitiæ oriuntur in ſocietatis humanæ detrimentum.

A mo-

A monarcha autem vellem caueri ne contra has leges connubiales vllam permiſsionem aut relaxationem admitteret. Diſpenſationes enim, maximè ſi crebræ fuerint, faciunt vt leges paulatim vileſcant, & tandem penitus intercidant.

DE AFFINITATE.

DIXIMVS ſuprà propinquitatem carnis, & affinitatem impedire nuptias. De propinquitate carnis hactenus diſputauimus, quantum ratio inſtituti noſtri poſtulat, Nunc ideò breuius de affinitate dicemus, quia ea res, ex ijs quæ diximus, magna ex parte pendet. Excutiantur autem hæc ordine.

1. Qui affines.
2. Nomina & comparationes affinium.
3. Regulæ iudicij.
4. Leges prohibitionis.

Quinam dicuntur affines?

AFFINES dicuntur non maritus & vxor. Ab his enim affinitas oritur: ſed qui neceſsitudine quadam copulantur matrimonio iunctis, propter ſolas nuptias. Nam

Nam vt cognati ipsius viri necessitudine affinitatis mulieri iunguntur, ita cognati ipsius mulieris necessitudine affinitatis viro copulantur. Siquidem qui eiusdem cognationis proximæ non erant, noua hac necessitudine nectuntur, vt non minus sint inter se deuincti, quàm si essent cognati. Est ergo affinitas duarnm cognationum necessitudo, quasi finibus & certis punctis contracta. Metaphora sumta est ab ijs, quorum agri vicinis finibus sunt coniuncti. Quemadmodum enim illi, quorum agri finibus se contingunt, propter coniunctos agrorum fines, affines dicuntur: ita cognatio viri, quæ est veluti ager distinctus, & cognatio mulieris, quæ est vt alter ager distinctus ante nuptias, finibus, hoc est, marito & vxore, per nuptias copulantur, ideoq; sic iuncti, affines dicuntur. Dicuntur ergo ipsius viri cognati, affines mulieris: & ipsius mulieris cognati, affines appellantur viri, propterea quòd duæ cognationes inter se per nuptias copulentur, & vtraq; ad alterius cognationis finem accedat. Affinitatis autem huius ratio est: quòd maritus & vxor sint vna caro: ex quo fit, vt cognati ipsius mariti sint vxori affines, & cognati ipsius vxoris sint marito affines, vt alter ab alte-

rius cognatis, quantum ad nuptias attinet, abſtinere debeat, tanquam à proprijs. Sunt enim noua quadam neceſsitudine, videlicet affinitatis, quæ non eſt deterior quàm cognationis, coniuncti.

Et quemadmodum non omnes partes vicinorum agrorum finibus copulantur, ſed in certis duntaxat locis: ita conſanguinei vxoris, & conſanguinei mariti, tanquam agrorum diſtinctæ partes, non copulantur reſpectu mutuo, ſed ſolummodo reſpectu eorum, qui connubio iuncti ſunt. Quare inter conſanguineos viri, & conſanguineos mulieris, nulla eſt neceſsitudo nuptias impediens: ſed ſolummodo inter conſanguineos viri, & mulierem: & inter conſanguineos mulieris & virum. Sed de hac re infrà dicendum erit.

Porro & hoc tenendum eſt, quòd affinitas iuxta leges ciuiles, ſolummodo ex nuptijs naſcatur: ſed ſecundum ius pontificium, ex quocunq; coitu. Leges enim ciuiles tantum honeſtatis & neceſsitudinis neceſſariæ habuêre rationem. Ius autem pontificium ſuis canonibus mixtiones promiſcuas cauere voluit.

Nomina & Comparationes affinium.

FINGA-

FINGAMVS nunc ſponſum, nunc ſponſam in hunc modum loqui.

1. Socer meus, (min mands eller huſtruis fader: mein ſchweher.) Socrus mea, (min mands eller huſtruis moder: mein Schwieger.) His opponuntur gener meus, (min daaters mand: mein Eidem.) & nurus mea, (min Søns huſtrue/ eller Sønnequen: mein Schnur.)

2. Socer magnus, ſeu proſocer meus, (min mands eller huſtruis farfader: Elter Schweher/ oder Grosſchweher.) Socrus magna, ſeu proſocrus mea, (min mands eller huſtruis mormoder: Elter Schwiger/ oder Grosſchwiger.) His opponuntur, progener meus, (min daater bars mand: vnter Eidem:) & pronurus mea, (min søns søns huſtru / eller daater ſons huſtru: vnter Schnur.)

3. Vitricus meus, (min Steffader: mein Stieffater.) Nouerca mea, : min Steffmoder: mein Stieffmutter.) His opponuntur, Preuignus meus, (min Steffſøn: mein Stieffſohn.) & Preuigna mea, (min Steffdaater: mein Stiefftochter.)

4. Leuir meus, (min mands Broder: meins mans Bruder/ mein Schwager.) Glos mea, (min mands Syſter: meins mans ſchweſter/ mein Schwegerin.)

His opponuntur, Sororius meus, (min Systers mand: meiner schwester man/mein schwager.) & fratria mea, min Broders Hustru: (meines brudern weib/ mein schwegerin.)

Hæ sunt præcipuæ appellationes latinæ, vel si placet latinè hæc efferre, loquatur sponsus in hunc modum, Socer est vxoris meæ pater, & ego illi gener. Socer magnus, vxoris meæ auus, ego illius sum progener: & è conuerso, Pater meus vxoris meæ socer est, hæc illi nurus. Et auus meus, socer magnus siue prosocer est vxori meæ, illa illi pronurus. Item prosocrus mihi vxoris meæ auia est, & ego illi progener. Et retrò, mater mea vxoris meæ socrus est, illa huic nurus. Et auia mea vxori meæ socrus magna est, & vxor illi pronurus. Præuignus autem meus, est vxoris meæ filius, ex alio viro natus, ego illi vitricus. Et contrà, vxor mea liberis meis, aliunde susceptis, nouerca dicitur: liberi mei illi præuigni sunt. Frater meus leuir est vxori meæ. Soror mea illi glos est. Duorum fratrum vxoris inter se εἰνατέρες vocantur. Sororius meus vxoris meæ frater. Fratria autem mea, fratris mei vxor. Hæc ferè ex Erasmo.

Regulæ iudicij.

PRIMA.

Vir abſtinebit ab vxoris cognatis, vt à proprijs. Similiter mulier abſtinebit à mariti cognatis, tanquam à ſuis.

Huius regulæ fundamentum eſt: Quòd maritus & vxor vna ſint caro. Cùm igitur ego & vxor mea vna caro ſumus, ab ipſius cognatis, tanquam à meis, abſtinebo, & illa viciſsim à meis, tanquam à proprijs. Ex quo ſequitur, Eoſdem gradus affinitatis qui conſanguinitatis prohibitos eſſe.

SECVNDA.

Vir non poteſt eam ducere, cui ſibi nubere non licet, nec mulier ei nubere, qui ſe non poteſt ducere. Cùm igitur nouerca mea eſt vna caro cum patre meo, non poteſt mihi nubere, quare & ego abſtinebo ab illa, tanquam à matre. Similiter quoniam vitricus meus vna caro eſt cum matre mea, non poteſt me ducere, quare & ego ab illo abſtinebo, vt à patre proprio.

TERTIA.

Cognati ipſius viri, & cognati ipſius

mulieris affinitatis lege non prohibentur contrahere. Possunt igitur duo viri, qui sunt pater & filius, cum duabus fœminis, quæ sunt mater & filia, contrahere. Item duo viri qui sunt fratres, cum duabus fœminis quæ sunt sorores, licitè contrahunt. Item vir vxore sua mortua, potest ducere eam, quæ nupserat fratri vxoris suæ iam mortuo. Item mariti filius ex alia vxore, & vxoris filia ex alio marito, vel contra, matrimonium rectè contrahunt.

Porro, etsi in Papatu olim numerarunt tria affinitatis genera impedientia nuptias, hodie tamen primum solummodo nuptias impedire rectè affirmant. Discernuntur autẽ affinitats igenera iuxta hanc regulam: Persona addita personę per carnis copulam, mutat genus affinitatis, & non gradum. Si ergo quis fuerit mihi in primo gradu cognationis, vtpotę filius, & duxerit vxorem, illa fœmina erit mihi in primo gradu affinitatis, & in primo genere. Si mortuo filio meo alius eam duxerit, is erit mihi similiter in primo affinitatis gradu, sed in secundo generę. Verùm si idem aliam mulierem cognouerit, ea erit mihi quoq; in primo gradu affinitatis, sed in tertio genere. Persona siquidem addita personæ, non gradum, sed genus

genus ſolummodo affinitatis mutat.

Eadem eſt prorſus ſupputandi gradus affinitatis ratio, quæ eſt cognationis. Filius eſt mihi in primo gradu cognationis, ergo nurus mea erit mihi in primo gradu affinitatis. Nepos eſt mihi in ſecundo gradu cognationis, ergo pronurus mea eſt mihi ſimiliter in ſecundo gradu affinitatis. Frater & ſoror ſunt mihi in primo gradu cognationis, ergo Sororius meus & fratria mea ſunt mihi in primo affinitatis gradu, atque ſic de cæteris.

LEGES PROHIBITIONIS GRADVVM AFFINITATIS.

Prima Lex.

Nouercæ tuæ pudorem ne reuelabis.

RATIO legis eſt: Pater tuus & nouerca tua vna eſt caro, vt pater tuus & mater tua fuêre. Proinde vt à matre propria: ita & nouerca tua abſtinebis. Concluditur autem hæc lex ex prima regula, hoc pacto, Nouerca mea debet abſtinere à

consanguineis mariti sui, hoc est, patris mei. Igitur non licet illi, mihi nubere. Proinde neque mihi licebit, eam in vxorem ducere.

Pœna corporalis violatæ huius legis est mors. Moriendo, inquit, morientur ambo, sanguis eorum super eos. Spiritualis, Deuter. 27. Maledictus qui dormit cum vxore patris sui. Huius incestus meminit Paulus 1. Corinth. 5.

Secunda Lex.

Pudorem socrus tuæ non reuelabis.

RATIO legis ex prima regula dependet. Deinde Socrus matris loco est, vt leges etiam affirmant.

Pœna corporalis Leuit. 20. hæc est: Igne comburantur ambo. Spiritualis, Deut. 27. Maledictus qui cum socru sua rem habet.

Tertia Lex.

Pudorem vxoris patrui tui non reuelabis.

RATIO

RATIO legis: Cùm vxor patrui mei debeat abſtinere à conſanguineis mariti ſui, non poteſt nubere mihi, qui ſum filius fratris mariti ipſius: Quare nec mihi eam in vxorem ducere licebit, vt patet ex ſecunda regula. Præterea vxor patrui eſt mihi loco amitæ, hoc eſt, in numero parentum. Igitur non minus ab illa abſtinebo, quàm ab amita. Ex hac lege ſequitur, quòd ab vxore mei auunculi debeam abſtinere. Sunt enim patrui mei vxor & auunculi mei vxor, in pari gradu.

Quarta Lex.

Pudorem vxoris fratris tui non reuelabis.

RATIO legis: Vxor mea debet abſtinere à cognatis meis, Igitur abſtinebit à fratre meo, & fratre meus viciſsim ab ea abſtinebit. Lex ergo hæc nititur prima & ſecunda regula, Leuit. 20. Ratio huius legis adijcitur hoc modo: Vir qui acceperit vxorem fratris ſui, ſcelus eſt, pudorem fratris ſui reuelauit, orbus erit. Et Imperator in Codice: Fratris vxorem ducendi, vel duabus ſororibus coniungendi

penitus licentiam submouemus, nec dissoluto quoquo modo coniugio.

Verùm huic legi duo videntur aduersari, exemplum videlicet & lex contraria. Exemplum est Gen. 38. de filijs Iudæ patriarchæ, qui succeſsiuè eandem fœminam Thamar in vxorem duxerunt. Consuetudo enim erat, vt si maritus ex vxore non gigneret, eo mortuo, frater superstes eandem duceret, vt excitaret mortuo fratri semen. Sed diximus supra, exempla non præbere firma argumenta, sine generali regula. Lex contraria, est Deut. 25. Quando habitauerint fratres simul, & vnus ex eis absque liberis mortuus fuerit, vxor defuncti non nubet alteri, sed accipiet eam frater eius, & suscitabit semen fratri suo, & primogenitum ex ea filium, nomine fratris defuncti appellabit, vt non deleatur nomen eius ex Israël. Respondeo, Discernendum esse inter legem generalem, quæ omnes obligat, & specialé, quæ ad paucos pertinet. Specialis enim lex, quam adduximus, solummodo locum habet in casu certo, in populo certo, & propter singularẽ finem, sicut circumstantiæ legis clariſsimè indicant. Quare qui contra generalem legem fecerit, incestum committit, & Deo, & naturæ se opponit.

Quin-

Quinta Lex.

Sororem vxoris tuæ non accipies vxorem.

Etsi hæc lex implicitè & obſcurè ponitur in Moſe, tamen eius clariſsima ratio eſt, & ex prima regula dependet, quam tradidimus, & ex quarta lege, quam iam poſuimus, euidenter concluditur. Nam ſi non licet vni fœminæ duobus fratribus nubere, profectò nec licebit vni viro, duas ſorores in vxores ducere.

Sexta Lex.

Pudorem nurus tuæ non reuelabis.

Ratio legis eſt, Vxor filij mei, quæ nurus eſt mihi, debet abſtinere à me patre mariti ſui: Ergo filio meo mortuo, non licebit mihi eam, iam viduam, in vxorem ducere. Fluit enim & hæc lex à ſecunda regula.

Pœna corporalis violatæ huius legis, Leuit. 20. hæc additur: Vir qui dormierit cum nuru ſua, morte interficiantur ambo ipſi, ſcelus fecerunt, ſanguis eorum ſuper eos.

SCHEMA.

Vxor patrui.	Nouerca Socrus.	Vxor auunculi.
Vxor fra.	IANVS.	Soror vxoris.
	Nurus.	
	Præuigna.	
	Filia præuignæ.	
	Neptis præuignæ.	

Hæ fœminæ nominatim in affinitate recensentur prohibitæ, excepta vxore auunculi, quæ tamen sub tertia continetur lege. Nam cùm prohibeor matrimonio iungi cum vxore patrui mei, profectò nō licebit mihi in vxorem ducere viduam auunculi mei. Nam prorsus pari gradu & linea vtraq;, videlicet vxor patrui, & vxor auunculi, me attingunt affinitatis iure.

Hactenus de legibus cognationis & affinitatis, quantum quidem ad nuptias attinet, cùm ex verbo Dei, tum ex iure humano disputauimus. In verbo Dei clarissimè inuenimus decem & septem fœminas recenseri, cum quibus prohibemur matrimonio iungi, quæ sunt, Mater, Filia, Soror, Auia, Neptis, Amita, Matertera, Nouerca, Socrus, Vxor patrui, Vxor auunculi, Vxor fratris, Soror vxoris, Præuigna, Filia præuignæ, Neptis præuignæ,

Nurus,

Nurus. Quæ autem ex consecutionis necessitate prohibentur, ex regulis, quas suprà tradidimus, patet.

PORRO, præter consanguinitatem & affinitatem, numerantur plura nuptiarum impedimenta apud Iurisconsultos & Canonicos, vt sunt: publicæ honestatis iusticia, adoptio, cognatio spiritualis, votum, ordo, &c.

PVBLICAE honestatis iusticiam definiunt propinquitatem, ex sponsalib puris & certis prouenientem, robur trahentem ex Ecclesiæ institutione, propter eius honestatem. Hanc aiunt impedire nuptias, cum consanguineis sponsæ, ante consummatum matrimonium defunctæ. Ianus fidem dat Bertæ de fututis nuptijs, Berta moritur ante nuptias. Hic quæritur, nunc liceat Iano Bertæ matrem, aut sororem, aut filiam in vxorem ducere. Canonici negant. Dicunt enim iusticiam publicæ honestatis huiusmodi nuptias nō permittere, quæ publicæ honestatis iusticia, robur trahit ex Ecclesiæ constitutione. Verùm ego oppono isti robori Ecclesiæ pontificiæ robur Christianæ libertatis, quo exemti sunt legib. Antichristi, omnes qui in Christum credunt. Siquidem longè alia est honestas sponsæ Christi, quàm meretri-

meretricis Bobylonicæ, quæ externo fuco humanarum traditionum ſe pingit. Præterea Auguſtinus rectè ait: Illa mulier, cum qua commixtio ſexus non docetur fuiſſe, non pertinet ad matrimonium. Nihil igitur vetat quo minus Ianus, contrahat cum Bertæ defunctæ matre, vel ſorore, vel filia, vel quauis alia ex eius cognatione. Verùm ſi ſponſalibus acceſsiſſet copula carnis ante nuptias, affinitatis lege à cognatis Bertæ abſtinere deberet.

ADOPTIO iuxta leges quoq; Cæſareas impedit nuptias. Nam per adoptionem parentum & liberorum loco cenſentur, qui adoptant, & qui adoptantur. Huic legi oportet eos parere, qui ſunt ſub Romano Imperio, alij iſta lege non obligantur. Nam neq; fundamentum habet in iure diuino, aut naturali, ſed ſolummodo habita eſt ratio politici boni, non ita latè ſe extendentis.

In Codice Imperatores volunt, SPIRITVALEM COGNATIONEM, quæ initur baptiſmo inter teſtes & eos qui baptizantur, connubia impedire. Verùm iſta lex nulla ratione nititur, Quare ratione quidem nullos obligat: Autoritate verò ſola obligat eos, qui magiſtratũ agnoſcunt Cæſarem, tametſi illa lex non tam

Cæſa-

Cæſaris quàm Papæ cenſenda eſt, in cuius gratiam Cæſar iſtam legem in Codicem videtur tranſtuliſſe.

De voto & ordine ſuprà à nobis dictum eſt, &c.

Secunda conditio conſenſus.

SECVNDA, quam requirimus in conſenſu, conditio eſt, vt ſit honeſtus. Eſt autem conſenſus honeſtus cùm circumſtantiarum, perſonarum, familiarum, ordinis, dignitatis, & officij ratio habetur, & quaſi æqualis, quantum ad decorum politicum attinet, ſpectatur. Qui huius honeſtatis rationem non habet, non ſolùm malè ſuis rebus conſulit, verùm etiam ipſam naturam & Dei ordinationem ingratus contemnit. Nihil enim tam expetit cuiuſque rei natura, quàm ſibi ſimile, nihil abominatur æquè & deuitat, quã diſsimile. Deus quoque, qui omnia ordine pulcherrimo diſpoſuit, vult, vt in vita & moribus decorum non negligamus. Honeſtus proinde vir, nuptias quærens, abſtineat ab inhoneſta fœmina, in dignitate conſtitutus ab infami, liber à ſerua, illuſtris ab obſcura, ſua familia, ordine, dignitate, officio indigna.

Quo-

Quorum igitur intereſt diſpicere de aliorum nuptijs, in hac re prudentiam adhibeant, caueantq; ne cœco amore & iuuenili impetu nuptiæ contractæ, vel claritatem familiæ, vel dignitatem ordinis, vel officij eminentiam maculent. Et ſi quando talis conſenſus temerariè acceſſerit, autoritate cogent, qui poteſtatem habent, vt qui conſenſerunt, à ſuo temerario promiſſo, re adhuc integra, hoc eſt, ante nuptias vel carnalem copulam, diſcedant. Eſt enim huiuſmodi temerarius conſenſus contra Deum, qui vult omnia honeſtè fieri & ordinatè. Quapropter, etiamſi quis ſe iuramento aſtrinxerit fœminæ impari, poteſt à contractu rectius edoctus decedere. Nunquam enim placueris Deo, ſi præſtes quod temerariè iuraſti contra Dei voluntatem. Teneatur ergo regula iuris: Non eſt obligatorium, contra bonos mores præſtitũ iuramentũ.

Tertia conditio conſenſus.

TERTIA legitimi conſenſus conditio eſt, vt ſit iuſtus. Requirit autem iuſticia, vt liberi debitum honorem reddant parentibus, & parentes ſuorum liberorum ſanctam curam gerant. Hæc enim analoga paren-

parentum & liberorum officia ſunt. Qui ergo clam, hoc eſt, inſcijs parentibus, aut ijs qui eorum vice funguntur, contrahit nuptias, contra iuſticiam facit, atq; adeò legis diuinæ tranſgreſſor eſt. Parentes qui non cogitant de honeſtis ſuorum liberorum nuptijs, immemores ſunt officij ſui, nec cogitant ſe Dei voluntatem in hac re vilipendere. Cùm igitur liberi non ſunt ſui iuris, non licet eis clandeſtinas ſectari nuptias, contra Dei voluntatem & naturæ legem, Honora patrem & matrem, vt tibi bene ſit. Atqui Iuſtinianus Imperator non permittit filijsfamilias vxores ducere citra parentum autoritatem, idque putat naturali ſimul & ciuili ratione congruere. Taceo Ethnicorum exempla, quæ vel ex poëtarum ſcriptis nota eſſe poſſunt. Achilles apud Homerum 9. Iliados non vult ſine patris ſui conſenſu, ne regis quidem filiam in vxorem ducere. Andromacha apud Euripidem, cùm ipſius nuptiæ petuntur, reſpondit, patris ſui eſſe, ſponſalium ſuorum curam habere. Experientia præterea teſtatur, nuptias ſine hoc iuſto conſenſu initas, infelices eſſe, vt quæ ſint à Deo maledictæ & damnatæ. Prætereo quòd apud honeſtas gentes, qui ſine conſenſu parentum vel duxerunt vel

nupſerunt, meruerint abdicationem. Simo Terentianus parat abdicationem, patris nomen recuſans, quòd Pamphilus clam ipſo duxiſſet vxorem.

Cùm Canonici contendunt conſenſum liberorum de nuptijs non poſſe irritum fieri reluctantibus parentibus, falſum eſſe vel hinc conuincitur. Deus ne ſibi quidem vel vnius duntaxat diei ieiunium filijsfamilias vouere, neſcio patre, permiſit, neq; gratum, ſi vouiſſent, habere voluit, & ſcilicet probet, vt filia inconſulto patre, patris poteſtate exemta, addicat ſe connubio alieno viro, vt iam relicto patre inuito, vna ſit cum illo caro: Etſi autem non licet liberis citra parentum autoritatem nuptias contrahere, tamen parentes nullo pacto debent cogere liberos ad nuptias quas oderunt, ſed illorum conſenſum quærere, vt Gen. 24. rogatur puellæ conſenſus. Vocemus, inquiunt, puellam, & quæramus os eius. Sit ergo talis temperatura, vt nec maiorum ſpernatur autoritas, nec liberis pereat ſua libertas.

Quarta conditio conſenſus.

DEBET præterea legitimus conſenſus eſſe liber, idq; & iudicio & voluntate. Iudicio

dicio quidem, vt qui consentit, sano iudicio, sine errore hoc faciat. Nam qui errat, iudicio fallitur: Qui fallitur iudicio, non purè consentit: Qui non purè consentit, non verè promittit. Quicquid enim impedit causam, impedit etiam effectum. Voluntate verò, vt quod sano iudicio probatum est, libera voluntate, eaq; pura & non turbata affectibus, approbetur. Non est igitur liber consensus, cùm vel impuberes, vel furiosi spondent nuptias, neque cùm quis cœco amore & vino captus contrahit, multò minus, cùm qui in aliena potestate est, autoritate & minis eorum, in quorum potestate est, cogitur. Hinc regula: Sponsalia, per vim & metum contracta, nulla sunt.

Quinta conditio consensus.

OPORTET etiam legitimum consensum esse plenum, idq; & verbis vtrinq;, & repromissione mutua. Verba careant omni fuco, sint clara & perspicua. Si autem conditio additur, sit honesta, grauis, vtilis. Futiles conditiones procul absint à Christianorum pactis. Promissio siquidem nuptiarum, vel est simplex & absoluta, vel habet conditionem annexam. Sim-

plex & absolutus consensus aliàs fit promissione nuda, aliàs data arrha, aliàs annulo firmatur, interdum iuramentum accedit, quod tamen non facit nouam obligationem, sed factam confirmat. Promissio quæ habet conditionem annexam, variat pro diuersitate conditionis. Est autem conditio honesta vel inhonesta. Si honesta fuerit conditio, stante conditione, stat obligatio, & promissio, nisi impedimentum iustum interuenerit. Si inhonesta fuerit conditio, pro nulla est habenda. Procul enim abesse ab ordinatione Dei oportet inhonestas & turpes conditiones.

Sexta conditio consensus.

Postremò requiritur, vt consensus sit sincerus, hoc est, purus, sine omni dolo & fraude, ne alter alterum circumueniat mendacio, lactet iactantia & vanis promissionibus. Nam retecta fraude vel disceditur turpiter à pactione, vel nuptiæ si secutæ fuerint, erunt insuaues, & tota vita iniucunda & molesta. Nunquam enim commoda, & ex tui animi sententia vteris ea, quam tu ad te fraude pellexeris. Natura enim eum, à quo sumus falsi, vt hostem

hostem odimus, nihilq; humano ingenio inuisius, quàm frustrari spe atque expectatione tanquam debito. Huc refero conditiones tacitas inter honestas personas, videlicet integritatis seruatæ, & fidei coniugalis seruandæ, quæ non exprimuntur verbis sinistræ suspicionis, aut mali ominis vitandi gratia.

DE QVARTA PARTE DEFINITIONIS CONIVGII.

DE FORMA.

QVARTO loco in definitione meminimus formæ coniugij, quæ est legitima vnius maris, & vnius fœminæ in vnam carnem coniunctio. Qui enim ante coniugium duo erant, per nuptias vna fiunt caro, & veluti vnus homo. Cum autem in carnem vnam dicitur, vna caro est intelligenda. Porro caro hominem significat, vtrumq; ex Hebræi sermonis proprietate. Itaque qui prius duo erant homines conglutinati matrimonio, fiunt vnus. Hæc vnio coniugum, in prima coniugij institutione pulcherrimè pingitur, ad quam picturam pios coniuges aspicere oportet,

vt rectè de vinculo coniugali cogitent. Quemadmodum enim Adam vnus eſt conditus, & ex eius latere ſumta eſt fœmina, tanquam pars eius, & poſtea rurſus à Deo per nuptias coniuncti ſunt: ita mas & fœmina contrahentes in vnam carnem tanquam in vnum Adamum coaleſcunt, vt iam non vt duo, ſed veluti vnus homo cenſeantur. Ex quo ſequitur, tantam mariti & vxoris in coniugio eſſe neceſsitudinem, quanta poterit eſſe maxima, adeo vt neceſsitudinem, quæ eſt inter parentes & liberos longè ſuperet. Siquidem vnam carnem in coniugio fieri, eſt ſumma vniri animorum & corporum coniunctione. Ariſtoteles ex ſententia Pythagoræ amicum definit eſſe cuiq; alterum ipſum. Sed Deus coniugem definit eſſe cuiq; eundem ipſum. Eſt proinde duplex vnio coniugum honeſtorũ, vna animorum, altera corporum. Quemadmodum enim animorũ conſenſus legitimus ex duobus animis vnum reddit: ita corporum legitima coniunctio ex duobus corporib. vnum efficit. Etſi autem ex hac vnione æqualitas coniugum quodammodo concluditur: tamen pares non ſunt, niſi impar ſit viro fœmina: Quemadmodum feſtiuè luſit Martialis Epigrammate:

Infe-

Inferior matrona suo sit, Sexte, marito,
Non aliter fiunt fœmina virq; pares.

Porro cùm Paulus affirmat, eum qui adhæret scorto, vnam fieri carnem cum scorto, & ad id probandum adducit verba ex Genesi, de prima coniugij institutione: Et erunt duo in carnem vnam, non vult fornicarium concubitũ æquare cum coniugali copula, quæ est ordinatio Dei, sed eum vt horrendam confusionem ordinis diuini, inuectam à Diabolo, damnat. Etsi autem commixtio scortatoris & scorti, vnam carnem facit, si similitudinem mixtionis corporum solummodo attendimus: tamen in coniugio cogitanda est longè diuersissima & animorum & corporum copulatio, vt quæ à Deo sit, Deo placeat, naturæ congruat, legibus approbetur, vt bona Dei ordinatio & societas sancta. Paulus ergo in confusionem Christianorum, qui scortationem sectabantur, ita loquitur.

Cæterùm ex hac coniugij forma quinque concluduntur hypotheses, quarum explicatio, multùm coniugij excellentiam & dignitatem commendat & illustrat.

PRIMA HYPOTHESIS.

Vir & vxor vna caro ſunt, Igitur neceſſitudo inter virum & cognatas vxoris, & inter vxorem & cognatos viri, maxima eſt. Tantum enim vinculum eſt coniugalis vnio, vt alter in alterum ſe transferat, & alter cum altero totus cohæreat, quaſi eiuſdem ſubſtantiæ particeps. Hinc eſt quòd iubeamur lege Dei, non minus abſtinere à cognatis coniugum, quàm à proprijs. Coniuges enim cùm ſint vna caro, qui attingit matrem, aut ſororem, aut filiam vxoris ſuæ, proximam carnis ſuæ attingit, & inceſtum committit. Sola autem animorum coniunctio, quæ ſpiritualis eſt vel maxima, & amor quantumuis ardens non impedit contractum coniugalem cum hominibus quibuſuis. Neceſſe eſt igitur coniunctionem maris & fœminæ maximam eſſe. Proinde admoneat hæc vnio coniuges mutuæ neceſſitudinis, vt cogitent eam quamlibet aliam vel maximam ſuperare.

SECVNDA HYPOTHESIS.

Vir & mulier ſunt vna caro, Ergo ius corporum æquale eſt vtriuſque in alterius corpus. Vinculum igitur hoc coniugale facit,

facit, vt neuter coniugum ius ſui corporis habeat, ſed alter alterius. Quod non fit vinculo cuiuſuis alterius neceſsitudinis. Ita enim Paulus ait: Maritus ſui corporis poteſtatem non habet, ſed mulier, & mulier ſui corporis poteſtatem non habet, ſed vir. Quare? Quia vtrunque eſt alterius, & vtrunque eſt vnum. Eſt enim corpus vxoris, corpus viri, & corpus viri, corpus vxoris, & vtrunq; vnum corpus. Debet ergo vir vxori debitam beneuolentiam reddere, ſimiliter & vxor viro. Hæc debita beneuolentia eſt corporum vſus mutuus in coniugio. Ex hac hypotheſi ſequitur, polygamiam & adulterium cum lege naturæ pugnare.

TERTIA HYPOTHESIS.

Vir & vxor ſunt vna caro, Igitur firmiſſimum & inſolubile oportet eſſe coniugale vinculum. Dominus interrogatus de diuortijs, ex hac vnione maſculi & fœminæ in vnam carnem, non ſoluendum eſſe coniugium reſpondet. Erunt, inquit, duo in vnam carnem. Item: Quod Dominus coniunxit, homo ne ſeparet. Hîc Dominus non negat vinculum coniugale ſolui poſſe, ſed ſolummodo de officio mariti

contra leuitatem Iudæorum, qui quauis de causa diuortia fecerunt, loquitur. Prohibet enim ne maritus soluat, quod Deus coniunxit, neùe homo, qui alteri homini fœdere coniugali iunctus est, adulterio diuidat se ab eo, cui iunxit se connubio, aut vllam ob causam abijciat carnem suam, contra Dei mandatum. Concluditur autem breuissimè responsum Christi hoc modo: Coniuges sunt vna caro ex Dei ordinatione: Igitur vinculum coniugij debet à vobis haberi sacrosanctum & inuiolabile. Proinde non debet maritus quamlibet ob causam vxorem dimittere, dato illi libello repudij. Hæc vera est sententia responsionis Domini, qui non loquitur de homine iudice, vice Dei in iudicando fungente, & puniente ordinis diuini confusionem, sed de homine, qui alteri vinculo coniugij iunctus est, ne ipse soluat vinculum, quod Deus vult esse insolubile. Verùm cùm alteruter coniugum discedit à matrimonij lege, contra ordinationem Dei peccat, & soluit quod Deus solui prohibuit.

Porro qui ex dicto Domini contendunt, vinculum coniugij indissolubile esse actu, non discernunt inter præcepta Dei & decreta Dei. Præcepta Dei violari ab homi-

hominibus poſſunt : Decreta autem Dei nunquam ab hominib. mutabuntur. Præceptum eſt, non occides. Hoc præceptum ſæpè violatur contra Dei voluntatem, qui non præcipit, niſi quod vult fieri. Sic hoc loco, homo ne ſeparet, præceptum eſt, quod triſtiſsimè ab hominibus violatur. Nam ſi decretum eſſet, mutari non poſſet, ne ab ipſo quidem Deo, qui mutabilis non eſt, neqꝫ ab homine, qui decreta mutare non poteſt. Quis enim voluntati eius reſtitit ? Verùm ne quid dubij auditorib. relinquatur de dicto Domini, quod dicimus eſſe non decernentis, ſed prohibentis, quæſtionem phariſæorū cum reſponſo Domini conferamus. Phariſæi itaqꝫ tentantes Dominum quærunt, num liceat dimittere vxorem quamuis ob cauſam. Ad hanc interrogationem Dominus ex forma coniugij reſpondet hoc modo: An non inquit legiſtis, quod qui fecit hominem, maſculum & fœminam fecit eos. Hinc infert ex modo inſtituti coniugij : Propterea relinquet homo patrem & matrem, & aggluetinabitur vxori ſuæ, & qui duo erant, erunt in vnam carnem, hoc eſt, fient denuò vna caro, ſeu vnus homo, vt vnus ab initio creatus erat, vt eſſet videlicet ſignum copulæ coniugalis in tota

poſte-

posteritate. Ex hoc fundamento, & ex hac conclusione infert Dominus præceptum, quod opponit leuitati Iudæorum, qui quamlibet ob causam suas abiecerunt vxores, & ait: Quod ergo Deus coniunxit, homo ne separet, μὴ χωριζέτω, hoc est, Quia Deus coniunxit coniuges, & vult eos manere coniunctos, ego præcipio vobis, ne quis separet, quod Deus vult vnum manere. Quod si quis fecerit, siue leuitate, siue malitia, absq; iusta causa, in Deum peccat. Cùm igitur vnio & separatio inter se pugnant, & coniuges sunt vnum, igitur non sunt separandi. Hinc patet, quod proposuimus, vinculum coniugale ex ordinatione & mandato Dei esse indissolubile. Huc respexerunt, qui definiuerunt coniugium esse legitimam masculi & fœminæ coniunctionem, indiuiduam vitæ consuetudinem retinentem. Nemo enim sapiens contrahit matrimonium, nisi hoc animo, vt toto vitæ tempore sit indissolubile.

QVARTA HYPOTHESIS.

Vir & vxor sunt vna caro. Igitur vir & vxor se mutuo amore complecti debent. Sic Paulus ad Ephes. 5. necessitatem mutuæ dilectionis coniugum ex hoc fonte deriua-

deriuauit: Viri, inquit, debent diligere vxores ſuas vt corpora ſua. Qui enim vxorem diligit, ſeipſum diligit, Nullus enim ſuam ipſius carnem odio habuit, imò enutrit & fouet eam, ſicut & Chriſtus Eccleſiam. Rationem ſubiungit Paulus, ex forma coniugij petitam, cùm inquit: Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori ſuæ, & erunt duo in carnem vnam. Neruus proinde argumenti Paulini eſt: Maritus & vxor ſunt caro vna, qua nihil poteſt eſſe coniunctius: Ergo ipſa lex naturæ requirit, vt coniuges ſe mutuo ament. Eſt enim contra naturam, ſi quis ſeipſum oderit. Huius mutuæ dilectionis ſymbolum in ſacris Iunonis apud Aegyptios conſpiciebatur. Ita enim ait Euſebius lib. 3. de præparatione Euangelica: Qui Iunoni ſacrificant, bilem in ſacris non adhibent, ſed eam iuxta aram infodiunt. Nam quoniam viri & mulieres, id eſt, coniuges coniunctam ſignificant vitam, ea re oſtenditur, abſq; ira, & odio, & amaritudine matrimonium eſſe oportere, ſed loco iræ beneuolentiam, pro odio amorem, & pro amaritudine humanitatem eſſe decet. Ideo Sapiens dicit: Tria me exhilarant, & coram Deo ſimul & hominibus condecorant, concor-

dia fra-

dia fratrum, amicitia propinquorum, & vir & vxor inter se bene consentientes

Clemens Alexandrinus de optimo vitæ genere differens, hos senarios de mutua coniugum beneuolentia recitat: οὐ χρυσὸς, οὐ τυραννὶς, οὐ πλούτου χλιδὴ, τοσοῦτον εἶχεν διαφόρους τὰς ἡδονὰς, ὡς ἀνδρὸς ἐσθλοῦ καὶ γυναικὸς εὐσεβοῦς γνώμη δικαία, καὶ φρονοῦσα τ' ἀνδρικά. hoc est, nec aurum, nec imperium, nec opum deliciæ tam præstantes habent voluptates, quàm boni viri beneuolentia iusta, & piæ fœminæ animus mariti studiosus.

PORRO naturalis ille amor, quo coniugum corda vniuntur, quoque coniuges mutuo conuictu cum quadam suauitate fruuntur, multo fit stabilior, castior, sanctior, si viua fide, vero amore & timore Dei tanquam fundamento triplicato nititur. Hic amor coniugalis est veluti surculus quidam, qui animis coniugum timentium Deum inseritur cogitatione ordinationis diuinæ, quam Deus vult amari, & in honore esse, fulcitur in cordibus omni virtutum genere, augescit pijs exercitijs, irrigatur rore cœlesti, id est, gratia Spiritus sancti, per veram Dei inuocationem, vt aduersus tempestates incidentes sit immobilis. Pellitur enim diabolus, qui huic ordinationi Dei insidiatur, precibus arden-

ardentibus & gratiarum actione. Denique, fructificat domi & foris. Domi quidem amicam, beneuolam & dulcem conuersationem parit. Item officiorum æquale studium, prolis, si qua datur, sanctam educationem, συμπάθειαν instar menbrorum eiusdem corporis. Ἐπιείκειαν, qua errata in vitam incidentia teguntur. Breuiter, hîc amor coniugalis castissimos mores in tota vita gignit, qui sunt veluti nouum philtrum amoris coniugalis, idque efficacissimum, iuxta hos Menandri versus:

> ἔνεσ᾽ ἀληθὲς φίλτρον εὐγνώμων τρόπος
> τοῦτο κατακρατεῖν ἀνδρὸς εἴωθεν γυνή.

Hoc est, mores placidi & benigni verum sunt philtrum, quo mulier virum in amore sui retinet, & vir mulierem.

Foris verò amor coniugalis gignit honestam apud omnes famam, testimonium mutuum sanctæ conuersationis, misericordiam erga inferiores, comitatem erga pares, honorem erga superiores. Breuiter, iusticiam erga omnes. Sed de officijs coniugum, quæ ex vno amoris fonte manant, aliàs copiosius.

QVINTA HIPOTHESIS.

Maritus

Maritus & vxor ſunt vna caro. Igitur maritus & vxor iuris diuini & humani conſortes eſſe debent. Hinc Iuriſconſultus partem difinitionis matrimonij extruit, cùm ait: Matrimonium eſt coniunctio maris & fœminæ conſortium omnis vitæ, diuini & humani iuris communicatio. Etſi autem communicatio diuini & humani iuris, inter accidentarias coniugij circumſtantias, quæ à re ipſa diſtinguntur, numeranda eſt: tamen eam ſapienter adiectam eſſe à Iuriſconſulto iudico. Qualis enim, quæſo, erit vitæ ſocietas, vbi vel diſpar religio, vel diuerſa viuendi regula fuerit? Profectò firma & ſtabilis animorum coniunctio, qualem in coniugio requirimus, nunquam erit inter eos, qui diuerſam ſectantur religionem. Canonem proinde, quo cauetur, ne Chriſtianus ducat alienam à ſua religione, laudo. Quantum autem mali in coniugio timendum ſit à diuerſitate religionis, vidit ſanctiſsima matrona Rebecca cum diceret: Si acceperit Iacob vxorem de ſtirpe terræ huius, nolo viuere. Et Dominus Exod. 34. ait: Nec vxorem de filiab. eorum accipies filijs tuis. Ratio eſt, ne diuerſitas religionis peruertat animum mariti, & ne ſoboles inter diuerſas religiones educa-

educata, omnem religionem tacitè auersetur: Quod quidem eſt initium & caput extremæ miſeriæ. Etſi autem Paulus probat coniugium fidelis & infidelis, videlicet contractum, cum ambo adhuc infideles eſſent. Dicit enim huiuſmodi coniugium ſanctificari per fidelem: tamen diſſuadet, ne fidelis cum infideli nuptias ineat. Nam cùm præcipit Chriſtianis, vt fugiant conſeruationem cum infidelibus, manifeſtè generali dicto vetat, ne fidelis ſe matrimonio iungant cum infideli. Nolite, inquit, iugum ducere cum infidelib. Quod enim conſortium iuſticiæ cum iniuſticia? & quæ communio luci cum tenebris? & quæ concordia Chriſto cum Belial? aut quæ pars fideli cum infideli? & quæ conſenſio templo Dei cum ſimulacris? Etſi ergo Paulus non vult fidelem vxorem ab Ethnico diſcedere, niſi ille recuſet conuictum: tamen non permittit mulieri liberæ, iamq́ Chriſtum profeſſæ, nubere, niſi in Domino, hoc eſt, ſuæ religionis viro. Iohannes prohibet, ne ſalutemus quidem eos, qui alienam à Chriſti religione doctrinam afferunt, & ſcilicet probaret, ſi prius matrimonio cum infideli iungeretur? Breuiter, pij eſt declinare à malo, prudentis præcauere pericula, ſancti à

prophano abſtinere, ſapientis alieno malo ſapere, inſani in ignem ſe ſponte conijcere. Samſon fortis erat: Salomon ſapiens: Achab potens, ſed à mulieribus diuerſæ religionis decepti ſunt. De hac quæſtione vide quæ annotauimus ad finem ſecundæ Epiſtolæ Iohannis.

DE QVINTA PARTE DEFINITIONIS CONIVGII.

DE FINE.

QVINTA definitionis noſtræ pars meminit finis inſtituti à Deo coniugij. Eſt enim coniugium inſtitutum mutui adiutorij cauſa. Ita enim inſtitutio habet: Non eſt bonum hominem eſſe ſolum, ſed faciamus ei adiutorium coram ipſo. Nam cùm creator rerum Deus, ſit & optimus & ſapientiſsimus, fieri non poteſt, quin omnia creauerit ad bonos fines, & cùm rationalis creatura, reliquas creaturas dignitate & gradu ſuperet, dubitandum non eſt, quin eam condiderit ad optimum finem, cui coniugium deſtinatur. Vt autem memoriæ diſcentium conſulamus, in hunc modum placet fines coniugij ex

gij ex obiectorum diuersitate distinguere, vt alius finis sit coniugij, si ipsos coniuges & eorum familiam seorsum, considere-mus: alius, si ad Ecclesiam & Rempubli-cam: alius denique, si ad Deum ipsum re-spexerimus: quem omnia propter suam gloriam condidisse certum est.

FINIS coniugij, si ipsos coniuges, & eorum familiam respicimus, quadruplex est, videlicet, συνήθεια, ἁγνότης, οἰκουρία, γέ-νεσις. Sed de singulis breuiter dicemus.

Συνήθεια est familiaris & amica socie-tas, ad quam hominem conditum esse etiam Aristoteles intellexit. Nunc autem cùm nulla societas iucundior esse possit, & magis amica, quàm piorum coniugum inter se, nemo sanæ mentis inficiabitur, coniugalem societatem reliquis omnibus anteponendam esse. Atque ideò Deus pri-mos homines coniugali societate, idque vinculo insolubili coniunxit, vt ipso facto testaretur, hanc esse præcipuam societa-tem. Quàm autem dulcis sit hæc societas, nemo vel cogitare potest, nisi ipse exper-tus fuerit. Verùm quoniam hæc sancta so-cietas Deo est gratissima, & hominib. con-iugali fœdere iunctis suauissima, diabolus, hostis ordinationis diuinæ, nihil nõ facit, vt

hanc societatem turbet, & insuauem reddat. Quare coniugum piorum officium fuerit, precibus assiduis se insidijs diaboli opponere, & rogare Deum, vt ipse suam ordinationem castissimorum angelorum præsidio tueatur.

ἁγνότης, castitas est, quæ in hac corrupta natura vix seruari potest, nisi in sancto coniugio. Ideò Paulus dicit: Propter fornicationem vnusquisque habeat suam vxorem, & vnaquæq; suum virum. Item, Nolite fraudare vos inuicem, nisi fortè ex consensu ad tempus, ne tentet vos Sathanas, propter incontinentiam vestram. Significat Paulus his verbis thorum immaculatum, hoc est, congressum honestorum coniugum esse castitatem, qua incontinentia & immunditia cauetur.

Paphnutius etiam concubitum cum propria vxore σωφροσύνην, id est, castitatem nominat. Verùm quoniam diabolus, autor omnis turpitudinis & immundiciei, sola immundicia delectatur, omnia tentat, vt castitatem honestorum coniugum, turpissimo alienæ libidinis cœno, contaminet. Quam ob causam inde vsq; ab initio coniugibus insidiatus est, & quotidiè obijcit multas occasiones, quibus vt laqueis constringere honestos coniuges conatur,

natur, vt victi tandem alieno amore caſtitatem coniugalem contaminent, & illicitos ſequantur amores. Quare & hîc imprimis vigilandum eſt pijs coniugibus, ne diaboli inſidijs locum faciant.

Οἰκουρία, ſedulitas eſt, in tuenda & conſeruanda domo, ſeu diligens cura & cuſtodia domus & familiæ. Sine hac ſedulitate ſocietas coniugalis incolumis eſſe nequit. Vbi enim negligitur domus, ibi ruinam ſequi neceſſe eſt. Hunc finem coniugij requirit Paulus, cùm iubeat matronas eſſe οἰκουροὺς ad Tit. 2. Tametſi autem οἰκουρία hæc ad vtrumq;, hoc eſt, ad maritum & vxorem, pertinet, vt Clemens Alexandrinus teſtatur, dicens: Vxorem viro datam eſſe, vt ſit βοηθὸς τῆς οἰκουρίας, hoc eſt, ſocia & adiutrix in tuenda & conſeruanda re familiari: tamen Paulus hoc potiſsimum vxori tribuit, vt quæ aſsiduè ſe domi contineat. Nam cùm maritus ſæpe foris agit, niſi vxor ſit οἰκουρὸς & οἰκονομικὴ, hoc eſt, ſedula in curanda familia, quò omnia rectè domi agantur, peregrinante marito, non diu manebit familia ſalua. Laudantur igitur mulieres induſtriæ, & οἰκουροί à Salomone: Mulier, inquit, timens Dominum, ipſa laudabitur. Date ei de fructu manuum ſuarum, & laudent eam in portis opera eius.

Γένεσις eò pertinet (quatenus familiam propriam coniuges conſiderant) vt hæredes habeant, quibus bona ſua poſt mortem relinquant, quiq; eorum nomen in memoria ſempiterna conſeruent. Hunc finem cùm ſibi proponunt pij coniuges, regulam Chriſti teneant, videlicet: Quærite primùm regnum Dei, & iuſticiam eius, & cætera adijcientur vobis. Non ergo cumulent coniuges opes quouis modo, per fas & nefas, vt ditent ſuos hæredes, ſed iuſtè quærant benedictionem à Domino, in timore Dei officium gnauiter præſtantes. Sciant fruſtrà ſe laborare, fruſtrà vigilare, fruſtrà domum cuſtodire, niſi Dominus eam ædificauerit. Atq; hæ ſunt partes primi finis coniugij, cùm videlicet ipſos coniuges per ſe conſideramus, quarum prima animi coniugum ſociantur: Secunda corpora caſta ſeruantur: Tertia incolumitas domus cuſtoditur: Quarta nomen & memoria piorum coniugum ad poſteritatem propagatur.

Si Eccleſiam & Rempublicam reſpicimus, finis coniugij eſt, vt ſit ſeminarium Reipublicæ & Eccleſiæ. Certùm enim eſt, Deum conſeruare & tueri coniugia propter Eccleſiam & Rempublicam, vt inde prodeant vtiles Eccleſiæ & Reipublicæ ciues.

ites. Huius finis Plato meminit in 6. de legib. cùm ait : χρὴ τῆς ἀειγενοῦς φύσεως ἀντέχεσθαι, τῷ παῖδας παίδων καταλείποντι, ἀεὶ τῷ θεῷ ὑπηρέτας ἀνθ' αὑτοῦ παραδιδόναι. hoc eſt, Oportet operam dare naturæ perpetuo conſeruandæ, relinquendo filios filiorum, ſemperque pro ſe Deo cultores tradere. Et paulò poſt : χρὴ γεννῶντάς τε, καὶ ἐκτρέφοντας παῖδας, καθάπερ λαμπάδα τὸν βίον παραδιδόντας ἄλλοις ἐξ ἄλλων θεραπεύοντας ἀεὶ θεοὺς κατὰ νόμους. Hoc eſt, Oportet generare & educare liberos, vt vitam tanquam lampadem tradamus alijs, quo ſint alij poſt alios, qui Deum legitimè colant. Ad hunc finem Paulus reſpiciens, hortatur coniuges, vt pueros ſuos inſtituant in diſciplina & admonitione Domini. Non niſi recta fuerit educatio, nihil boni ſperandum eſt de ijs, qui educantur. Qui enim malè educantur, ſæpè fiunt ſordes in Eccleſia, & pernicioſi ciues in Republica.

Finis coniugij, ſi Deum immediatè reſpicimus, eſt, vt coniuges ſciant ſe coniunctos eſſe, vt ei, qui ſe coniunxit Deo, grati ſint, vt vna Deum laudent, celebrent, prædicent, de eius operib. & prouidentia miſceant colloquia, ſimul Deũ inuocent, & ſe inuicem hortentur ad timorẽ Dei, ſe mutuo conſolentur, & ſi quid aſperi inciderit

in vita, ſpe futuræ reſurrectionis & æternæ gloriæ, quæ omnibus Deum timentibus propoſita eſt, cogitent ſuum coniugium imaginem eſſe quandam illius arcanæ copulæ Chriſti & Eccleſiæ, quæ copula hic incoatur fide, amore, & noua obedientia: In æterna autem vita conſummabitur.

Porro eorum ſententiam, qui finem coniugij dicunt eſſe, vt ſit ſacramentum admirandæ illius copulæ Chriſti & Eccleſiæ hæc ratione recipio, modo patiantur omnia corporata eſſe Sacramenta quædam rerum arcanarum. Siquidem nihil corporatum à Deo conditum eſt, quod non habeat aliquam comparationem ad res arcanas & inuiſibiles Coniugiũ enim propriè non eſt Sacramentum, hoc eſt, non eſt Sacramentum inſtitutione peculiari, ſed ſolummodo naturali imagine. Eſt enim coniugium quædam imago nuptiarum Chriſti, & eius ſponſæ Eccleſiæ. Nam vt coniuges copulantur ſpiritualiter fide & amore coniugali, & corporaliter mixtione ſexuum: ita Chriſtus & Eccleſia ſpiritualiter quidem fide & caritate, corporaliter verò naturæ confirmitate copulantur. Ex quo factum eſt, quòd Eccleſia dicatur caro de carne Chriſti, & os de oſſi-

de ofsibus eius. Atque hactenus de coniugio dictum esto.

DE REPVDIIS.

HACTENVS diximus de coniugio, ordinatione Dei ſancta, vt nobis diuinitus commendatur. Nunc reſtat, vt de ijs, quæ præter ordinationem Dei ex hominum culpa, proh dolor, contingunt, dicamus, quæ ſunt duo, videlicet, Repudium & diuortium. Illud leuius, hoc triſtius eſt. Non quidem quòd is peccet, qui vel iuſtis de cauſis repudiat eam, cui nuptias promiſit, vel qui ob coniugis flagitium diuortium facit. Culpa enim non in perſona innocente, ſed in rea hæret, tametſi fieri interdum poteſt, quemadmodum infrà dicemus, vt repudium fiat interdum cum honeſta perſona, propter graues cauſas, in ſponſalibus non animaduerſas.

Inter repudium & diuortium hoc eſt diſcrimen, Repudium dicitur, cùm vel vterꝗ vel alteruter promiſſas recuſat nuptias, & ita à pactione diſceditur. Diuortium autem fit, cùm coniugium conſummatum, propter alterius coniugum culpam, dirimitur. Sæpè tamen repudium etiam diuortium complectitur, ſed nos

hoc loco discernamus repudium & diuortium, vt dictum est.

Præterea vt plurimum interest inter sponsalia & nuptias: ita inter causas repudij & diuortij maximum esse discrimẽ, sciendum est. Vetustas, vt ait Philippus, nominat sponsalia tantum eas promissiones, in quibus fiunt pacta de futuro coniugio. Vt enim sponsus & sponsa à spondendo, id est, promittendo, nomen habent: ita sponsalia solummodo promittunt coniugium, quod nuptiæ perficiunt. Atq; hinc est, quòd Christiani Imperatores pactionem matrimonij non antea habendam indissolubilem censuerunt, quàm cùm ducta sponsa domum, nuptiarum festiuitas est celebrata. Quod tamen ita accipiendum est, si sola matrimonij promissio sit facta, & non etiam carnalis congressus accesserit. Nam si post sponsalia sequatur copula ante nuptiarum solennitatem, volente sponsa verè, tunc efficitur perfectum matrimonium. Tametsi autem desponsæ appellantur interdum vxores, vt in illo: Si quis sponsam alterius in agro oppresserit, morte moriatur, quia vxorem alterius violauit: tamen re ipsa non sunt vxores, sed ita dicuntur propter promissionem factam, & spem futuri coniugij.

Coniu-

Coniugium ſiquidem , quod propriè ſic dicitur , cùm mulier iungitur viro , à deſponſatione quidem incipit , ſed traditione perficitur. Vnde hoc diſcrimen natum eſt, vt illud initiatum , hoc ratum & conſummatum dicatur coniugium. Ita enim Auguſtinus ait : Non dubiū eſt illam mulierem non pertinere ad matrimonium , cum qua commixtio ſexus non docetur fuiſſe. Huc accedit , quòd virgo deſponſa non velet caput ante nuptias , quo facto ſignificatur eam nondum veniſſe in poteſtatem viri. Canoniſtæ liberum volunt eſſe deſponſæ vouere religionem, vel inuito ſponſo , ſed hoc non permittunt vxori, reluctante marito. Quare oſtendunt & ipſi, magnum eſſe diſcrimen inter ſponſalia & nuptias.

Porro hos duos gradus, videlicet ſponſalia & nuptias , placuit ſapientib. gubernatoribus ad conſummationem coniugij ordinare,vt intermedio tempore,hoc eſt, inter ſponſalia & nuptias omnia diligentius inquirerentur , ne locus fraudi eſſet vllus. Et vt maior circumſpectio adhibeatur,rectè in hoc regno conſtitutum eſt, vt ante nuptias trina denunciatio in ſolenni Eccleſiæ cœtu (interpoſita ſemper ſeptimana integra) præcedat , cum hac admoni-

monitione, vt si quis habeat, quod constitutas nuptias iustè impedire posſit, hoc significet maturè ante diem nuptijs dictũ, cùm adhuc res integra sit. Hæc denunciatio cum admonitione planè ridicula esset & inutilis, si solus consensus, quo fit promiſsio, consummaret coniugium. Cùm igitur obijcitur ex iure Canonico, consensus facit nuptias. Respondendum est, hoc verum esse de consensu promittentis, & statim accipientis desponsam in sua. Nam hic consensus cohabitationis & carnalis copulæ est, Non autem verum est, de consensu promittentis solummodo futuras nuptias. Ideo Iurisconsultus quidam ait: Consensus cohabitandi, & indiuiduam vitæ consuetudinem retinendi, facit coniugium. Consensus igitur promittentis tantum, etiam accedente iureiurando non facit matrimonium. Ideo suprà diximus ex scolasticorum sententia: Consensum esse causam matrimonij, sed non totam. Est enim consensus, vt illi aiunt, causa, vt fiat matrimonium, non vt sit: Inter quem gradum & nuptias, quæ sunt secundus gradus perficiens matrimonium, possunt varia eaq; iusta, promissarum nuptiarum impedimenta incidere. Medium proinde tempus inter sponsalia & nuptias relictum

est vtri-

est vtrique parti, vt diligentius inquirant, num aliquid sit aut offeratur, quod consummationè matrimonij iustè impediat. Cum his non pugnat forma pactionis, qua in hoc regno vti solemus in honestis sponsalibus. Ita enim quæritur: Vis hanc habere in vxorem? Vis hunc habere in maritum? & respondetur, volo. Nam hæc voluntas intentionis est, qua animus inclinat ad futuras nuptias, non traditionis, qua alter alteri se totum tradit, vt iam vnum sint, vna habitent, & indiuiduam vitæ consuetudinem retineant. Neq; his aduersatur dictum Domini: Quos Deus coniunxit, homo ne separet. Nam Christus loquitur de coniunctis legitimè, qui consummatio iam matrimonio, in vnum hominem conuenerunt. Siquidem non de repudio desponsæ, sed de diuortio iustæ vxoris, & interrogatus erat, & hoc responsum dedit Dominus.

Iam ad iudices veniamus. Cùm repudium permitti petitur, pius & sapiens iudex ante omnia grauiter perpendat & dispiciat, quid vtile sit Ecclesiæ, quid commodum reipublicæ, quidq; faciat ad piam coniugum concordiam. Et contra, Quid vel Ecclesiæ & Reipublicæ officere, hoc est, quid Ecclesiam scandalo offendere,

quidq;

quidq; Rempublicam lædere, quidq; priuatam vitam potest reddere molestam. His enim tribus, hoc est, Ecclesiæ, Reipublicæ, & priuatæ familiæ destinatur coniugium. Quare si sapiens iudex præuiderit aliquid periculi, vel Ecclesiæ, vel Reipublicæ, vel priuatæ familiæ imminere ex coactis nuptijs, sua prudentia imminenti malo occurrat. Siquidem coacta matrimonia malos exitus habere solent. Hac regula in animis iudicum concepta, facilius fuerit quasuis repudij causas excutere, dijudicare, & bona conscientia determinare. Nam cùm Paulus dicit, agens de separatione coniugum: ad pacem nos vocauit Deus, iudex securè hoc dictum, vt regulam iudicij, sequi potest, præsertim cùm de repudijs agitur.

DE CAVSIS REPVDII.

Cvm quæritur repudium, aut peccatum est in consensu eorum, qui promiserunt nuptias, aut inter personas, post pactionem nuptiarum aliquid interuenit, quod vel iure consummationem coniugij impedit, vel vtrumq; contrahentium, aut alterum offendit.

In consensu peccatur, vel cùm alteruter negat

negat consensum, vel alioqui contra conditiones legitimi consensus, pactio de nuptijs facta est.

Quando negatur consensus ab vno, & ab altero clam esse factus asseritur, quærendum est, an interuenerit carnalis copula, nec ne. Si interuenerit carnalis copula, quærendum est, an fœminæ fama antea fuerit illæsa, nec ne. Si interuenit carnalis copula, & fama fœminæ compressæ antea fuit honesta, admonendus est qui accusatur violatæ fidei datæ, grauiter à iudice, vt cogitet quantum peccatum sit fidem fallere, præsertim cùm videatur confirmata esse carnali copula, & fortè prole. Si perstiterit reus in negando, nolim tamen ipsum statim absolui, propter ipsius conscientiam, cui iudex consulere debet. Nam qui clam promisit, & copula postea consummauit promissionem, viuet in perpetuo adulterio, mala cum conscientia, si alteram, priore viuente, duxerit, etiamsi fuerit liberatus per iudicem, mendacio deceptum. Quare in hoc casu iudicarem consultum esse, sequi consilium Gregorij, qui præcipit, vt is, qui inficiatur ꝓmissionem factam de nuptijs, septima cognatorum, aut aliorum honestorū virorū manu se purget. Quod cùm fecerit, iudex illum

liberum

liberum pronunciabit, imposita scortationis mulcta. Verùm si vel infamis fuit fœmina antea, vel non est secuta copula, constanter negans pactionem de nuptijs interuenisse, sine iuramento liber dimittatur.

Cæterùm, si vterq; fatetur consensum, à quo alter cupit discedere, examinandus est consensus, an fuerit legitimus, hoc est, licitus, honestus, iustus, liber, plenus, sincerus.

Si non fuit licitus consensus, sed illicitus, vt qui factus sit contra gradus cognationis & affinitatis, lege Dei prohibitos, pro nullo habebitur. Addo etiam, si fuit initus contra humanas leges, etsi diuortium non iustè facit: tamen repudium rectè fecerit.

Si consensus non fuit honestus, temerarius omnino est iudicandus, atq; adeo pro nullo habendus, etiamsi iuramentum interuenit. Etsi enim graue peccatum est, non præstare, quod iurasti: tamen certum est, grauius adhuc peccari, si impleas, quod temerè iurasti. Teneatut ergo regula: In malis promissis rescinde fidem. In stulto voto muta decretum. Non honestum consensum dico, qui vel petenti repudium, vel familiæ ipsius, vel ordini & digni-

dignitate congruit. Deus enim vult hominem, quem ad honeſtatem condidit, honeſtatis & ordinis amantem eſſe, & vult ſingulos ſuum ſtatum & dignitatem in timore Domini tueri & conſeruare. Plura de hoc genere conſenſus ſuprà diximus.

Si conſenſus non fuit iuſtus, hoc eſt, ſi promiſsio de nuptijs facta eſt contra illorum voluntatem, in quorum poteſtate ſunt illi, qui paciſcuntur de nuptijs, poteſt per iudicem reſcindi tanquam iniuſtus, ſiue ſecuta ſit carnalis copula, ſiue non, niſi aliter parentes, aut illi qui in parentum loco ſunt, perſuaderi poſſunt. Pontificia autem conſtitutio contra pronunciat, nempe ratum eſſe matrimonium, quod inſcijs etiam & inuitis parentibus contractum ſit per verba præſentis temporis. Ad quam conſtitutionem Eraſmus in hunc modum reſpondet: Hîc, inquit, vſu venit Legiſlatori, quod ferunt Herculi, cui dum vnum cornu diſſecuiſſe Acheloo fluuio, magis etiam intumeſcens ex alia parte minitaretur amnis, imò fit, vt pro reſecto vno hydræ capite plura ſuppullulent. Non enim ſolum verùm eſt, quod dicitur: Ex malis moribus naſci bonas leges, verumetiam ex optimis legibus hominũ peruerſitas gignit mores peſsimos. Opi-

nor autem humanum eſſe decretum, ſolò conſenſu coire matrimonium, vt qui legem pro ratione temporum ſtatuit, poſsit eandem pro ratione temporum vel abrogare vel moderari, atq; iam nunc ex hac lege: Quòd adoleſcentes benè natos, quòd puellas etiam ſummo loco natas vidimus, & videmus implicari infauſtis perplexisq; coniugijs, ingenti luctu parentum & propinquorum, nonnunquam & ſummo Reipublicæ diſcrimine. Hæc Eraſmus, qui mollius Papam tractat. Egò dico: Præceptum Dei: Honora patrem & matrem, vt bene tibi ſit, anteponendum eſſe conſtitutioni Antichriſti. Nunquam enim Deus iſtud matrimonium probauerit, quod coijt contra ſuum mandatum. Quare nunquam rata habenda ſunt, neq; ſponſalia, neq; matrimonia, contracta inuitis & reluctantibus parentibus.

Si conſenſus non fuit liber, ſed vel coactus, vel eorum, qui per ætatem aut morbum ſano deſtituuntur iudicio, non eſt habendus pro conſenſu. Locum enim non habet conſenſus, vbi metus, vel coactio, vel error iudicij intercedit. Neq; refert, cùm de repudio agitur, ſiue coactio fuit abſoluta, hoc eſt, per vim externam facta, ſiue conditionata per minas, vnde metus.

metus. Neque liber eſt conſenſus, quando mentis vigor in iudicando, quaſi inficitur mero aut cœco amore. Vt enim radice viciata veneno, arbor non profert bonum fructum: ita mens vino & amore infecta, non ſanè iudicat. Peſsimi enim & imprudentiſsimi ſunt conſiliarij Amor & vinum. Quare ſi quis ebrius promiſit, cuius ſobrium pœnitet, poteſt à promiſsione diſcedere, & à iudice abſolui. Si interuenerit copula carnalis, ebrij cum amata fœmina, fortè etiam ebria, quæ affirmat & probat coram iudice, per vanos homines, vt lenones & fœminas infames, promiſsionem coniugalem compreſſam præceſsiſſe, nihilominus ſcortatio, & non coniugium habebitur. Quare iudex tales ſcortationis pœnæ ſubijciet.

Si conſenſus non fuit plenus, hoc eſt, claris verbis & perſpicuis expreſſus, non obligat ſimpliciter, ſed ex aliqua parte, videlicet cùm libidinoſus aliquis promiſſionibus obſcuris, quæ poſſunt plures interpretationes inſidioſè recipere, eaſque ſimplex virgo, aut vidua honeſtæ famæ de coniugio verè promiſſo intelligit, virginem aut viduam lactet, atque ita deceptam corrumpat. Hîc profectò iudico pronunciandũ eſſe pro perſona decepta, hoc vide

licet modo, vt deceptor, vel eam quā blanditijs pertraxit ad concubitum, in vxorem ducat, vel si ad hoc induci per iudicem non poſsit, multa ſtupratoris puniatur, vt ſatisfiat & magiſtratui & perſonæ læſæ.

Si contractus non fuit ſincerus, hoc eſt, ſi quis aut dolus, aut error claris verbis ſuberat, cuius generis ſunt: ſi quis mentitur Perſonam, fortunam, conditionem, qualitatem. Tot enim erroris genera, cùm de nuptijs agitur, numerant Canonici.

Perſonam mentitur, qui ſe alium fingit quàm eſt, vt ſi quis diceret ſe Senatoris filium, cùm ſit carnificis.

Fortunam mentitur, qui ſe diuitem iactat, vt ſtulti proci facere ſolent, cùm ſit pauperrimus.

Conditionem mentitur, cùm quis nobilem ſe dicat, qui eſt plebeius.

Qualitatem mentitur, ſi quis honeſtum ſe prædicat, & probum, cùm ſit inhoneſtus & improbus. Si quis veræ religionis ſectatorem ſe affirmet, cùm ſit hæreticus. Si qua ſe pro virgine ſpondet, cùm ſit corrupta. Si quis vel qua morbum celat ſuum ante ſponſalia, qui ante nuptias deprehenditur. Hîc iudex ſequatur Canonem: Fraus & dolus nemini debent pa

trocina-

trocinari. Item, Nemo debet lucrum de ſuo dolo reportare.

Porrò ſi poſt legitimum conſenſum aliquid inter perſonas, quæ pactæ ſunt de nuptijs, interuenerit, quod offendit, hac via procedendum eſſe iudico, vt primùm audiatur, an vterq; cupiat à pactione diſcedere, aut alteruter tantum.

Si vterque cupit à pactione diſcedere, iudex grauiter reconciliationi (modo ſpes ſit, vt tranquillè cohabitent reconciliati) det operam. Verùm ſi perſuaderi non poſſunt, vt conſumment promiſsionem legitimè factam, iudex quærat, an copula carnalis exceperit ſponſalia, nec ne. Si copula carnalis non acceſsit poſt ſponſalia, velim iudicem non magnopere eſſe ſolicitum, de cauſis offenſæ interuenientibus. Sed, ne quid deterius ex coactis nuptijs eueniat, permittere reſcindi contractum vt imperfectum, ita tamen, vt iuſtas pœnas fidei non ſeruatæ, ratione fortunarum & conditionis, luant. At ſi fortè copula interuenit, matrimonium conſummatum eſt, & pertinet quæſtio iam non ad repudium, ſed ad diuortium. Quare non licebit eis extra rationem fornicationis à pactione diſcedere, quàm copula confirmauerunt. Hoc reſcriptum fuit à

Gregorio IX. & Imperatorum approbatur legibus.

Sin autem alteruter à legitimo consensu ante nuptias cupit discedere, iudex rationes audiat mutatæ voluntatis, quæ si tales fuerint, vt vel meritò offendant, vel vitæ consuetudinẽ reddere possint molestam & insuauem potest iudex discessionẽ à pactione permittere, si cætera salua sunt.

Canonistæ in hoc ordine primo loco ponunt hunc casum. Si alteruter post sponsalia, matrimonio nondum completo, votum fecerit, hoc est, monasticam vitam elegerit, solutam aiunt promissionem. Quia scilicet nondum effecti sunt vna caro, completo scilicet matrimonio. Etsi autem nos votum istud, vt contra Deum susceptum, pro nullo habemus, sicuti suprà ostendimus, hoc tamen ex Canone isto colligimus, quòd Gregorius non voluerit solo consensu ratum esse coniugium ante nuptias.

Si quis honestè vixit ante legitimum consensum, ita vt nullo crimine publicè sit notatus, sed postea in infamiam ob quodlidet flagitium inciderit, potest honestæ personæ & innocenti, solutio pacti, modò petatur ante nuptias, concedi.

Si alteruter in grauem morbum & te-

trum

trum inciderit, vt in lepram, gallicam scabiem, epilepsiam, phrenesin, potest sanus à pacto discedere, præsertim si copula non interuenit. Neque enim potest quisquam bona conscientia illud implere matrimonium, quo vti sine abominatione non possit, quin & se ipsum & cæteros perdat, quin & liberos ad perpetuam miseriam & cõmune Reipub. detrimentum gignat. Ante annos 40. ciuis erat Coronæ epilepsia laborans. Hic vxorem duxit, & ex ea duodecim proles sustulit, in quib. omnibus paternus morbus vt hæreditarius hæsit. An non præstitisset hic ab ista pactione discessisse? Eos igitur, qui huiusmodi tetris abominandisq́ue morbis laborant, ita vellem esse affectos, vt sic vitæ rationes inirent, vt celibes viuere possent sine delicto, ne infortunium eorum ad multos peruaderet, sed se vnis concluderetur. Quàm enim dulcissimũ est genuisse, tam est acerbissimum videre liberos graui morbo afflictos, quem sæpè optarent parentes, fieri si posset, in se translatũ potius, quàm eum in liberis suis tanto cum dolore aspicere. Vellem profectò, vt lege caueretur, ne vllis, qui abominandis, hæreditarijs, & incurabilib. morbis laborant, permitterentur nuptiæ, præsertim cùm vide-

antur diuinitus ad celibatum vocari, quibus Dominus ademerit matrimonij, ex bona conſcientia exercendi, poteſtatem.

Si quis vel oculum perdat, vel naſum amittat: vel ei quicquam turpius eueniat, Canones & leges permittunt alteri à pactione nuptiarum diſcedere, ſi non interuenit copula.

Si ſuperuenerit affinitas fornicaria, hoc eſt, ſi ſponſus cognouerit aliquam ex cognatis ſponſæ ſuæ in prohibitis gradibus, ſiue diuinis ſiue humanis legibus, etiamſi ſponſa non cupit repudium, reſcindenda eſt pactio cum priore inita: non ſine animaduerſione in eum, qui fidem priori datam, non ſeruauit.

Permittuntur etiam nuptiæ, ſecundum Canones & leges, virgini aut fœminæ deſponſæ, ſi is, qui cum ea contraxit de futuris nuptijs, diutius inuita ſponſa peregrinetur. Nam illic dolus ſubeſſe videtur. Verùm hîc tempus biennij præſcribi velim, niſi fortè grauiores cauſæ moram iſtam non ferant, de quibus prudens iudex viderit.

Si quis poſt contracta ſponſalia cum vna (cum qua rem non habuit) cum alia contraherit, & cũ ea miſceatur, puniatur grauius, alijs in terrorem, ne tam facile reſcin-

ſcindant datam fidem, & impunitas ſceleris multis occaſio ſit peccandi: Sed maneat cum ſecunda, eò quòd cum ea conſummauerit promiſſum matrimonium, quod tamen vix felix & expers moleſtiæ fore ſtatuo.

Ex his repudij caſibus iudicari poteſt de multis alijs, qui vel ſub his continentur, vel his non multum ſunt diſsimiles.

DE DIVORTIIS.

SICVT diuortia triſtoria & grauiora ſunt quàm repudia: ita etiam maior cura in iudice requiritur, ne diuortia contra Dei voluntatem, aut faciat, aut approbet in certiſsimam eorum perniciem, qui non iuſtis de cauſis diuortia faciunt.

Sententiæ doctorum hac in re multum variant. Sunt enim qui vnam ſolummodo cauſam diuortij agnoſcunt. Sunt qui duas admittunt. Non deſunt qui tres iuſtas diuortij cauſas eſſe tradunt. Multi quinque enumerant. Alij adhuc multò plures. Quare etſi in tanta varietate videre, quid ſit ſequendum, difficile eſt: tamen expenſis rationibus ſingulorum, quid nobis videatur tutiſsimum, oſtendemus.

Qui vnam ſolummodo cauſam diuortij

constituunt, nempe adulterium, verbo Christi clarissimo se niti aiunt. Dominus interrogatus Matthæi 19. Num liceat homini dimittere vxorem quamuis ob causam, respondet: An non legistis, quòd qui fecit hominem à principio, masculum & fœminam fecit eos. Et dixit: Huius causa relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carnem vnam. Quapropter non amplius sunt duo, sed caro vna. Ex hoc fundamento infert hanc responsionem ad quæstionem propositam: Quicunque dimiserit vxorem suam, nisi ob fornicationem, & duxerit aliam, mœchatur. In his clarissimis verbis insistunt, nullam aliam admittentes rationem diuortij.

Verùm cùm his obijcitur: Paulus præter fornicationem, causam diuortij aliam ponit, 1. Corinth. 7. nempe infidelis desertionem, hoc est, cùm infidelis deserit & discedit maliciosè à pio coniuge. Hîc alij aliter respondent, Augustinus dicit: Infidelitatem esse adulterij quoddam genus atque ideo includi in responsione Christi, quasi verò Christus esset interrogatus de solo diuortio inter coniuges, & non de diuortio illo spirituali, inter Deum & hominem. Quare alia dilutio planè puerilis est, &

eſt,& ridicula,& indigna Auguſtino. Alij videntur ſibi rem acu, vt aiunt, tetigiſſe, ac illud vidiſſe, quod nemo ante ipſos videre potuerit. Dicunt enim, optimè conuenire inter Chriſtum & Paulum, in diuortij cauſis, modo hæc adhibeatur diſtinctio, quòd aliud coniugium par, aliud impar ſit. Chriſtus, inquiunt de pari coniugio interrogatus, reſpondet,& vnam cauſam diuortij in eo facit, nempe adulteriū. Paulus autem interrogatus de impari coniugio, ſimiliter reſpondet, vnam cauſam in eo diuortij eſſe, vedilicet,religionis imparitatem: Quaſi verò Chriſtus de genere vniuerſo interrogatus, hac verborum forma: Num licet homini de quauis cauſa dimittere vxorem, de ſpecie vna reſpondiſſet, & non ad quæſtionem, vt erat propoſita. At Iudæi omnes, inquiunt, fuerunt paris religionis. Verùm hoc falſiſsimum eſt. Fuerunt enim eo tempore diuerſiſsimæ Eſſæorum, Phariſæorum, & Saducæorum ſectæ, quæ non ſolùm inter ſe diſsidebant, verùm etiam plerique omnes coniunctis animis & ſtudijs ſe Chriſto opponebant. Neque defuerunt in iſto populo, cùm hæc quæſtio Domino opponeretur, qui ſanctis Dei nō minus aduerſati ſunt, quàm Mahometiſtæ hodiè Chriſtianis

aduer-

aduerſantur. Hinc videmus & Auguſtinum, & alios, alioqui viros optimos & doctiſsimos, debili niti fundamento.

Verùm qui reſponſum Chriſti Synechdochicôs accipiunt, non deſtituuntur firmis rationibus. Primum enim à genere tanquam à principio concludunt. Moſes, inquiunt, Deut. 24. ob rem turpem permittit diuortium, & exemplum rei turpis ponit adulterium. Licebit igitur ob alias res turpes, & cum infamia coniunctas, fieri diuortia, vt ſunt parricidium, venenum, proditio, vitæ inſidiæ, furtum. Ad hoc confirmandum, teſtimoniū Pauli adducunt: Si infidelis diſcedit, diſcedat, Non eſt alligatus frater aut ſoror in huiuſmodi. Ecce inquiunt, Paulus diſertè, præter fornicationem, deſertionem cauſam facit diuortij. Nam ſi deſerta perſona non eſt alligata deſertori, profectò non mœchatur, ſi nubet in Domino. Vbi enim nullum eſt vinculum, ibi libertas eſt, ad nouas quærendas nuptias. Iam ex hac Pauli ſententia, vnum ex duobus ſequi neceſſe eſt, videlicet, vel Paulum Chriſto aduerſari, cuius haud dubiè ſpiritu dictante, & ſcripſit, & locutus eſt: vel Chriſti verba accipienda eſſe Synechdochicôs, vt ſub vna certa ſpecie, more ſcriptura-

rum, genus contineatur, sub quo consimiles species, quo ad sceleris grauitatem attinet, contineantur. Verùm cum fieri non potest, vt Paulus Christo sit contrarius absque omni dubio Christus sub fornicationis nomine intelligit etiam crimina, quæ grauitate fornicationẽ vel æquant vel etiam superant. Pius & honestus maritus non minus tristatur ex veneficio, parricidio, & sacrilegio vxoris, &c. quàm ex adulterio. Quomodo autem hoc dilemma solui posſit sine sophistica, non video. Huc etiam vel maximè facere putant quæstionem à Pharisæis propositam. Interrogant enim Pharisæi, an liceat quauis de causa (vt vsitatum tum erat apud Iudæos) vxorem dimittere. Ad hanc quæstionem, Domini responsionem dirigendam esse contendunt, vt sit eius sensus: Non licet vxorem dimittere quauis de causa vestro more, sed oportet grauissimas esse causas, qualis est scortatio, vt scortatio sit posita solummodo exempli causa. Hoc præterea confirmari existimant testimonio Matthæi, qui ex verbis Domini sic scribit cap. 5. Dictum est antiquis: Quicunque dimiserit vxorem suam, det illi libellum repudij: sed ego dico vobis, quicunque dimiserit vxorem suam πα-

ρεκτὸς

ρεκτὸς λόγου πορνείας, hoc eſt, præter rationem adulterij, facit eam mœchari. Hîc non πορνεία ſolum, ſed λόγος πορνείας excipitur. Cùm ergo λόγος ſignificat rationem & porportionem, quid vetat Chirſti verba ſic interpretari: Qui demiſerit vxorem ſuam, niſi ob cauſam, quæ eam rationem criminis habet, vt ſcortationem æquet, ac proportionem quandam, quo ad ſceleris grauitatem attinet, cum ſcortatione habeat. Hanc ſententiam multi pij Imperatores ſecuti videntur, qui multa crimina in ſuis legibus enumerant, propter quæ diuortia admittunt.

Sunt autem hæc Iuſtiniani Imperatoris verba in Codice: Sicut enim ſine iuſtà cauſa diſſolui matrimonia iuſto limite prohibemus: ita aduerſa neceſsitate preſſum vel preſſam (quamuis infauſto, attamen neceſſario auxilio) cupimus liberari. Si quæ igitur maritum ſuum adulterum, aut homicidam, aut veneficum, aut certè contra noſtrum imperium aliquid molientem, vel falſitatis crimine condemnatum, inuenerit: Si ſepulcrorum diſſolutorem: Si ſacris ædibus aliquid ſubtrahentem: Si latronem vel latronum ſuſceptorem, vel abactorem, vel plagiarum, vel ad contemtum ſui, domuſue ſuæ, ipſa inſpi-
ciente

ciente cum impudicis mulieribus, (quod maximè etiam caſtas exaſperat) coitum ineuntem: Si ſuæ vitæ veneno, aut gladio, aut alio ſimili modo inſidiantem: Si verberibus (quæ ingenuis aliena ſunt) afficientem ſe probauerit: tunc repudij auxilio vti, neceſſariam ei permittimus libertatem. Vir quoq; pari fine claudetur, nec licebit ei ſine cauſis apertius deſignatis, propriam repudiare iugalem. Hucuſque Imperator.

Ambroſius affirmat, licere mulieri à viro diſcere de tribus cauſis. Vna, ſi adulter fuerit maritus. Altera, ſi apoſtata, quantum ad religionem. Tertia, ſi vxore per libidinem abuti voluerit, & iuſtum naturalemq; eius vſum inuertere. Sed non rectè concludit Ambroſius, cùm iubeat mulierem manere innuptam, propterea quòd ei non liceat, quod viro, quod profectò falſiſsimum eſt, quantum quidem ad cauſas diuortij, & libertatem nouas quærendi nuptias attinet. Rectiſsimè enim à ſcholaſticis dicitur: Coniuges ad paria iudicantur, quantum quidē ad thorū. Item: Vbi par eſt ratio, par debet eſſe iudicium.

Canoniſtæ, vt ex his verſibus liquet, multo plures diuortij cauſas fecêre, quæ tamen omnes non ſunt probandæ, ſicuti

ex parte ſuprà declarauimus,& infrà declarabimus. Verſus autem hi ſunt.

Error,conditio,votum,cognatio,crimen,
Cultus diſparitas,vis,ordo,ligamen,honeſtas,
Si ſis affinis, ſi forte coire nequibis:
Hæc ſocianda vetant,connubia iuncta retractãt.

In his verſibus, duodecim numerantur impedimenta matrimonij, quæ & vetant contrahenda , & dirimunt contracta. 1. Error, ſcilicet perſonæ. Vt cum Iacobo Lia pro Rachel in lectũ traditur. 2. Conditio, ſcilicet ſeruitutis. Vt ſi quis contraheret cum ſerua, quæ ſe liberam dicebat. 3. Votum, ſcilicet religionis, ſeu monachatus. 4. Cognatio,quam triplicem faciunt, naturalem, ſpiritualem, legalem. 5. Crimen videlicet, ſi quis gladio vel veneno maritum tolleret, vt eius viduam in vxorem ducere poſſet. 6. Cultus diſparitas, vt ſi Chriſtianus Iudæam duceret. 7. Vis ſeu violentia, videlicet, ſi quis cogat fœminam, vt ſibi nubat. 8. Ordo, ſcilicet ſacer, vt ſi quis ſubordinatus fuerit in ſubdiaconum, & ſupra. 9. Ligamen, hoc eſt, ſi quis ligatus eſt vni,non poteſt alteram ducere. 10. Honeſtas, hoc eſt, publicæ honeſtatis iuſticia. Hac enim cauetur, vt aiunt, ne quis contrahat cum cognatis ſponſæ ſuæ, ſi illa moriatur ante

nuptias.

nuptias. 12. Impotentia, hoc eſt, inhabilitas corporum ad vſum coniugij.

Quid igitur, dicat aliquis, in tanta opinionum deuerſitate ſequendum eſt? Non eſt difficile, ex ijs quæ diximus, videre, quæ ſit ſententia veriſsima, & quid poſsit iudex bona conſcientia ſequi. Non eſt dubium, Chriſtum ſub ſpecie vna, totum genus comprehendiſſe, quemadmodum firmis argumentis oſtendimus. Verùm longiori diſputatione omiſſa, deſcendamus ad iuſtas diuortij cauſas, hac vna diſtinctione obſeruata: Quædam ſunt vera coniugia, quædam videntur coniugia, & non ſunt. In illorum diuortijs tutiſsimum eſt ſequi Chriſti regulam, rectè intellectam. In his minus eſt periculi.

Vt autem omnia diſtinctius explicentur, Primùm proponemus & explicabimus ſex cauſas diuortij vſitatas. Deinde quoſdam caſus ſubijciemus, quos ad certas regulas examinabimus.

Cauſæ diuortij vſitatæ.

PRIMA, Adulterium.
SECVNDA, Malitioſa deſertio.
TERTIA, Inhabilitas corporum, ad vſum motrimonij.

QVARTA, Error.
QVINTA, Violentia.
SEXTA, Impietas.

Prima causa diuortij.

PRIMA causa diuortij, eaq; iustissima, est adulterium. Verùm hic ante omnia considerandum est, quòd persona lapsa in adulterium, aut semel fortè atque iterum lapsa est, sine infamia publica, aut deploratæ maliciæ est, & prostituit se cum infamia publica. Si semel fortè aut iterum lapsa est, & spes apparet, vt admonita castè viuat, suaderem vt innocens persona peccatum lapsæ condonaret, & in gratiam reciperet, quò tegeretur malum domus suæ, & sepeliretur scandalum. At si ita rea persona vitam instituit, vt nihil nisi domus contaminatio cum scandalo, & pessima alijs exempla ab ipsa posint expectari, omnino abijcienda est, vel magistratus autoritate. Hic enim locum habet dictum Salomonis: Qui retinet adulteram, stultus est, & iniquus. Item Syrach 25. Si ductum manus tuæ non sequitur, à corpore tuo rescinde eam, & dat ei libellum repudij. Et Chrysostomus: Sicut crudelis est & iniquus, qui castā dimittit: Sic fatuus & ini-

& iniquus, qui retinet meretricem. Patronus enim turpitudinis eſt, qui celat crimen vxoris. Hermes, diſcipulus Pauli, ſic ait: Si ſciuerit vir vxorem ſuam adulterium commiſiſſe, & ea non agit pœnitentiam, ſed permanet in ſuo vitio, reus erit peccati vxoris, & particeps adulterij ipſius, ſi eam retineat.

Diuortium autem in hoc caſu ideò fit, quia cùm adulter vel adultera fit vna caro cum ea perſona, qua abutitur, deſinit eſſe vna caro cum ea perſona, cui iuncta erat matrimonio. Siquidem malitioſe ſeparauit, quod Deus ſanctè coniunxerat. Nam vt matrimonium ex duobus vnum facit: ita adulterium eam copulam nefariè diſſecat, & vnitatem diuidit.

Tametſi autem, vt iam dictum eſt, adulterium eſt per ſe iuſta cauſa diuortij: tamen circumſtantiæ interdum incidere poſſunt, quæ diuortium iuſtè impediunt. Quare hîc nemo debet propria auteritate abijcere perſonam in adulterio deprehenſam, ſed iudicis ſententiam poſtulabit, vt examinetur cauſa cum ſuis circumſtantijs. Huc igitur qualis debeat eſſe iuris proceſſus, quale examen inſtituendũ, quomodo ſententia ferenda, quidq́ de damnata perſona ſit ſtatuendũ, adijciam

Cùm igitur petitur diuortium fieri, innocens persona sistat coram iudice personam ream, sed prius literis præfecti consistorij legitimè citatam, idq; ante sextam septimanam, priusquam sententia feratur, vt rea persona spacium dispiciendi, quæ suam causam concernunt, habeat. Hoc modo citatam & constitutam coram iudicibus, firmis testimonijs adulterij ream conuincet, siue persona quæ accusatur, neget crimen, quod obijcitur, siue non. Sæpè enim fieri potest, vt persona, quæ accusatur adulterij, mentiatur se adulterij ream, idq; vel isto pacto à duriori coniuge liberari posit, vel etiam vt noceat illi personæ, cum qua consueuisse se dicat, vel alia quauis de causa. Nam innumeræ sunt inquitatis insidiæ. Nullo igitur modo satis erit iudicibus, sicuti quidam existimant, si rea persona de seipsa testimonium ferat. Quod & lege cautum est, qua dicitur: Alleganti propriam turpitudinem non est credendum. Postulet ergo iudex ab actore clara & idonea testi monia, quæ etiam iureiurando confirmentur, vt certo constet, nullũ calumnijs, aut mendacio locum dari.

Persona quæ firmis testimonijs conuicta est de adulterio, non statim damnanda est,

da eſt, ſed iudex, priuſquam diuortij ſententiam feret, duplex inſtituet examen: Vnum actoris, alterum reæ perſonæ. Ab actore quæret, num ipſe ſit alienus à crimine, num habeat teſtimonium magiſtratus ſui, & paſtoris, de ſua innocentia. Nam illum mundum eſſe oportet, qui alterum propter immundiciem abijcere decreuit. Quod ſi actor ſuam innocentiam teſtimonio magiſtratus ſui, & paſtoris probauerit, & deprehenſus fuerit eorum teſtimonio innocens, iudex ſe vertet ad ream perſonam examinandam. Fieri enim poteſt, quòd rea perſona, & conuicta de adulterio, habeat aliquid occultum, quod accuſatori obijciat, quo diuortium impediri poteſt.

Verùm, vt ad certa capita omnia reuocemus, ea quæ ſequuntur, diuortium in hoc caſu impediunt.

PRIMVM, ſi is, qui diuortium petit propter coniugis adulterium, eodem ſcelere contaminatus deprehenditur, non permittetur diuortium, modo par ratio ſceleris ſit. Huius ſententiæ iuſtiſsima ratio eſt. Nam cùm rea perſona ob TVRPITVDINEM FACTI excludi petitur, ſequitur, non abijciendam eſſe ab æquè ſcelerato. Nihil inquius eſt, ait Au-

gustinus, quàm causa fornicationis dimittere vxorem, si ipse maritus conuincitur fornicari. Et Erasmus ait: Maritus adulter non habet ius diuertendi ab adultera, quam docuit impudicitiam. Huc facit, quòd coniuges iudicentur ad paria, quantum ad thorum attinet. Non igitur potest vir, qui fidem non seruat, vel cogere vxorem vt seruet, vel eam ob adulterium excludere.

Quid si, inquies, alter coniugum vitam corrigit piè & castè viuendo, eluitq́ maculam pœnitentia: Alter verò manet inemendabilis, & quotidiè magis se immergit in adulterij cœnum, faciendum est? Num is, qui vitam correxit, debet retinere personam inemendabilem, cum perpetuo suæ domus dedecore? Nequaquã. Nam hîc par ratio sceleris non est. Qui enim vitam correxit, & emendauit piè & castè viuendo, habetur apud Deum & Ecclesiam innocens. Quare pius magistratus, poterit illum sententia diuortij liberare ab inemendabili & incurabili membro, secutus exemplum periti medici, qui cùm affecta membra in humano corpore curat, quod curationem admittit, fouet, & conseruat: quod autem putrescit indies magis magisq́, & insanabile permanet,

abscin-

abſcindit, ne ſanatum & reſtitutum membrum ſimul cum incurabili pereat.

SECVNDVM, Si maritus proſtituit vxorem, non poteſt adulteram excludere, cùm ipſe ſceleris autor exiſtit. Quid enim iniquius eſt, quàm vindictam petere eius criminis, cuius ipſe præcipuus es autor? Proſtitutionis rationem habet excluſio nocturna, cùm miſera fœmina fugiens ſæuitiam mariti, cogitur alienum tectũ quærere, eiecta domo à marito. Maritum enim qui hoc facit, iudico non minus ſceleratè agere, quàm ſi vxor excluſa, & quodammodo abſciſſa à marito, ſcortatione ſe pollueret.

TERTIVM, Si vxor credidit virum defunctum, & nupſit alij, non debet à marito reuerſo propter adulterium abijci. Non enim malitia, ſed ignorantia peccauit. Quare & iuſtum cenſeo, vt maritus eam in gratiam recipiat. Verùm ſi maritus abſuit propter infame factũ, & poſtea, reconciliatus magiſtratui, reuertitur, & repetit vxorem, non eſt cogenda honeſta fœmina, vt ad infamem maritum redeat, ſed maneat apud poſteriorem, præſertim ſi venia impetrata à iudice, nupſit.

QVARTVM, Si cognita fuit ab aliquo, quem proprium maritum fuiſſe cre-

didit, non culpa, ſed error eſt iudicandus.

QVINTVM, Si mulier vi compreſſa eſt, non debet ob iniuriam, quæ paſſa eſt, puniri. Non enim qui patitur, ſed qui facit iniuriam, puniendus eſt.

SEXTVM addunt Canoniſtæ, Si maritus, poſtquam culpam vxoris deprehendit, cum ea conſueuit, loco reconciliationis habebitur, adeò vt perierit marito inſonti ius omne dimittendi adulteram. At ego non video, cur cuiquam fraudi debeat eſſe ſua clementia, qui ſemel atque iterum ignoſcit confitenti, & emendationem pollicenti, & redintegrata gratia non abſtinet ab vxore, ne præbeat occaſionem relabendi, cur is, veluti fautor alienæ nequitiæ, ſpoliatur iure dimittendi, ſi compererit inemendabilem.

Poſtquam autem omnia ad iſtum modum diligentiſsime examinauit iudex, & deprehendit, actorem non iuſtè culpari, nec vllam conſorti ſuæ euidentem præbuiſſe cauſam ad peccandum, diſpiciet iudex, num hortatio ad condonationem iniuriæ, videlicet, vt perſona quæ offendit, recipiatur rurſus in domum innocentis, ſit è re eccleſiæ, reipublicæ, & perſonæ offenſæ, nec ne. Si videtur eſſe locus emendationi, & conditio perſonæ offen-
ſæ hoc

ſæ hoc ferre poteſt, hoc eſt, ſi perſona innocens priuatam vitam degit, & ad functionem aliquam honeſtam in Republica aut Eccleſia parum idonea videtur, poteſt iudex hortari innocentem, vt condonet offenſam, & recipiat rurſus in ſua promittentem emendationem, & ſuppliciter petentem veniam, ſed non coget autoritate. Nam ſi hoc faceret, contra iuſticiam faceret, & boni iudicis officio non fungeretur.

Verùm ſi innocens perſona in dignitate aliqua eſt conſtituta, hoc eſt, ſi vel fungitur aliquo ſublimi officio in Eccleſia aut Republica, vel fungi aliquando poterit, non patietur iudex reconciliationem fieri, ita vt rurſus rea perſona iungatur ei quam offendit, tantum abeſt, vt ad eam hortetur. Nam ea reconciliatio & cohabitatio redderet innocentem inidoneum ad publici muneris functionem, vt in quem infamia conſortis redundaret, non ſine iniuria & damno Eccleſiæ & Reipublicæ. Triſte exemplum huiuſmodi caſus vidimus Anno 1547. Nam cùm vir pius, & præclarum in Eccleſia Dei organon, vellet ſtupratam ab alio coniugem retinere, Rex ipſe Chriſtianus, eius nominis tertius, cum ſenatu regni, & Academiæ,

prudenter cogitantes, quid inde incommodi ſequeretur, compulerunt optimum virum, etſi valdè reluctantem, vt ream perſonam dimitteret, ne ipſe, qui innocens erat, redderetur functioni, qua ſumma cum laude fungebatur, inutilis. Non ergo debet iudex hortari ad iterandam cohabitationem, ſi viderit eam vel Reipublicæ, vel Eccleſiæ nocituram, ſed potius ſua autoritate eam impedire, optimi Regis exemplo.

Porrò cùm reconciliatio, & iterata cohabitatio locum non habet, iudex ſententiam diuortij grauiter, vt vicarium Dei decet, pronunciabit, ac innocenti perſonæ liberum faciet, ſectandi alias nuptias, quandocunque velit, nullo termino præſcripto, modo in Domino.

Sed quid de liberis natis, aut conceptis ante latam iudicis ſententian, & quid de rea perſona ſtatuendum? Sit ne illi omnis ſpes nouarum nuptiarum adimenda? De priori huius quæſtionis parte Canones & leges rectè ſentiunt, de poſteriori minimè.

Quantum autem ad liberos attinet, iuxta leges & Canones, legitimi habebuntur in coniugio nati, & concepti latam ſententiam, niſi fortè ex tempore natiuita-

tiuitatis colligi poteſt adulterinus fœtus, vt ſi maritus tempore conceptionis, abfuiſſe probatur, hoc eſt, integris duodecim menſibus ante partum. Neq; debet probrum parentum liberis obijci, modo ipſi improbi non ſint. Vnde Chryſoſtomus: Qui virtute propria decoratur, parentum ſuorum opprobrijs non dedecoratur. Et Hieronymus: Non in ſeminibus, ſed in voluntate naſcentis, cauſa vitiorum eſt atque virtutum.

Quantum autem ad ream perſonam attinet, ſi magiſtratus ciuilis eam morti non adiudicat, id quod meritò facere deberet, multi ex patribus iudicarunt, eam indignam eſſe nouo coniugio, quæ tam ſacrilegè ordinationem Dei violaſſet, & vinculum, quod Dominus ipſe ligauerat, tam perfidè rupiſſet. Fateor equidem indignam eſſe, ſed miſericordiæ Domini multæ ſunt, quæ faciunt, vt obliuiſcatur peccatorum eorum, qui ſe ad illum in vera pœnitentia conuertunt. Quare iudico non prorſus reæ perſonę & pœnitenti adimendã eſſe ſpem noui coniugij: Sed propter diſciplinam in Eccleſia ſeruandã, tria facienda ſunt: Primùm exploranda eſt reæ perſonæ ſeria pænitentia, idq; ad certum tempus, prout videbitur iudici ſufficere,

habita

habita ratione infirmitatis, & insidiarum diaboli. Deinde prohibebitur rea persona, ne illi nubat qui se polluit adulterio, excepta causa, quam infrà indicabimus. Nam qui vel ducit quam polluit adulterio, siue viuente viro siue mortuo, adulterium continuare videtur. Ideo Leo rectè dixit: Nullus ducat in vxorem, quam adulterio polluit. Idem quoq; Augustinus sentit. Neq; huic sententiæ rectè opponitur Dauidis exemplum. Non enim ad exempla, sed ad leges vita instituenda est, nisi exempla cum legibus congruant. Tertio iubebitur rea persona, si alias quærit nuptias, mutare locum, & eò se conferre, vbi ipsius turpitudo non innotuit. Hanc disciplinam vtilem esse iudico, quæ etiam seruatur in ducatu Saxonico, & in alijs Ecclesijs reformatis. Nisi enim hæc disciplina seriò seruetur, breui omnia adulterijs plena erunt. Quare optarem, vt magistratus, cui à Deo gladius traditus est, in vindictam malorum operum, in hac re suum faceret officium.

Quidam huic concessioni, qua concedimus reæ personæ nouas nuptias, opponunt dictum Pauli, 1. Cor. 7. Vxor à viro ne separetur. At si separata fuerit, maneat innupta. Paulus hîc non loquitur de mulie-

muliere, quæ cogitur ſententia iudicis à viro, propter adulterium diſcedere: Sed de voluntaria mulieris à viro defectione, propter impatientiam, aut alias moleſtias domeſticas, quæ ſæpè incidunt. Græcus ſcholiaſtes rectè reſtringit hoc dictū, cùm ait: εἰ μὴ τι ἐπὶ λόγῳ πορνείας.

Quòd autem Canoniſtæ putent innocentem ſolui, & ream perſonam manere ligatam, falſum eſt. Non enim manet ligatio, niſi maneant qui ligantur. Si ergo maritus ſolutus eſt legitimè, non manet vxor ligata marito. Nam alioqui maritus ſimul ligatus eſſet. Sed deſolutione vinculi coniugalis, in prima tractatus huius parte, plura diximus.

Secunda cauſa diuortij.

Secundam cauſam diuortij Paulus 1. Corint. 7. ponit, hiſce verbis: Si infidelis diſcedit, diſcedat. Non eſt enim ſeruituti ſubiectus frater aut ſoror in huiuſmodi. Hîc Paulus loquitur de coniugio, in quo alter coniugum fidelis eſt, alter infidelis. Nam quia ſuaſerat Paulus, ne fidelis infidelem coniugem, modo conſentit ſecum habitare, dimittat, poterant hoc modo interrogare: Quid faciet igitur fidelis, ſi infide-

infidelis se deserit? Respondet Apostolus: Si infidelis discedit, discedat, hoc est, pius æquo animo ferat, si infidelis se deserit. Rationem regulæ subiungit: Non est enim seruituti subiectus frater aut soror in huiusmodi, hoc est, Si acciderit infidelibus matrimonio iunctis, vt eorum alter, post initum matrimonium, fidelis efficiatur, alter verò maneat pertinax in sua infidelitate, atque insuper odio religionis, sua sponte piam personam deserat non est seruituti subiectus frater aut soror, hoc est, fidelis persona deserta, libera est à vinculo coniugij. Si libera, certè nouas sectari nuptias, ei non denegabitur.

Porrò qui putant Paulum aduersari Christo, nec Christi, nec Pauli verba rectè perpendunt. Christus loquitur de abijciente temere coniugem, quod minimè licere affirmat. At Paulus loquitur de persona iniustè deserta, cui magistratus opem ferre debet, vt posit piè & tranquillè viuere, quod fit, dum ei nouas nuptias concedit. Breuiter, Christus loquitur de faciente diuortium, Paulus autem de patiente diuortium. Sententiam illorum, qui ideò existimant Paulum pronunciare, desertam personam liberam esse, quia infidelitas est species scortationis, & eorum opinio-

opinionem, qui Chriſtum aiunt de pari, Paulum verò de impari loqui coniugio, ſuprà refutaui.

Hanc ſpeciem deſertionis Lutherus, & alij excellentes Theologi, rectiſsimè ad genus, hoc eſt, quamlibet malitioſam deſertionem transferunt, videlicet, cùm quis tædio vel odio piæ & honeſtæ vxoris diſcedit, non coactè, ſed ſua ſponte, vt alios fortè amores ſectetur, ſiue fortunas quærat. Ratio autem, cur ex ſpecie genus concludunt, hæc eſt, Paulus 1. Timoth. 5. ait: Si quis ſuorum & maximè domeſticorum curam non habet, fidem negauit, & eſt infideli deterior. Qui autem deſerit vxorem piam, ſeu quæ deſerit maritum pium, non ſuorum domeſticorum curam habet. Proinde fidem abnegauit, & infideli eſt deterior. Iam ſi talis deſertor eſt infideli deterior, profectò multò minus expectandus eſt, quàm ſimpliciter infidelis. Nam perfidia infidelem ſuperat. Huc facit quòd Paulus cauſam liberationis coniugis fidelis, à ſeruitute coniugis infidelis, nō ſtatuit infidelitatem diſcedentis, (Nam ſuprà pronunciauit, infidelitatem non eſſe iuſtam diuortij cauſam) ſed diſceſſum infidelis. Præterea non dubium eſt, piam & honeſtam fœminā deſertam,

iuſtè

iuſtè liberari à deſertore, qui ſe à ſuo corpore abſcindit, & malitioſè ſpoliat iure corporis ſui: Quæ res profectò honeſtæ fœminæ non minus triſtis eſt, quàm adulterium mariti præſentis. Idem iudicandum eſt, de viro, ſi vxor eum ſimili malitia deſeruerit.

Porrò cùm innocens perſona & deſerta conqueritur ſe deſertam eſſe, & non poſſe caſtè extra coniugium viuere, petat à iudice poteſtatem, nouas quærendi nuptias, quam poteſtatem ei concedat iudex; Sed hiſce conditionibus: Primum deſertæ perſonæ triennium expectandi deſertorem præſcribatur. Fieri enim poteſt, vt deſertor interea temporis animum mutet, & ductus pœnitentia, redeat ad deſertam. Deinde hoc tempore exacto. tribus vicibus in publico placito curet deſerta perſona deſertorem citari. Poſt hæc, ſi comparere nolit deſertor, nec per literas aut nuncium certiorem reddiderit deſertam de reditu ſuo, veniat deſerta ad iudicem, triplici teſtimonio munita. Primò, quod vixerit honeſtè & modeſtè, & cum marito, à quo nunc eſt deſerta, & toto deſertionis tempore. Secundò, quòd triennium poſt deſertionem ſit exactum. Tertiò, ternæ citationis in publico placito. His

to. His ita ordine geſtis & examinatis, ſumma cum diligentia & grauitate, iudex faciat innocenti & deſertæ perſonæ facultatem nubendi alij, cui vult in Domino. Idem iudicium ſit viri à muliere deſerti.

Cæterùm, ſi fœmina moroſè & proteruè cum eo, à quo ſe deſertam conqueritur, vixiſſe conuincitur, vt illa quidem malitia viciſſe, hic verò impatientia victus eſſe videatur, iubeatur adhuc alterum triennium expectare, in pœnam ſuæ aduerſus maritum contumaciæ. Hanc enim pœnam, ſua moroſitate & proteruia, iuſtiſsimam meruit. Hoc tempore, hoc eſt, duplicato triennio, lapſo, ſi continere non poteſt, fiat ei, propter deteriora cauenda, nubendi facultas.

Verùm ſi fœmina teſtimonium habet, ſe placidè humaniter & caſtè cum marito præſente vixiſſe, & poſtea ipſo deſertionis tempore, hoc eſt, intra triennium illud, quo deſertor expectandus erat, ſe polluit ſcortatione, nolim iudicem ei nuptias permittere in ea ciuitate aut prouincia, vbi ſe polluit, ſed vt iubeat eam aliò proficiſci, vbi minus nota eſt, illicq́ nubere in Domino, ſi continere nequit.

Quid ſi fœmina, quæ caſtè & placidè cum marito deſertore vixit, exacto trien-

nio, quo exſpectandus erat deſertor, humana infirmitate lapſa (præſertim cùm iam deſperarit de reditu deſertoris) peccarit? Hîc puto miſericordiam requirere, vt infirmitatis muliebris habeatur ratio, & permittatur ei potius honeſtè nubere, quàm impurè viuere in certiſsimum animæ ſuæ interitum. Idem iudicium ſit de marito deſertore.

Tertia diuortij cauſa.

Inhabilitas corporum ad vſum matrimonij, tertia diuortij cauſa eſt, & poterit hæc inhabilitas eſſe, & in maſculo, & in fœmina, vt Conſiſtorijs notum eſt.

Inhabilitas viri plures poteſt habere cauſas. Alij enim natura ſunt Eunuchi, hoc eſt, inepti ad coniugium, de quibus Chriſtus Matth. 19. Alij voluntate ſunt facti Eunuchi, vt Origines, qui ſeipſum caſtraſſe dicitur. Alij in morbo longo inhabilitatem cõtraxerunt. Nonnulli per violentiam facti ſunt inidonei. Interdum etiam etſi rariſsimè, occurrunt contrario malo laborantes, ex quo inhabiles ſunt ad vſum coniugij. Nonnunquam faſcino & veneficio adeò inhabiles redduntur viri, vt nunquam ſanari poſsint. Fœminæ inhabi-

inhabilitas occultior eſt, videlicet, cùm congreſſum viri ꝓpter naturæ vitium, aut incurabilem morbũ ferre, vel omnino nõ, vel non ſine valetudinis periculo poteſt.

Quantum autem ad inhabilitatem viri attinet, plura ſunt ordine iudici perpendenda. Primum, an præceſſerit nuptias. Secundũ, aut ſit ſubſecuta nuptias. Tertiũ, an ſit curabilis. Quartũ, an eius rei mulier fuerit conſcia ante nuptias. Pro hac enim varietate variabunt & iudicum ſententiæ.

Si inhabilitas in maſculo præceſsit nuptias, in materia coniugij, vt vocant, peccatum eſt, & poteſt liberari perſona ſana, quæ diuortium petit. Non enim fuit verũ coniugium. Siquidem non legitimè conſentiunr, cùm vnus fallit, alter errat, fallit impotens, errat potens. Cùm ergo Deus nec fallaciam, nec errorem probat, non eſt dicendus eos coniunxiſſe. Proinde iudex, ſi intellexerit ex probationibus, incurabile vitium eſſe, mox declarabit ſuo teſtimonio, non fuiſſe matrimonium. Verùm ſi ſpes ſit curationis, triennium ſtatuatur, in quo patienter expectetur curatio: quæ ſi fruſtrà tentata fuerit, iudex pronunciabit coniugium nullum fuiſſe, & liberum faciet ſanæ perſonæ alias quærere nuptias, quocunqꝫ tempore voluerit.

Si ſubſecutum eſt vitium poſt nuptias, & poſt complexum maritalem coniugū, nullo pacto permittendū eſt diuortium: Cùm nullos ob morbos incidentes, poſt nuptias deceat coniuges à coniugio conſummato diſcedere. Fortuna enim afflicta, ſi abſit culpa, petienter in coniugio ferenda eſt.

At ſi quis vel ferro ſeipſum caſtrauit poſt nuptias, vel pharmacis ſe ludo Veneris inutilem reddidit, vt homicida magiſtratui puniendus tradatur, vt diuortio per gladiū facto, ſanæ perſonæ conſulatur.

Si alter fuit conſcius infirmitatis alterius ante nuptias, cogantur ſimul habitare, & alia officia ſibi mutuo præſtare. Nam perſona conſcia vitij alterius, abſq; dubio fraudem meditata eſt, quæ fraus non debet illi prodeſſe, ſi poſtea diuortium petat.

Porrò quantum ad inhabilitatem fœminæ attinet, ſi eſt perpetua, fallacia & error fuit, itaq; nullum matrimonium. Si vel ætate vel arte inhabilitas corrigi poteſt, cum patientia expectanda eſt curatio triennium. Verùm ſi inhabilitas in fœmina ſecuta eſt nuptias poſt maritalem congreſſum, ex morbo aliquo, æquo animo eſt ferenda, quemadmodum de viro diximus.

Porrò

Porrò ne fallatur iudex, non erit contentus ſimplici narratione, ſiue vterq; fateatur inhabilitatem, de qua alter coniugum conqueritur, ſiue alter ſolummodo. Nam vt non eſt credendum alleganti propriam turpitudinem: ita nec credenda eſt inhabilitas corporum, ſine firma probatione, quæ per honeſtas matronas inſtituetur, ſi de fœmina agitur, per iuramentum verò & externa ſigna probabilia, ſi de viro dubitatur. Hæc ſint ita caſtis caſtè dicta: ab impuris ſermonibus monachorum volens abſtinui, qui craſsius de hiſce rebus loquuntur, quàm vt deceat humanum pudorem.

Quarta cauſa diuortij.

Errorem propoſuimus, quartam diuortij cauſam eſſe, cuius aliquoties ſuprà meminimus. De hoc tenenda eſt regula: Errantis voluntas nulla. Canoniſtæ in hoc argumento, vt antea quoque monuimus, quadruplicem errorem faciunt, videlicet, perſonæ, conditionis, fortunæ, qualitatis: quorum duos priores, videlicet perſonæ & conditionis, ad ſubſtantiam, reliquos autem, videlicet fortunæ & qualitatis, ad accidentia matrimonij referunt.

Subſtantiæ, aiunt, partes ſunt materia, videlicet perſonæ ipſæ contrahentes, & forma, videlicet, ipſa matrimonij obligatio conſummata. Error ergo in perſona (vt illi volunt) vitiat matrimonium, vt materia: Error in conditione, vitiat coniugium, vt forma: vt cùm putatur eſſe liber, qui poſt nuptias deprehenditur eſſe ſeruus. Propter hos errores dirimunt Canoniſtæ matrimonium, non autem propter errorem fortunæ, vt ſi quis iactet ſe Crœſum, cùm ſit Codrus, nec qualitatis, cùm pro virgine nubit, quæ eſt corrupta. Ego autem matrimonio iam conſummato illis aſſentior, qui propter qualitatis errorem, videlicet, cùm, quæ pro virgine habebatur, corrupta eſt deprehenſa, poſſe dirimi matrimonium ſtatuunt. Nam ſiue vitiata fuit ante ſponſalia, ſiue poſt ſponſalia, ſed ante nuptias excluſionis ſententiam meretur. Si enim ante ſponſalia fuit corrupta, ſiue ſponte, ſiue per vim, & nihihominus vt virgo pacta eſt de futuris nuptijs, fraudulenter ſponſum fefellit, & ſponſus manifeſto errore deceptus eſt, putans virginem, quæ fuit corrupta. Licebit igitur honeſto viro etiam matrimonio conſummato conqueri de fraude & errore, & poteſt iudex illum liberare, qui tam turpiter dece-

deceptus est (modo alioqui sit honestus) idque propter turpissimam fraudem, & manifestum errorem. At si post sponsalia, sed ante nuptias est corrupta, tunc si id sponte factum est, ab adulterij crimine non est aliena, vt quæ tam sacrum fœdus de promissis nuptijs perfide violauerit. Quare etiam par est, vt adulterij sententiæ subiaceat. At si per vim compressam se dicat, consentaneum non est, cùm ante nuptias de tanta iniuria non sit conquesta. Etsi autem probare posset, vi se compressam esse: tamen à fraudis vitio non liberatur, quæ vim sibi illatam tacuit. Breuiter igitur in hunc modum concludo, Si vel firmis testimonijs, vel ex vtero prægnante, vel ex partus tempore fuisse corrupta, quæ pro virgine nupsit, poterit honestus vir agere contra corruptã tanquã adulteram, & diuortium petere, præsertim cùm Deus iubeat illam vt adulteram puniri, Deut. 22. & post innocens persona alias nuptias in Domino quærere.

Quid, inquiet aliquis, dicendum est de distinctione Grassiani, qui alium errorem substantiæ, quo soluitur matrimonium, alium accidentium, quo non soluitur matrimonium, esse dicit? Profectò in tanta re nimis ridiculè dialecticis argutijs nugatur

Gratianus. Quis enim vnquam iure dixerit, magis pertinere vel ad ſubſtantiam perſonæ libertatem & ſeruitutem, quàm diuitias, virtutes, & vitia? An non hæc omnia ſunt in perſonis accidentia? Tu putas hunc eſſe liberum, qui eſt ſeruus, atq; ideò in ſubſtantia erratum dicis? An non prorſus ſimili modo erratur, ſi putas hanc eſſe virginem, quæ eſt meretrix? Profectò vtrobiq; erratur in accidentib. Nam ſiue quis liber ſit ſiue ſeruus, ſiue diues ſiue pauper, ſiue virgo, ſiue meretrix, ſalua manet ſubſtantia perſonæ, & error ſolummodo eſt in qualitate. Similitudines quas adfert Graſsianus de agro vendito Marcello, & occupato poſtea à Paulo, qui ſe Marcellũ mentitus eſt: Et de aurichalco oblato pro auro promiſſo. Item de prælatura tenui, quam quis putauit eſſe diuitem. Et de vinea, quam putauit eſſe vberrimam, quæ tamen ſterilis inuenta eſt, nihil planè ad rem faciunt Cœcus enim eſt, qui non maximam diſsimilitudinis rationem hîc eſſe videt. Quare Graſsiano hæc tria oppono: Primum, Errantis voluntas nulla. Secundum, contractus bonæ fidei, cui dolus dedit cauſam, ipſo iure nullus. Tertiũ, lex diuina expreſſe permittit eiuſmodi ſtupratam deſerere, & mandat eam obrui lapidib. Quin-

Quinta diuortij causa.

Quintam diuortij causam diximus esse violentiam, de qua, priusquam meum consilium dabo, ascribam Philippi Melanchthonis sanctißimæ memoriæ sententiam, cuius verba in libello de coniugio hæc sunt: Cùm textus Matth. 19. tantum faciat mentionē adulterij, valde pugnant aliqui, non posse fieri diuortia, propter sæuitiam & insidias vitæ structas. Sed in codice lex Theodosij, quam existimo graui deliberatione piorum scriptam, vt tunc vsitata diuortia restringeret ad certos casus, concedit diuortium etiam in his casibus. Etsi autem aliqui reijciunt hanc legem, & contendunt eam ab Euangelio dissentire: tamen hi non rectè intelligunt discrimen legis & Euangelij. Et cùm expressè dicat Dominus: In politia Mosi diuortia permissa esse, propter duritiam cordis, significat aliam esse gubernationem hominum sanabilium, qui sunt membra Ecclesiæ, & volunt obtemperare Euangelio, aliam politiam impiorum & contumacium, qui frenos legum pati nolunt. Si quis est igitur talis maritus, qui sæuitiam in coniugem exercet, & admonitus

à paſtoribus , non deſinit furere , & domeſticæ Eccleſiæ inuocationem turbare, & vxorem ita crudeliter tractare , vt vita in periculo ſit,hic certè magiſtratus politici imperio cohercendus eſt, qui non ſolùm vitam perſonæ innocentis tueri debet,ſed etiam debet eius conſcientiæ conſulere, ne fracta dolore & indignatione tandem abijciat inuocationem , aut aliquid iniuſtè faciat,vt dicitur : Furor fit læſa ſæpius patientia. In eo caſu in perſona crudeli non pertinente ad Eccleſiam, magiſtratus politicus Theodoſij lege vti poſſe videtur : Imperia politica vult Deus honori eſſe bonis,& terrori malis. Vult Deus tegi eos , quorum mores ſunt ſine ſcelere. Vult eis concedi pacem ad inuocationem , ad educationem , ad inſtitutionem ſobolis. Vult latrones reprimi , ſiue domi,ſiue foris latronicia exercent. Non deſunt vnquam in imperijs homines contumaces , iniuſti & ἄστοργοι , excercentes in ſuos iniuſtam ſæuitiam , quales nominat Dominus in hac concione duros corde. Hactenus verba Philippi retulimus. Huius viri ſententiam videmus eſſe , vt innocenti perſonæ ſuccurratur diuortio,& habeatur conſcientiæ ipſius ratio, hoc eſt,vt permittatur illi nubere , ſi continere ſe

non

non poteſt. Nunc breuiter noſtrum ſubijciemus conſilium.

Cùm maritus, vt leo, omni depoſita pietate & humanitate, cum vxore habitat, tyrannicè & crudeliter verbis & verberibus eam tractans, adeò vt miſera mulier vitæ ſuæ metuat: Hic iudex primum diligenter, quantum fieri poteſt, inquiret ſæuitiæ cauſas. Deinde ijs, ſi fieri poteſt, cognitis, reconciliationi grauiter ſtudebit. Tum ſi periculum videtur imminere innocenti, eximet eam periculo non diuortio, ſed ſeparatione domeſtica, idque ad triennium, ne quid deterius fiat. Præſertim cùm natura doceat, eos non poſſe aut debere cohabitare, intra quos continua ſunt diſsidia: & eſſet profectò crudele, periclitanti non ſubuenire. Triennij memini, quia tantum temporis velim tribui ſtudio reconciliationis. Verùm ſi fruſtrà tanto tempore reconciliatio tentatur iuſtum fiat diuortium, & innocens ab impari liberetur iugo. Et cùm non dubiũ ſit huiuſmodi violentiam mulieri piæ & honeſtæ multò triſtiorẽ eſſe, quàm ſi maritus adulterium cõmitteret, & ſibi pacificè per mitteret viuere: ſuaderem innocentis con ſcientiæ conſulendum eſſe nouis nuptijs, modo continere non poſsit, aut eius vitæ

ratio

ratio alioqui mariti auxilium postularet. Canones ista statuunt, quando sæuitia viri tanta est, vt vxor non possit securè cum eo sine vitæ periculo versari, ac ne quidem præstita sufficienti cautione, tum matrimonium iure separari, quo ad thorum attinet. Sed duriores sunt Canones, cùm non innocentis conscientiæ consulant. Quare Imperatoris & Philippi sententiam Canonib. præferendam esse iudico. Nam cùm Christus non corrigit, sed excusat Mosen, qui propter duriciem cordis permisit diuortia fieri, excusandus est etiam pius magistratus hodiè, qui succurrit tyrannide & sœuitia iniustè presßis.

Si quis obiecerit dictum Pauli: Vxor à viro non discedat. Quod si discesserit, maneat innupta, aut reconcilietur viro. Respondeo, aliud esse loqui de voluntaria & temeraria discesßione, de qua Paulus agit, aliud de coacta & necessaria, qualis ea est, de qua hîc agimus, vbi locus reconciliationi nullus relinquitur.

Cæterùm crudeli isti leoni, omnem spem nouarum nuptiarnm ademtam velim, præsertim viuente læsa parte, siue in matrimonio, siue extra matrimonium. Huiusmodi enim pœna iustè infligitur bestiæ sæuienti & violento, qui Dei ordinationem

tionem adeò proteruè pedib. conculcat.

Si obijcitur, non poſſe eum continere, igitur concedendum eſſe illi remedium diuinitus ordinatum, hoc eſt, coniugium. Reſpondeo, magiſtratus officium eſſe, ipſius libidini mederi, idque eo remedio, quod Deus morbo tyrannidis & violentiæ curando deſtinauit, hoc eſt, gladio.

Quæ hactenus diximus, ſic accipi volo, ſi fœmina ipſa culpa caret. Nam ſi æquè ſæuit in maritum verberib. & verbis, iudico ſeparationem fieri debere, omni ſpe nouarum nuptiarum vtriſque ademta, vt vel iſto pacto in gratiam mutuam redire cogantur.

Sexta diuortij cauſa.

Sextam diuortij cauſam propoſuimus eſſe impietatem in Deum. Hæc impietas in Deum cum pertinaci ſtudio & indefeſſo conatu pertrahendi piam coniugem in eandem impietatem coniuncta, iuſtè matrimonium ſoluit, quemadmodum docebimus. Hanc impietatem diſtinguo ab infidelitate, de qua Paulus loquitur 1. Cor. 7. cùm ait: Si quis frater vxorem habet infidelem, & hæc conſentit habitare cum illo, ne dimittat illam Et ſi qua mulier habet

habet virum infidelem, & hic consentit habitare cum illa, ne dimittat eum. Huius præcepti seu consilij paulò infrà rationem subiungit Apostolus, hisce verbis: Vnde enim nosti mulier, an virum saluum facias? aut vnde nosti vir, an mulierem saluam facias? Infidelitas, de qua hîc Paulus loquitur, est eius, qui nondum didicit Christum, nec illi nomen dedit, de quo tamen spes est, vt audito & cognito Euangelio, conuertatur, & fiat membrum Christi. Ab eo qui talis est, Paulus non vult mulierem discedere, sed manere cum illo, hac scilicet spe, vt sana doctrina & sancta conuersatione eum ad Dominum conuertat, quo saluus fiat. At impietas, de qua hîc loquimur, est vel deficientis prorsus à religione Christiana, vel ruentis in hæresin perniciosam, quæ tametsi externam Christi confessionem retinet, fidei tamen fundamentum euertit. Est ergo duplex impietas hæc, videlicet ἀποστασία & hæresis.

Ἀποστασία est blasphemia in Spiritum sanctum, videlicet, cùm quis à vera religione, qua imbutus erat, perfide deficit, & Christo non solùm renunciat, verùm etiam eum in suis membris persequitur, adeò vt nihil illi sit carius, nihil optabilius, quàm posse secum omnes à Christo auer-

auertere, in eorum certissimam damnationem,& in Christi contemtum. An non putas honestam & piam coniugem, potius ferre velle mille in marito adulteria, quàm in hanc incurabilem blasphemiam, cum æterna maledictione & damnatione coniunctam? Abscindit enim se alias apostata à corpore Christi, in quo solo est salus: coniungit se Satanæ hosti Christi, ac insuper studet pertinaciter & indefessè piam coniugem pertrahere in suam blasphemiam. Quid hîc faciet pia fœmina? profectò si propter insidias vitæ structas, licet diuertere à violento marito, multò magis licebit ab eo discedere, qui animam perdere conatur, cuius multò maiorem curam pios oportet habere, quàm fortunarũ & corporum suorum. Paulus 2. Cor. 6. dicit: Ne sitis iuncti cum infidelibus. Quæ enim est participatio iusticiæ cum iniquitate? aut quæ societas luci cum tenebris? Quis autem consensus Christi cum Belial? aut quæ pars fideli cum infideli? Quis autem consensus templo Dei cum idolis? Cùm igitur de hoc impietatis genere, hoc est, de ἀποστασία, seu vniuersali defectione à Christo, & de pertinaci studio conatuque se abducendi à Christo, conqueritur alter coniugum, iudex cognita veritate

potest

poteſt piam & innocentem perſonam ſententia diuortij liberare, præſertim cùm huiuſmodi apoſtatæ diabolico ſpiritu agitentur, adeò vt qui piè decreuit viuere, & perſeuerare in vera religione, non poſsit ſine periculo ſalutis ſuæ.

Alterum impietatis genus eſt hæreſis, quæ non eſt vniuerſalis defectio à Chriſtiana religione, ſed tantum alicuius falſi dogmatis electio & defenſio. Hæc hæreſis aut eſt in fundamento, hoc eſt, contra articulos fidei directè: aut non eſt in fundamento, vt quæ poſsit ſtare cum articulis fidei. Deinde hæreſis, quæ eſt in fundamento, vel eſt curabilis, vel pertinax. Si eſt curabilis, expectanda eſt patienter emendatio. At ſi eſt pertinax, hoc eſt, ſi curari non poteſt, vt quæ quotidiè fiat peruicacior, radicem egit, vt euelli non poſsit, de hac præceptum Pauli ad Titum 3. teneatur: Hæreticum hominem poſt vnam & alteram admonitionem caue. Si ergo maritus aliquis talis fuerit, & conatur pertinaciter & indefeſſè coniugem in ſuum errorem pertrahere, & illa metuit, ne infirmitate paulatim victa labaſcat, velim eam maturè ſe ad iudicem conferre, ac petere liberationem à præſenti periculo. Hanc (etſi Canoniſtæ tantum faciunt ſepara-

ſeparationem in hoc caſu, quo adthorum attinet) liberare poteſt iudex per ſententiam diuortij, permiſſa facultate nubendi poſt triennium. Verùm ſi hîc magiſtratus gladio faceret diuortium, non ſolùm innocenti, verùm etiam Eccleſiæ Dei, & ſocietati humanæ melius conſuleret. Extat enim mandatum Dei, Deut. 13. quòd qui loquatur auerſionem à Domino Deo, interficiatur, vt malum tollatur de medio populi Dei.

Quod ſi autem maritus impia dogmata amplexus, non conatur vxorem ſecum in errorem perducere, maneat ipſa apud maritum, & lugeat mariti ſui miſeriam. Idem iudico, ſi labitur in hæreſin maritus, qua non euertitur fundamentum.

CASVS VARII.

QVAERITVR nonnunquam, num is, qui habet vxorem propriam, & interea cum vxoris ſuæ ſorore, aut quauis alia, quam ei non licuit per legem Dei & naturæ attingere, concumbat, num debeat propterea in poſterum amplexum vxoris propriæ tanquam inceſtum fugere, nec ne? Hæc quæſtio nullum locum habet, vbi magiſtratus ſuum facit officium, &

pœna capitis punit adulterũ & incestum. Verùm vbi per negligentiam magistratus reo parcitur, & vxor, quod iure posset, non petit diuortium, sciendum est, quòd affinitas superueniens, matrimoniũ consummatum non dirimat. Est enim regula iuris: Factum legitimè retractari non debet, licet postea casus eueniat, quo non potuit incoari. Verùm si hoc accidisset inter sponsalia & nuptias, ab vtraq; abstinere debuisset. Scholastici hîc distinctionem fingunt, & dicunt, huiusmodi incestu maritum amittere ius petendi ab vxore debitum, nequaquam tamen licere ipsi, petenti debitum negare. Iniustum enim foret puniri vxorem, propter peccatum mariti. Hoc quidem rectè à scholasticis dicitur, quòd non liceat marito vxori debitum negare. Nam hoc illi ex obligatione diuina, naturali, & ciuili debet. Verùm priorem partem sententiæ scholasticorum corrigendam iudico, & dico, quòd post reconciliationem cum vxore offensa, ius suum integrum recipiat maritus. Neque enim tanta vis illegitimæ coniunctionis esse debet, vt propterea vsus consummati matrimonij impediatur, nisi fortè pars offensa separationem postulet. Idem iudicium sit de fœmina, similiter peccante.

ALI-

ALIVS.

Quæritur, ſi quis poſt deſponſam ſibi vnam, alteram ducit in vxorem, num debeat redire ad deſponſam, vel retinere eam, quam poſt ſponſalia cum priore duxit? Hîc multi pernicioſo errore implicantur, dum non diſcernunt inter conſenſum ſeu promiſsionem de futuris nuptijs, & iuſtum ſeu conſummatum matrimoniū. Ex quo fit, vt ſæpe malè ſeparent, quos coniunctos eſſe deceret: & coniungant peſsimè, quos ſeparatos eſſe præſtaret. Atq; ita ſe coram Deo alieni peccati reos faciunt, dum autores fiūt adulteriorū. Hîc ergo tutiſsimum erit ſequi hanc diſtinctionem: Si quis rem habuit cum deſponſa, conſummauit matrimonium, & adulteriū commiſit alteram ducendo. Quare relicta adultera debet redire ad propriam, modo illa velit adulterum in gratiam recipere. Neque enim cogi debet, vt eum recipiat. At ſi non habuit conſuetudinem cum deſponſa, diſceſsit à promiſsione facta priori, ducens ſolenniter alteram, quam retinebit, deſponſa à promiſsione abſoluta. (Hoc autem ita accipi velim, ſi hæc poſterior ignara fuit pactionis cum priore initæ. Nam ſi ſciuit ſe contrahere cum

ſponſo alterius, iniuſtè fecit: Quare iuſtè ab eo ſeparabitur, & redibit ad eam, cui prius fidem dedit.) Sed dicet fortè aliquis: Ideo iubetur redire ad priorem, vt iſto modo puniatur ipſius temeritas. Reſpondeo: Non oportere pœnam duplicare malitiam, ſed iuſtè punire peccatum. Quare potius ſuaderem, tales remittendos eſſe ad magiſtratum politicum, qui poteſtatem habet, vel mulcta pecuniaria, vel plagis, vel carcere, vel exilio fœdifragos puniendi.

Non dubito fore, qui hanc noſtram ſententiã ſint improbaturi. Dicent enim, iuſticiam poſtulare, vt fides, priori data, ſeruetur. His ita reſponſum volo: Si hic caſus, de quo agimus, vt par eſt, reuocetur ad iuſticiæ normam, ſtabit profectò noſtra ſententia. Iuſticia ſiquidem requirit, vt qui alterum læſit, compenſet iniuriam. Iam autem deſponſæ poteſt ſatisfieri iudicio bonorum virorum, vt non conqueratur de iniuria ſibi facta ab eo, cui fidem dedit, etiam diſcedat ipſe à pactione. Ductæ autem domum & paſſæ maritalem congreſſum poſt ſolennitatem nuptiarum non poteſt ſatisfieri, ſi dimittatur à marito. Nam virginitas amiſſa reſtitui nequit, neq; infamiam vlla pecunia æquat.

Deinde

Deinde quia minus malum reſpectu maioris mali bonitatis quandam rationem habere videtur, minor profectò iniuria cedet maiori. Nunc autem minor iniuria eſt diſcedere à pactione nuptiarum ante conſummatum matrimonium, quàm poſt conſummatum matrimonium, deflorata virgine matrimonij vinculum ſoluere. Quare dubitare non poſſum, quin peccent contra Deum, iuſticiam, & omnem æquitatem, qui ſecus in hoc caſu iudicant, vt qui adulteria & iniuſta diuortia approbent.

ALIVS.

Quæritur, ſi alter coniugum poſt nuptias in morbum contagioſum incidat, vt congreſſus maritalis non careat periculo, num liceat diuortium facere? Bucerus hîc durior eſt, vt in multis, quæ ſunt huius argumenti. Sed hoc firmiſsimè tenendum eſt: Fortunam non puniendam eſſe, ſi abſit culpa. Quare nulla calamitas, quantumuis magna & horrenda, quæ inter viuentes accidit (ſi abſit culpa) diſſoluat coniugium. Diſcernendum eſt enim accuratè inter ea, quæ ſunt per ſe culpæ, & quæ non ſunt culpæ, ſed pœnæ ſolummodo iudicio humano, quæ ſæpè ſuas laten-

tes causas apud Deum habent. Has oportet coniuges patienter ferre, & se inuicem tanquam ꝓpriam carnem fouere. Quantum autem ad amplexum connubialem attinet, facilè, modò Deum timeant, & se verè ament, inter eos conueniet. Quis enim amat aliquem, & nihilominus vult ipsum in certißimum periculum conijcere?

ALIVS.

Frequens & hic casus proponitur in consistorijs. Fœmina si promißionem de nuptijs factam, & propter speratas nuptias admisisse marem, tanquam proprium maritum, à quo nunc deseritur, conqueritur. Hic si reus fatetur factum, & inficiatur promißionem, iudex diligenter inquiret de fama fœminæ, qualis fuerit, antequam à viro, de quo conqueritur, compressa est. Et si honesta fuisse deprehenditur, iudex se ad stupratorem conuertet, eiq́ꝫ grauiter exponet, quàm Deo displiceat mendacium, cum hominis perpetua infamia coniunctũ, & quod æquet crimine homicidium, & quàm horrendæ pœnæ mendacibus diuinitus immineant. Deinde seriò hortabitur reum, vt eam, quam promißionib. perduxit ad stuprum in vxo-

in vxorem ducat. Qui ſi ita admonitus, perſtiterit in negando conſtans, iudex coget ipſum, vt ſe non promiſiſſe iuramento confirmet, idq́ non ſuo tantum, ſed ſeptem viris adhibitis, vel ex cognatione, ſi haberi poſſunt, vel ex alijs, qui teſtimonium pietatis & honeſtatis habent. Et hoc iuramentum præſtabitur in publico placito coram iudice politico: Quo facto, ad iudicem Eccleſiaſticum redibit purgatus, qui ipſum pronunciabit liberum, quantum ad humanum iudicium attinet, cum hac admonitione, vt ſciat ſe vindicem Deum habiturum, ſi periurio fefellit.

At ſi reus fatetur factum, & nulla promiſsio de nuptijs eſt interpoſita, ſed ſimplex virgo blanditijs illecta, admiſit ſtupratorem, quid hic faciendum? Lex Dei mandat, vt eam quam violauit, ducat & dotet. Imperatoria verò vt aut ducat aut dotet. Sed qui Chriſtiani eſſe & nominari volunt, nimium laxant frena libidinibus, dum relinquunt in ſtupratoris poteſtate, velit ne eam ducere aut dotare, nec ne, quam ſtuprauit. Quod profectò dolendum eſt inter Chriſtianos fieri. Nam vt corrigatur, non eſt ſperandum, præſertim vbi hic magnatum quotidianus luſus eſt, quorum arbitrio leges

rogantur & abrogantur : Vellem profe-ctò magiſtratum hîc ad minimum cogere ſtupratores, ad elocandum cum dote eas quas ſtuprarunt : Et abrogare legem, bo-no quidem conſilio latam, de mulcta no-uem marcarum, præſertim cùm videat magiſtratus euentum ſuæ expectationi non reſpondere. Putauit enim, vt iſto pa-cto refrenaretur libido in puellis, ne tam facilè ſe proſtituerent.

ALIVS.

Incidit & hic caſus : Quidam dormit cum vxore abſentis marili, illa concipit & parit. Maritus reuerſus, ex partu adulte-rium deprehendit, & per ſententiam iu-dicum dimittit vxorem, & ducit aliam. Hîc quæritur, an is qui polluit abſentis vxorem, poſsit relictam & legitimè di-miſſam ducere ? Reſpondeo, qui hoc fa-cit, videtur continuare adulterium, niſi fortè hæc tria concurrant : Si præcedat publica pœnitentia : Si cum polluta pro-ficiſcatur in locum, vbi factum ignoratur: Si amore ſobolis natæ, & vt eam, quam ſeduxit, in viam reducat, ne peius ruat. Tunc enim iudico coniugium fore legiti-mum, quo vti poterunt bona conſcientia. Verùm ſi ſolo amore libidinis hoc facit,

quem

quem ex mutua consuetudine contraxerant, & iunguntur coniugio, adulterium planè continuant, vbicunque loco habitant: Et Deus sæpè testatur huiusmodi nuptias sibi displicere, dum sinit tales ruere in reprobum sensum, vt post coniugiũ infeliciter initum, infeliciter viuant, adeò vt alter alterius aspectum ferre nequeat

ALIVS.

Haud raró & hic casus offertur. Ebrius & libidine excœcatus iuuenis, vt optato potiatur amore, dat fidem ebriæ virgini aut fœminæ de coniugio: res plerunque per Lenas & Lenones agitur, postea sobrius pœnitentia ductus, discedere à promissione cupit, accusatur, sistitur in iudicio, producuntur testes fidei datæ. Quid hîc dicendum? Vinum & amor pessimi sunt consiliarij, Lenæ & Lenones, diaconi diaboli, nihilo meliores. Quid enim, quæso, interest inter adolescentem ebrium, & mente captum? Quid mentis habet fœmina, cui Baccho iuncta Venus, conduplicauit insaniam? adeo vt Mimus non inepte videatur dixisse: Amare & sapere vix Deo conceditur. Amor enim & vinum in hominis potestate sunt antequam bibat: postquam verò biberit, ipse est illorum posses-

poſſeſsionis & mancipij. Dico ergo, quod malè conglutinauit vinum, quod temeritas, quod cœcus amor, quod malè per lenas & lenones, ſuos diaconos, coniunxerat diabolus, hoc per ſuos miniſtros ritè dirimat Deus. Neq; enim ſentiendum eſt, eos à Deo coniunctos eſſe, qui malè coniuncti ſunt. Nam vt Deus tantum coniungit, quod rectè coniungitur: ita idem Deus per ſuos miniſtros rectè dirimit, quod malè coniunctum erat.

ALIVS.

Quæritur quoq;, an is qui repudiatam ob aliam cauſam, quàm ob fornicationem duxerit, ſit mœchus, nec ne? (Nam ex verbis Chriſti certum eſt, non eſſe mœchum, qui eiectam propter adulterium ducit.) Reſpondeo: Chriſtus quidem videtur eum, qui ducit eiectam ob aliam cauſam, quàm ob adulterium, mœchum pronunciare. Ita enim ait: Quicunque repudiatam extra cauſam ſtupri duxerit, mœchatur. Sed idem dicit: Non eſt bonum hominem eſſe ſolum. Idem pœnitentes in gratiam recipit. Dico ergo: Qui ducit repudiatam in fraudem prioris coniugij, mœchatur, manente adhuc celibe, qui iniuſte vxorem abiecit. Hoc enim

tempo-

tempore ſpes reconciliationis aliqua reliqua eſſe videbatur. Et in hanc ſententiam verba Chriſti accipienda ſunt. Verùm poſtquam is qui repudiauit iniuſtè vxorem, duxit aliam, omni ſpe reconciliationis excluſæ ademta, vincilum rupit coniugij. Quare is non mœchari putandus eſt, qui derelictam ſuſcipit. Nam demiſſa iniuſtè nunc liberata eſt per adulterium mariti, quod ipſe, aliam vxorem ducendo, priori illegitimè dimiſſa, commiſit: vt iam non ſit adultera, ſi nubat alij in Domino, nec ipſe adulter, qui eam ducit: Nihilominus tamen velim rem ad iudicem ſupremum deferri, vitandi ſcandali cauſa, & vt ſit ſecurior innocens perſona.

Sed quid eſt dicendum, ſi maritus, qui abiecit vxorem ſine cauſa, manet celebs? Tentabit excluſa reconciliationem triennium, quæ ſi interea reditum ad maritum impetrare non poteſt, conqueratur de iniuria ſibi facta coram magiſtratu politico. Si autem magiſtratus reo percit, innocens ferat iniuriam patienter, mutet locum, proficiſcatur in terram, vbi nota non eſt, exponat pio paſtori iniuriam ſibi factam, petat infirmitatis ſuæ rationem haberi. Hîc paſtor conſulens conſcientiæ afflictæ mulieris, poterit eam hortari ad nuptias

alias,

alias, ne infirmitate victa, ruat in libidines, aut alia horrenda scelera, & tandem in desperationem, atque ita pereat, cui succurri poterat, permissione noui coniugii. Neque censendus est adulter, qui eam ducit, præsertim cùm nec in fraudem prioris coniugij id facit, nec vlla reconciliationis spes reliqua videbatur.

ALIVS.

Incidit & hic casus haud raro. Aliquis ducit vxorem, & ducta vxore, furtum cōmittit, aut aliud facinus, cum perpetua infamia coniunctum, adeò vt homines honesti, eum mensæ & mappæ, vt dici solet, consortem non patiantur. Reus autem, vt non veniat in manus magistratus, & infami supplicio afficiatur, fuga sibi consulit. Quid hîc faciet honesta & innocens fœmina? Certum est hanc discessionem mariti, desertionem non esse voluntariam, sed coactam, atque ideo desertionis prætextu innocenti non succurritur. Quid ergo? Non est dubium, quin piæ & honestæ fœminæ talis casus sit multò tristior, quàm si coniunx adulterium commisisset. Durissima præterea lex fuerit, si iubeatur innocens sedibus incertis infamem & vagabundum quærere. Durum quoque esset, si con-

ſi continere nequit, manere innuptam. Etſi autem lex Theodoſij Imperatoris ſanctiſsimi (quam ſequi ſummus magiſtratus abſque ſcelere poteſt) hic abſoluit innocentem perſonam: tamen ꝓpter multas cauſas hoc conſilium non inutile iudicauerim: Sedeat innocens perſona annos quinqꝫ (quod tempus ſummus magiſtratus poteſt ſuo arbitrio moderari, vt ſit vel breuius vel longius) lugeat infortunium coniugis, viuat honeſtè & pudicè. Exacto autem quinquennio, veniat ad iudicem, petat ſuæ infirmitatis rationem haberi. Hic ex ſuperiorib. regulis ſtatuo, iudicem poſſe innocenti & honeſtæ perſonæ alias nuptias concedere, ſed re prius communicata cum ſupremo magiſtratu, vel eius vicario, vt ſecurior reddatur perſona innocens. Nam & is qui ob ſuam infamiam abijt, ciuiliter mortuus eſt, & ſuo ſcelere, quod Deus ligauerat, abrupiſſe videtur.

Sed quid, ſi poſt quinquennium redierit maritus in gratiam cum magiſtratu? An poterit iuſte repetere vxorem, quæ iam alij nupſit? Si innocens perſona nupſit ſine iudicis ordinarij ſententia, & autoritate ſupremi magiſtratus, debet profectò vel redire ad priorem maritum, vel manere innupta. Neque enim cogi debet

ad coha-

ad cohabitandum cum infami. Hoc tamen ita accipi velim, quod ſummus magiſtratus, vt dixi, in hoc caſu Theodoſij legem ſequi poſsit, præſertim cùm facinus prepetratum æquet crimine fornicationẽ, ſi non ſuperet. Ego ſolummodo hîc expono, quid velim fieri à iudicibus ſubordinatis, qui conſiſtorijs præſunt. Verùm ſi ex ſententia iudicis ordinarij, & ex permiſsione ſummi magiſtratus, elapſo quinquennio, contraxit, non debet ad priorem redire, ſed manere apud poſteriorẽ. Nam Deus odit confuſionem libidinum, & vagas cõmixtiones. Verùm hîc præſtaret, facinoroſum & infamem dignis pœnis ſubijcere, ne reuerſus innocenti moleſtus eſſet, & ſcandalo plures offenderet.

ALIVS.

Interdum fit, quod maritus deſerta vxore in aliam terram proficiſcatur, atq; illic vxorem ducat. Quid hîc iudicandum eſt de fœmina, quæ illi nubit? Certum eſt, quòd nubat alieno, & non ſuo. Eſt ne igitur adultera cenſenda, vt ille adulter? Deſertor ille verè adulter eſt: ſed decepta non eſt pro adultera habenda, donec neſciat ſe cum alieno viro habitare. Verùm, mox vbi reſciuerit ſe alieno viro nupſiſſe, & ni-

& nihilominus adultero misceatur, iudicabitur adultera. Antea enim excusabat ignorantia & error, adeò vt nec conscientia ipsius vulnerari, nec fama ipsius periclitari debeat. Ita enim Augustinus rectè definit, cùm ait: Si virgo nupserit nesciens, viro alieno, hoc si semper nesciat, nunquam ex hoc adultera erit: Si autem sciat, iam ex hoc adultera esse incipit, ex quo sciens, cum alieno cubauerit. Sicut enim in iure prædiorum, tam diu quisque bonæ fidei possessor rectissimè dicitur, quàm dui se possidere ignorat alienum. Cùm verò sciuerit, nec ab aliena possessione recesserit, tunc malæ fidei perhibetur, tunc iustè iniustus vocabitur. Hactenus Augustinus. Idem iudicium sit de masculo, si duxerit, quam non sciuit alienam esse. Debet ergo iudex, vbi fraus innotuerit, innocentem personam liberare, ac ipsius innocentiam suo testimonio declarare. Indignissimum enim foret, & contra omnem iusticiam & æquitatem notam infamiæ innocenti inurere, aut vllam pœnā infligere, vt quæ putarit se Deo obœdire, cùm iuxta ordinationem ipsius nuberet. Hinc sequitur, quòd in eo coniugio liberi suscepti legitimi habeantur, & quòd iustū sit, vt decepta persona nō fraudetur bonis,

quæ

quæ illi vt legitimæ vxori cum ſuis liberis debetur: reliqua bonorum parte cedente illi, ſub cuius dominio adulter eſt. At deſertor ille, deceptor & impurus adulter, dignus eſt, qui ſupplicijs iuſtis ſubijciatur, ne alij exemplo deteriores fiant. Neque enim licet magiſtratui, vice DEI fungenti, talibus impoſtoribus parcere: quod ſi fecerit, reus erit alieni peccati, & autor ſcandali.

Quid ſi deſerta nubat, antequam ea quæ alieno nupſit, reſciuerit ſe alieno nupſiſſe? Abſtineat à thoro alieni, rem deferat ad iudicem conſiſtorianum. Hic magiſtratui politico rem exponat, petatq́ue, vt propter gloriam Dei,& conſeruandam ſocietatem humanam contemtorem ordinis diuini puniat. Verùm ſi hîc magiſtratus politicus negligentior fuerit, fortè pecunia, aut aliquo affectu corruptus, hoc do conſilium, vt decepta & innocens perſona petat diuortium propter conſcientiam ſuam. Nequaquam enim exiſtimo, huiuſmodi coniugium ſine vaſtatione conſcientiæ conſiſtere poſſe.

ALIVS.

Nuper & hic caſus mihi propoſitus eſt. Quidam homicidium commiſit, &, ne veniret

niret in manus magiſtratus vindicis homicidij, aufugit, nec ſcitur, quò ſe recepit: Vxor eius iuuencula integrum expectauit triennium, quæ poſtquam nunc de mariti reditu deſperat, petit infirmitatis ſuæ rationem haberi per alias nuptias. Verùm quia non fuit mihi expoſitum homicidij genus, ad quæſtionem ſimpliciter reſpondere non potui. Nam cùm theſes, quæ infinitæ ſunt, non ferunt reſponſionem ſimplicem, circumſtantiæ quibus veluti veſtiuntur hypotheſes, inquirendæ ſunt. Hæ enim ſæpè mutant actionum qualitates. Quam ob rem ad diſtinctiones deſcendendum erit, ne generis amplitudine decepti, demus reſponſa, quæ ſingularibus nullo pacto conueniant. Hîc itaque iudico diſtinctionem huiuſmodi adhibendam eſſe: Homicidium de quo quæritur, aut fuit inuoluntarium, aut voluntarium. Si inuoluntarium fuit, profectò extra clupam eſt, qui metu pœnæ aufugit. Iuſtum igitur erit, vt vxor vel quærat maritum, vel maneat innupta, deplorans & mariti & ſuam miſeriam. Si conqueritur ſe continere non poſſe, fugiat ocium cum Penelope, oret, laboret, ieiunet, fugiat occaſiones peccandi, contineat ſe domi, nec admittat leues homines in colloquium.

Nullo enim pacto licet ei nouas quærere nuptias, viuente marito, vt qui non sponte, sed coactus metu citra suam culpam peregrinetur. At si homicidium voluntarium fuit, & cum infamia coniunctum, nolim vxorem insontem maritum infamem & vagabundum quærere, sed exacto quinquennio, si continere non potest, nec se alere sine mariti auxilio, nubere in Domino, idque non sine venia impetrata à summo magistratu, qui, à cōsistorianis admonitus de fœminæ infirmitate & necessitate, potest bona conscientia nouas nuptias illi concedere, maximè si probatur esse honesta & innocens. Sin autem homicidium factum sine infamia est, vt si quis in iusto conflictu aduersarium occidit, sedeat vxor septennium: Et si interea non cognouerit vbi sit maritus, nec ipse ei scripserit, velim iudices consistorianos rem deferre ad supremū magistratum, hoc est, ad principem ipsum, qui potest, datis literis, facere ipsi facultatem nubendi in Domino, ne misera in periculum veniat, & tandem in desperationem, propter suam incontinentiam. Quod autem velim rem deferri ad supremū gubernatorem, ideo facio, vt qui eam ducit in vxorem, sit securior, ne alter fortè aliquando reuersus, negocium illi faciat.

ALI-

ALIVS.

Quæritur, ſi maritus quiſpiam in longinquas regiones profectus, conſentiente vxore, diutius emanſerit, quàm conuenerat inter ipſum & coniugem, quid ſit ſtatuendum de vxore domi remanente? Hic caſus non eſt pro deſertione habendus. Eſt enim ab eo diuerſiſsimus. Quare & hîc aliter ſtatuendum, quàm de malitioſa deſertione. Primùm itaq; cauſa profectionis examinanda eſt, quæ vel neceſſaria, vel vtilis, vel temeraria eſſe poterit. Pro harum cauſarum diuerſitate, de longiori mora abſentis mariti iudicandum eſt. Neceſſariam cauſam profectionis voco, cùm aliquis cogitur ſuperioris mandato obœdire, fortè melitiæ vel legationis cauſa. Vtilem dico, cùm rei familiaris augendæ gratia maritus ad peregrinas terras proficiſcitur. Temerariam nomino, cùm homines leues militiam non neceſſariam ſequuntur, ſed tantum vt otientur, & liberius inter ſuæ farinæ homines viuant.

Si igitur neceſſaria cauſa eſt emanſionis, vxor expectet maritum ad vitæ terminum, niſi certos de morte rumores audiuerit ab hominibus non leuibus, ſed fide dignis. Poſſunt enim multæ cauſæ inci-

dere diuturnioris emanſionis, vt ſunt morbi, captiuitas, poſitæ inſidiæ, bella, &c.

Si vtilis cauſa eſt abſentiæ, vt ſi maritus mercatus gratia abſuerit, velim vxorem patienter expectare reditum ad ſeptennium, modò abſens maritus interdum ſcripſerit, & ſuæ moræ rationem reddiderit. Verùm ſi nihil tanto tempore ſcripſerit, conſulat vxor conſiſtorianos, & examinata cauſa, mittant illam, ſi vel egeſtate cogitur, vel infirmitate vincitur, ad ſupremum magiſtratum, qui poteſt illi ſua autoritate nubendi veniam concedere. Veriſimile enim eſt, eum, qui ſeptennium abfuit ab vxore, eamq́ non reddidit de ſua mora certiorem, quòd vel ſectetur alienos amores, vel alibi pedem fixerit, aliamq́ vxorem duxerit.

At ſi temeraria fuit profectio, nihilq́ ſcripſerit vxori maritus triennium, deſertor eſt habendus, vt qui ſectetur alienos amores. Quare velim fœminæ deſertæ nouas nuptias concedi, exacto quinquennio: Sed re per conſiſtorianos communicata principi, cuius permiſsione & autoritate munita nubere poterit.

ALIVS.

Parentes promittunt iuueni nuptias filiæ,

liæ, quas filia recuſat, filia promittit alteri iuueni nuptias refragantibus parentibus, & cum eo rem habet, vt conſummatum videatur matrimonium, quæritur vtri horum nebet filia? Reſpondeo: Sicut non licuit parentibus, reluctante filia, promittere alicui ipſius nuptias ſimpliciter: ita non licuit filiæ plenè in nuptias alicuius conſentire citra parentum conſenſum. Si ergo coactus conſenſus non facit coniugium, multò minus nullus, Libera eſt ergo à primo, quia non conſenſit: Libera eſt à ſecundo, quia contra autoritatem parentum contraxit. Nam verbum Dei Num. 30. vota & iuramenta facta à puellis, quæ ſunt in parentum poteſtate, irrita pronunciat, Si parentes, mox vbi intellexerint vota & iuramenta facta, reclamauerint. Voti enim nomen non meretur, quod in parentum dedecus à liberis nuncupatur. Nam Deus præcipit liberis, vt colant parentes. Si ergo votum factum Deo à virgine eſt infirmum ſine parentum conſenſu, multò minus erit firma promiſſio homini facta ſine parentum conſenſu: Nec iuuat puellam, quod concubitu voluerit confirmare, quòd ſtultè promiſerat. Non enim legitimus fuit, ſed fornicarius concubitus.

Quid ergo fiet, inquies, de eo, qui clam desponsam nescijs parentibus stuprauit? Contra hunc parentes sponsæ tanquam contra raptorem agere possunt, nisi malint in promissionem filiæ consentire, & permittere matrimonium consummari.

Verùm si virgo tantum promisit alteri reluctantibus parentibus, & cum eo rem non habuit, velim ipsam propter dissidia inter procos abstinere ab vtriusque nuptijs, in pœnam suæ aduersus parentes contumaciæ, & temeritatis, quòd sine consensu parentum alicui fidem dare de nuptijs ausa sit.

Quid dicendum, si pater viduæ iuuenculæ promittit alicui nuptias filiæ, illa verò alteri? Hîc rata erit promissio viduæ. Est enim sui iuris, Num. 30. Melius tamen faceret vidua, si parentum consilio pareret, modò prudens & vtile videretur.

ALIVS.

Quæritur, an vir nobilis, qui ex vxore nobili numerosam sobolem sustulit, vxore mortua possit cum ignobili fœmina matrimonium contrahere hac conditione, vt liberi vxoris prioris in bonorum, maximè immobilium hæreditatem succedant, quo nomen familiæ conseruari possit.

ſit. Ignobilis verò cum ſuis liberis ſit contenta bonorum mobilium parte iuxta honeſtum inter contrahentes contractum, quem cognati & amici probant & obſignant? Reſpondeo, conſeruatio familiarum eſt vtilis ad tuendum ſtatum & decus Reipublicæ. Infirmitati hominum eſt conſulendum. Conſcientiarum eſt habenda ratio. Bonorum præterea communicatio æqualis non eſt de ſubſtantia matrimonij. Nec huiuſmodi contractus eſt contra legem Dei: Nec caret probatis exemplis. Quare iudico id licere, ita tamen vt autoritas & approbatio ſupremi magiſtratus ac conſenſus liberorum & cognatorum accedat: Ineaturque contractus connubialis non in angulis coram vno atque altero, ſed ſolenniter in conſpectu Eccleſiæ, ad hoc vocatis ex cognatis & amicis multis: Et vt conſtet mundo legitimum eſſe coniugium non concubinatũ: Et vt homines ſciant liberos ex eo coniugio natos legitimos eſſe. Videmus multos abſtinere à ſecundis nuptijs amore liberorum ex priori coniugio ſuſceptorum. Sed quàm benè conſulant ſuæ conſcientiæ experientia in agone mortis docet, & triſtiſsimus euẽtus in extremo die omnibus creaturis oſtendet. Statuo ergo infirmitati

tati humanæ hoc pacto, vt oſtendimus, conſulendũ eſſe, ne interrumpantur preces, neue homines paulatim ita inuoluantur laqueis diaboli, vt poſteà cùm maximè velint, extricare ſe non poſsint. Nam conſuetudine longa peccandi peccatum ita firmatur, vt fiat veluti neceſsitas quædam, vt reuocare gradum non poſsis, id quod potiſsimum in libidinibus cernitur.

Idem iudicandum eſt, ſi quis vicio corporis laboraret, vt vel non auderet nuptias petere alicuius ex nobili familia, vel metueret, ne vicium ſibi exprobaretur, ſed concubinatum magiſtratus ferre non debet in vllo hominum ſtatu, modò fidelis miniſter Dei eſſe velit. Nam ſcandalum huiuſmodi plurimam Eccleſiam inficeret, & ad imitationem multos inuitaret.

ALIVS.

Si maſculus illicitam & nefandam Venerem, qualis in Italia & Ruſsia eſt vſitata, ſectatur, iuſtiſsimè ab honeſta vxore dimittitur. Similiter ſi mulier ſe ſubiecerit execrabili contra naturam libidini, indigna eſt, quæ poſtea thoro coniugali gaudeat. Verùm in his regnis, ſit Deo gratia, ita nefanda ſcelera rariſsimè audiuntur. Et ſi quando audiuntur, & probantur,

magiſtratus ita animaduertit in reos, vt res ad conſiſtoria non perueniat.

ALIVS.

Si mulier abortium procurat, aut ſi vir cogit vxorem, vt pharmaco ſumto abortiat, iuſtę petitur, & ſententia iudicis fieri poteſt diuortium, Sed re prius euidenter probata, ne pateat calumnijs locus. Hoc enim facinus ſceleſtum & execrabile excedit omnem infidelitatem, & omne adulterium, & pugnat cum fine ordinationis Dei. Si ergo innocens perſona iuſtè liberatur diuortij ſententia ab adultero. Si à violento, Si ab apoſtata, Si à deſertore, multò magis liberabitur ab eo, qui omnes iſtos ſuperat crudelitate & immanitate, vt qui ipſi diabolo adhæreat, à Dei familia prorſus alienus. Quando autem talis caſus conſiſtorialis proponitur, velim eos admonere politicum magiſtratum, vt huiuſmodi piacula è medio tollat, ne vel alij inuitentur exemplo, vel tota Reſpub. vnius ob noxã mulctetur. Et profectò magnum dedecus foret, ſi magiſtratus hîc vel pecunia, vel vllo affectu ſe corrũpi ſineret.

Simile iudicium fiat de fœmina, quæ mentitur ſe grauidam, & poſtea ſuppoſito partu & alieno maritum fallit.

INDEX MATERIARVM.

A.

Atta-

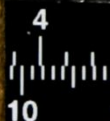
Cano-

Christus

D.

Ebrius

G.

Linea

M.

O.

P.

R Pauli

Paulus

Qua-

Q.

R.

S.

FINIS.

LIPSIÆ
IMPRIMEBAT IOHANNES
Steiman. Anno 1581.

